d) Înrudirea sa cu obiceiurile similare la alte popoare europene, îndeosebi cu cele indicate de noi la popoarele din Peninsula Balcanică.

e) Călușarii și-au luat numele de la figura de cal (călușul), care este un demon al sănătății și al fecundității.

f) Data la cari se țin aceste jocuri, păstrarea numelui de Rusalii pentru dansatori în Macedonia, precum și atestarea acestui obiceiu pe același teritoriu încă în veacul al XIII-lea, ne îndeamnă să căutăm o legătură directă între jocurile călușarilor și serbările practicate în legătură cu anticele Rosalia, sau cel puțin o puternică influență venită din această parte.[1])

Romul Vuia.

UN FRAGMENT DIN CEL MAI VECHIU MOLITVENIC ROMÂNESC.

I. Introducere.

În o notă a unei lucrări anterioare[2]) aminteam că în momentul când ea s'a pus supt teasc, mi-a ajuns în mână, într'un manuscris pe care, la cea dintâiu vedere, îl credeam de pe la sfârșitul veacului XVII, un fragment din „molitva" sau „pogrebania" morților copiat după un *Molitvenic* ortodox, sau cel puțin după o „slujbă a îngropării" (partea cea mai populară a molitvenicului), care a trebuit să se traducă în românește înainte de 1580, căci părți din el au fost reproduse întocmai în *Cugetări în ora morții.*[3])

---

[1]) Acestea sânt rezultatele pe care le-am putut obține cu mijloacele ce ne stau la dispoziție în Cluj. Lipsa unei biblioteci mai bogate în materie de folklor, nu ne-a permis să urmărim această problemă după dorințele noastre. Un exemplu. Pentru obiceiurile popoarelor apusene am avut la îndemână aproape numai operele lui Mannhardt. Am fost nevoit a mă lipsi de izvoare atât de importante ca *The golden Bough de Trazer*, și minunata operă a lui Anitškoff asupra cultului primăverii la popoarele din apus și la Slavi. Mai multe dintre datele noastre au fost culese încă înainte de războiu, din opere care astăzi nu ne mai stau la dispoziție și deci nu au putut fi controlate din nou cu ocaziunea redactării. Am ținut de cuviință a relevà acestea pentru explicarea unor lipsuri ale studiului nostru îndeosebi ce privește întrebuințarea izvoarelor.

[2]) *Două manuscripte vechi: Codicele Todorescu și Codicele Marțian.* Studiu și transcriere. Ed. Acad. Române. București 1914, p. 88.

[3]) *Codex Sturdzanus*, p. 73—113, la Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, v. II, p. 449—471; *Codicele Todorescu,* ff. 69 r⁰ — 96 r⁰, la Drăganu, *o. c.* p. 212—222).

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

De-atunci, studiind însuşi textul şi raportul lui faţă de alte texte, limba textului şi filigranele hârtiei pe care s'a scris el, de o parte mi s'a modificat întru câtva părerea despre vechimea lui, izbutindu-mi să stabilesc o dată ceva mai largă, în marginile căreia a putut să se copieze, iar această lărgire s'a făcut spre trecut, nu spre prezent; de altă parte mi s'a întărit credinţa că originalul de pe care s'a copiat a trebuit să existe înainte de 1580, aparţinând din punctul de vedere al limbii întru toate „întorsurii de de mult."

Astfel textul merită să fie cunoscut de toţi acei care se interesează de vechea noastră literatură şi limbă. Mi-am luat deci voia să-l descriu şi studiez în cele următoare.

II. Descrierea manuscrisului. Când a fost scris?

Manuscrisul aparţine acum D-lui I. Marţian, maior în retragere, din Năsăud, căruia trebue să-i mulţămim atâtea descoperiri preţioase din vechea noastră literatură. La 1885, cum apare din o notiţă de pe f. 24 v⁰, se găseà, în Rapoltul-mare, j. Hunedoara (pl. Geoagiu). Acum cuprinde 41 foi format 4⁰ de 19 cm. înălţime şi 14 cm., 2 mm. lăţime, dar a trebuit să fie mult mai voluminos. Foi s'au pierdut atât de la început, cât şi de la capăt. Cele de la început au trebuit să se piardă mai întâiu, şi încă destul de demult, căci pagina întâie de acum e înnegrită în urma întrebuinţării îndelungate ca foaie iniţială. Foile câte au mai rămas, sânt împăturite în caiete de câte 2, 6 ori 8 foi în felul următor: I, 6; II, 8; III, 8; IV, 8; V, 2. Restul foilor nu se mai ţine de olaltă, astfel că gruparea lor e cu neputinţă de stabilit.

Caietele nu sânt numerotate. Legătura dintre pagini e indicată prin scrierea în josul paginii a începutului cuvântului celui dintâiu de pe pagina următoare.

Pe fiecare pagină se găsesc câte 14 rânduri scrise între linii oarbe, deci cu destulă grijă. Scrisoarea textului peste tot e chirilică de un negru pronunţat. Iniţialele şi tipicul slavonesc şi românesc sânt scrise cu roşu.

Filigrana hârtiei reprezintă o coroană deasupra căreia se vede o stea cu şase raze, iar deasupra acesteia o semilună.

Coroana e cevà mai complicată în foile de la început, având trei ramificaţii cu câte cinci vârfuri grupate în formă de

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

frunză, iar în alte două ramificaţii de la margini se văd numai câte două vârfuri (cf. ff. 2 şi 5; 7 şi 14; 10 şi 11; 18 şi 19, unde coroana aproape nu se observă; 24 şi 29, asemenea; 25 şi 28, tot aşa).

În foile din urmă coroana e cevă mai simplă având trei ramificaţii cu câte trei vârfuri aşezate unul lângă altul în poziţie verticală (cf. ff. 31 şi 32; 39 şi 40. Numai steaua şi semiluna se vede în f. 35).

Felului dintâiu al coroanei îi corespund literele **S S**, iniţialele numelui fabricantului de hârtie, între care se lasă perpendicular în jos o linie la capătul căreia se găseşte un trifoiu (cf. ff. 4, 6, 9, 13, 20, 27, 30, dintre care pe ff. 6, 20, 27 şi 30 literele se văd bine, trifoiul însă nu se observă în urma umezelii).

Felului al doilea al coroanei îi corespund literele **S B** cu linia verticală şi trifoiul în sus (cf. ff. 34, 37 şi 38).

Hârtia, după cum arată trifoiul şi steaua cu şase raze, e de fabricaţie italiană, probabil veneţiană[1]), făcută anume pentru imperiul turcesc şi ţările supuse lui, căci o găsim, începând de la 1596, mai bine de 100 de ani pe întreg teritorul de la Constantinopol până la Oradea-mare. În volumul I al *Cuv. den bătrâni* publicate de Hasdeu găsim coroana, steaua cu şase raze şi semiluna aproape întocmai ca cele descrise mai sus în: un document din Glodeni, jud. Prahova, de la 1596 (p. 71), în actul lui Ioan din Breşti, Beleţi (j. Muscel) circă 1600 (p. 97), în un act de la 28 Iulie 1605 sau 1608 (p. 139). Se mai găseşte în hârtia unui act din 18 Maiu 1607, în care Radu Vodă permite lui Petru Armaşul ca să strângă ţiganii lui fugiţi ori unde îi va găsi, cum şi alţi ţigani ai săi anume arătaţi, publicat în *Rev. pentru ist., arh. şi fil.* a lui Tocilescu, III (1884), p. 217.

O găsim reprodusă după o întreagă serie de documente în colecţia lui Ios. Kemény, *Signa interna chartarum saeculo XIV. XV. XVI. XVII. et XVIII. in Transilvania olim obviarum* vol. I, care se află în biblioteca universităţii din Cluj: mai întâiu în un document datat din Bucureşti, 29 Septemvrie 1629, al voevodului muntean („Vojvodae Transalpini") către Gavriil Bethlen (p. 125), apoi la 1661-62 în două scrisori din Constantinopol trimise

[1]) Cf. C. M. Briquet, *Les filigranes*. Dictionnaire historique des marques de papier. II Paris, 1907, p. 294.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

de Valentin Szilvássy lui Mihail Apaffy (p. 232 şi 249) şi în alta scrisă tot atunci de Apaffy soţiei sale Anna Bornemissa „ex castris ad Désfalva" (p. 232). Din aceiaşi ani se mai găseşte şi în alte documente. Astfel: 1661 (p. 236), 1662 (p. 246). În anul anul 1664 pe aceeaşi hârtie scrie din Oradea-mare Kuczuk Mehmed lui Apaffy (p. 262) şi lui Martin Budai, căpitan în Székelyhid (p. 263), iar în cel următor tot el, paşa Timişorii, lui Şt. Naláczy, în sfârşit în 1668 paşa Ali de Buda lui M. Apaffy (p. 308). În nici unul din documentele citate n'am întâlnit trifoiul împreună cu literele din hârtia cărţii despre care vorbim, ci ori lipsesc, cum e şi natural, fiind scrise de obiceiu pe o singură foaie, ori găsim alte litere. Nu le-am întâlnit nici singure în tot răstâmpul de la 1591—1700. Am întâlnit însă literele **S S** şi trifoiul alăturea de altă marcă foarte obişnuită în documentele ardelene din întreg veacul XVIII (v. tab. III, fig. 1 şi 2) în o scrisoare trimisă din Sibiiu la 24 Maiu 1688 de cătră Antoniu Caraffa principelui Apaffy.[1] Deşi în unul din aceste două cazuri, nu e exclusă posibilitatea legării de hârtie adusă din două fabrici deosebite, totuşi e greu de afirmat că **S S** ar fi iniţialele aceluiaşi fabricant.

Afară de documente, hârtie cu marca alcătuită din o coroană, o stea cu şase raze şi o semilună aşezate una deasupra celeilalte mai întâlnim şi în deosebite cărţi din veacul XVII. Astfel se găseşte în manuscrisul românesc de la 1621 al lui Eustratie logofătul, descris de I. Bianu în *Columna lui Traian*, 1882, p. 210—217. Din cele patru tipuri de mărci cel dintâiu are trei semilune cu coarnele în sus puse una deasupra celeilalte întocmai ca în documentul de la 1604 publicat de Hasdeu în *Cuv. d. bătr.*, v. I, p. 134, al doilea cuprinde trifoiul şi literele din documentul de la 28 Iulie 1605 sau 1608,[2] al treilea coroana, steaua şi semiluna în forma din acelaşi document,[3] iar al patrulea în aceea din documentele de la 1596 şi 1600.[4]

Coroana lucrată ceva mai artistic, împreună cu steaua cu şase raze şi semiluna, se mai găseşte şi în *Lexiconul Slavo-românesc şi tâlcuirea numelor din 1649* a lui Mardarie Cozianul,[5] unde găsim şi cele trei semilune,[6] dar alte litere [7].

[1] V. *Kemény*, *o. c.* t. II, p. 177.
[2] v. Hasdeu *o. c*, p. 140.
[3] *Ibid.*, p. 135.
[4] *Ibid.* p. 71 şi 79; cf. I. Bianu, *l. c.*, p. 210 şi 211.
[5] v. ed. Gr. Creţu, Bucureşti 1900, tabela I, fig. 2.
[6] v. *ibid*, tabela II, fig. 1 şi 2.
[7] v. *ibid*. tabela III. fig. 1. 2 si 3.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

În sfârşit ea se mai găseşte şi în Codicele G. Lazar alături de o coroană mai mare şi mai răsfirată şi de trifoiul cu literele **V I**.[1] Codicele este astăzi proprietatea Academiei Române şi în I. Bianu şi R. Caracaş, *Catalogul manuscriptelor româneşti*, t. II, fasc 2 (No. 559), Bucureşti 1909, p. 310 este datat, nu ni se spune pentru ce motive, de la începutul sec. XVIII.[2] Deoarece după 1699, când s'a încheiat pacea de la Carlovăţ, nu e probabil să se mai fi comandat hârtie de provenienţă turcească pentru Ardeal, în cazul că datarea aceasta e întemeiată şi pe alte dovezi afară de filigrană, trebue să presupunem că manuscrisul G. Lazar s'a scris în cei dintâiu ani ai sec. XVIII pe o hârtie rămasă din un stoc mai vechiu.

Judecând aşa dar din cele expuse mai sus despre filigrana hârtiei manuscrisului despre care vorbim, el nu poate fi mai vechiu decât deceniul din urmă al veacului XVI şi mai nou decât veacul XVII.

III. Manuscrisul e copie de pe un original mai vechiu.

Textul nostru e copie de pe un original mai vechiu. Avem o întreagă serie de dovezi pentru aceasta.

Pe f. 1 r^0, r. 10—11 găsim scris *înfrămsăşată*. Copistul a a început să scrie cum vorbiă el: *înfrămsăţată*, dar observând că în text erà *înfrămşată*, a îndreptat partea din urmă a cuvântului, uitând însă să şteargă pe *să*.

Pe f. 2 r^0, r. 5 după *Unde-s* s'a şters *amu* şi s'a continuat *a lumiĭ*. Evident copistul n'a putut ceti, a început să scrie *amu* în loc de *a lumiĭ*; observând apoi, a îndreptat.

Din neputinţa de a ceti s'a născut şi *Sf[ă]ntuluĭ* în loc de *Sf[ă]ntul* pe f. 5 r^0, r. 5.

Dovadă de copiare e şi *învaţatŭ* de pe f. 5 v^0 13. Greşala s'a născut din împrejurarea că s'a uitat silaba *ţa*, scriindu-se mai întâiu *învatŭ*, iar când s'a adus silaba uitată deasupra rândului, nu s'a îndreptat *a* din *învatŭ* în *ă*.

Pe f. 7 v^0, r. 13 copistul, neputând ceti, a început să scrie după *să* un cuvânt care se începeà cu *m*, dar revenind a şters pe *m* şi a continuat cu *viedzu*.

[1] v. Dr. Il. Puşcariu, *Documente pentru limbă şi istorie*, tom. I, Sibiiu, 1889, p. 3 şi 397—8.

[2] Dacă manuscrisul e identic cu Cod. No. 210 de la *Muzeul naţional* (a. 1710) citat de M. Gaster în *Geschichte der rumänischen Litteratur*, p. 422, datarea e făcută probabil după Gaster.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

Din pricina că se copiă, s'a scris de două ori *morţii* în: *Mor'ţii tăi d[oa]mne. cu d[u]mnedzăiască începută putére, şi mor'ţii despui* 10 r⁰ 8—11. In locul celui de-al doilea *morţii* am aşteptă *viii.* Copistul a crezut că a început cu *viii* şi a continuat cu *morţii.*

O dovadă sigură avem pentru copiarea evangheliei. Pe f. 21 r⁰, r. 2—3 se scrisese întâiu: *Dzisă d[o]mnul cătră elŭ jidovii.* Pe urmă s'au interpolat cuvintele *ceia ce miar'sără cătră* care se uitaseră. Pricina acestei uitări a fost *cătră* pe care copistul a crezut că l-a scris a doua oară când îl scrisese întâiu.

Afară de aceste dovezi sigure, mai avem o serie mai puţin sigure. Ele pot fi considerate şi numai ca simple greşeli de pană, obişnuite şi la cel care redactează. E vorba de o serie de repetări ori omiteri de silabe şi singuratice cuvinte.

De cele dintâiu sânt: *mămăriei* (=„măriei“) 13 v⁰ 14, *pănănă* (=„pănă“) 20 v⁰ 12—13, *şi şi* (=„şi“) 25 r⁰ 14—25 v⁰ 1, unde deşi se indică în josul paginii că are să urmeze după *şi* un cuvânt care începe cu *măn,* totuşi se continuă pe pagina următoare: *şi măncatŭ.* Tot aici poate ar trebui să înşirăm şi o parte din repeţirile amintite la tratarea particularităţilor sintactice.

În categoria celor din urmă intră: *poal[a]* 6 r⁰ 14; *ce am [gândit, cugetat?] sau lucratŭ greşitŭ* 7 r⁰ 5; *cu dulčaţă acela roagă sufletele să te vadză maica d[o]mnului să te facă în carte vieţiei. ca cu ceia ce înblă într-ascunsu-ţi să te m[ă]ntuiască* 7 r⁰ 13—7 v⁰ 5 (=„roagă-[e pe] acela cu dulceaţă, maica domnului, să ne vadză, să ne facă în cartea vieţiei, ca să ne mântuiască cu ceia ce înblă într'ascunsu-ţi“); *lu[m]ină* 11 v⁰ 9-10; *să mă tor'nu şi să-[mi] ceiu* 12 v⁰ 14; *lumin[ă] din [lu]mină* 15 r⁰ 1; *cere [cu] rugăciune acestuia* 26 r⁰ 7-8; *să nu [mă] facă după păcatele méle în loc de muncâ* 27 v⁰ 12 (cf. *ce să m[ă] facă...*, *ibid.*, r. 14) *de pre castă [lume, de] puţiné vréme slobod* 6 v⁰ 14; şi probabil: *izvorŭ nedeşer'tat. dumnedzăşti[i] dulce[ţi] în multŭ m[i]lostivu. acesta [ce] cătră tine au venit în pământ sălăşluiaşte-lu* 9 r⁰ 9-14 (=„izvor nedeşertat al bunătăţii celei dumnezeeşti, înmultŭmilostivu[le], [pe] acesta [ce] au venit cătră tine, sălăşlueşte-lŭ în pământ“), care însă poate fi considerată şi de o dovadă de primitivitatea traducerii, deoarece întreg pasajul e tradus greşit, ceea ce vom arătă în alt loc.

Fără îndoială dovadă de copiare este împrejurarea că alăturea de rostiri şi forme vechi, proprii trăducătorului, găsim

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

şi altele mai nouă venite de la copist, căci: „Multe greşeli şi schimbări de tot felul se nasc când un copist în loc să copieze textul întocmai îl transpune în dialectul său, fie cu intenţie, fie inconştient, fiindcă cuvintele şi formele dialectului său matern îi revin sub condei fără voia lui".[1] Ele se pot vedeà în partea unde ne ocupăm de limba textului.

IV. Când s'a scris originalul?

În secolul XVII curentul stăpânitor în biserică cereà încà tipărirea cărţilor de slujbă în slavoneşte. Pentru ca să nu mai pomenim de *Molitvenicul* slavonesc de la Târgovişte tipărit în 1545,[2] căci aparţine secolului XVI, slavonesc e cel tipărit în Câmpulung la 1635.[3]

Textul rugăciunilor este slavonesc şi numai explicaţia slujbei este făcută româneşte, deci tocmai invers decât cum e în textul nostru, în *Carté ce să chémâ pogribania preoţilor mirénĭ*, şi a diaconilor tipărită în Târgovişte la 1650.[3]

Cel dintâiu *Molitvenic* tipărit româneşte în secolul XVII este acel al Mitropolitului Dosofteiu apărut în Iaşi la 1681 [5]), în care la sfârşit s'a adus şi „Provodnicul rumânĭaşte; creştinescŭ, pentru mireani« [6]). Apoi urmează *Molitâvnicul* popii Ioan Zoba din Vinţ, scos la lumină, supt influenţă calvină, în Bălgrad la 1689 [7]), care cuprinde şi »Rânduĭala îngropării [8]). Pe când *Molitvenicul* lui Dosofteiu, care are o formă particulară, a rămas neîntrebuinţat, izolat chiar, acel al lui Ioan din Vinţ, care încă a fost tradus din slavoneşte într'o limbă destul de bună şi ţinând socoteală de tradiţia literară, a fost foarte căutat şi toate ediţiile care urmează imediat după el, d. p. cea slavo-română scoasă în Buzău la 1699 [9]) şi 1701 [10]), ba chiar şi aceea din Râmnic de la 1706 [11]), despre care se afirmă că e tradusă din greceşte, sânt prelucrate cu oarecare schimbări după el[12]).

[1]) D. Rousso, *Critica textelor şi tehnica ediţiilor* în *Buletinul Comisiei istorice a României*, vol, I, p. 24.

[2]) I. Bianu şi N. Hodoş, *Bibliografia românească veche*, I, p. 23—29.

[3]) *Ibid.*, p. 103 şi 529.

[4]) *Ibid.*, 175—7.

[5]) I. Bianu şi N. Hodoş, *Bibliografia românească veche*, t. I, p. 237—240; D. Puşchilă, *Molitvenicul lui Dosofteiu*, Bucureşti 1914, p. 1.

[6]) I. Bianu şi N. Hodoş, *o. c.*, p. 239; Puşchilă, *l. c.* observă: „Între foile 132 şi 133 se află adăugată *Cazania Pogrebaniei*, tipărită şi mai nainte, însă cu oarecari schimbări· ocupă 4 foi."

[7]) I. Bianu şi N. Hodoş, *o. c.*, p. 291—296.

[8]) *Ibid.*, p. 295.

[9]) *Ibid.*, p. 377—378.

[10]) *Ibid.*, p. 411—412.

[11]) *Ibid.*, p. 541.

[12]) M. Gaster, *Geschichte der rumänischen Litteratur* în Gröber, *Grundriss der romanischen Philologie*, II. Band, 3. Abteilung, p 278,

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

În textele reproduse de Cipariu, *Chrest.* p. 134—140, nu găsim nimic din „pogrebania morţilor", dar din însăşi limba, din împrejurarea că Popa Ioan Zoba a trebuit să aibă în vedere pentru evanghelie şi apostol *Noul Testament*, tipărit tot în Bălgrad la 1648, în vreme ce în textul nostru ele sânt date după textele tipărite de Coresi, putem să afirmăm cu absolută certitudine că între acesta şi *Molităvnicul* de la 1689 nu e nici o legătură.

Dar să urmărim şi *Molitvenicele* manuscrise.

Deşi *Molitvenice* slavone găsim şi între manuscrisele din secolul XVII, totuşi aici situaţia e mai bună, întru cât alături de textele slavoneşti, ori chiar şi singure, se găsesc de la început şi molitve româneşti.

Încă în jumătatea I a secolului XVII găsim un *Molitvenic* românesc (ante 1633) cu explicaţii slavoneşti, care însă cuprinde cazanii, deci nu pare a fi de cele întrebuinţate în biserică cum este fragmentul nostru[1].

Cipariu în *Principii de limbă şi de scriptură* Blaş 1856, p. 114, Rr aminteşte un manuscris care cuprindeà pe f. 14—18 „Cântări bisericeşti", fără însă a preciza timpul când s'a scris manuscrisul şi despre ce fel de cântări bisericeşti este vorba. Tot el, şi în acelaşi loc, mai pomeneşte un manuscris de pe la capătul secolului XVII care între altele cuprinde nişte „molitve" (f. 38—49) şi «slujba îngropării» (f. 58—77).

Deoarece Cipariu nu dă nicăieri specimene din „slujba îngropării", n'avem putinţa să stabilim raportul dintre ea şi manuscrisul despre care vorbim.

În manuscrisul No. 275 al Academiei Române (sec. XVII şi XVI) găsim un *Molitvelnic* în două limbi: româneşte de la foaia 1 la 124 şi slavoneşte dela foaia 124 la 340. [1]

Numărul 418, deci deosebit, al foilor ne face să credem că Gaster în *Chrest. rom.* I, p. 228—239, dă extrase de pe un alt *Molitvelnic* manuscris în posesiunea Academiei, pe care-l datează dintre 1650—1675. Din ceea ce ne dă Gaster, acesta nu pare a fi un molitvenic în adevăratul înţeles al cuvântului.

Dar molitvenicele slavone nu sânt mai puţin numeroase. Un *Molitvenic* slavon se găseşte în un manuscris de pe la mij-

1) M. Gaster, *Chrestomatie română*, v. I, XLII şi 83 ş. u.

2) v. I. Bianu, *Catalogul manuscriptelor româneşti* (din biblioteca Academiei Române), t. I, Bucureşti 1907, p. 623.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

locul secolului XVII al Academiei Române (No. 167), la începutul căruia, pe întâiele 5 foi, se află scris românește „Cuvântul la înmormântarea Sofroniei Cîogolea scris de Toader Dascalul de la Calafendești.“ [1]

Slavonesc e — afară de „Pogrebania morților“ care, cu excepția unei mici părți despre care va fi vorba mai târziu, are cu totul altă redacție decât a noastră, — și *Molitvenicul* păstrat în manuscrisul de la 1663 al lui Gaster. [2]

În sfârșit un Molitvenic slavonesc pe de-a'ntregul (numai cetirile sânt date românește după *Noul Testament* de la 1648), copiază un oarecare Oprea la 1698. [3]

O singură privire asupra molitvenicelor românești manuscrise din secolul XVII este de-ajuns ca să ne convingem că nici unul (afară poate de „slujba îngropării“ lui Cipariu, pe care însă n'o cunoaștem) nu se poate compară în privința vechimii textului cu manuscrisul nostru. Ele ori nu sânt adevărate molitvenice menite pentru slujbă, ori, întrucât sânt de acestea, dau cetirile pe urma cărților tipărite în secolul XVII. În textul manuscrisului nostru însă se utilizează pentru cetiri cel mai vechiu text românesc, căci Apostolul e identic, afară de câteva schimbări inerente copierii, cu acel din *Praxiul* de la 1563 al lui Coresi, [4] iar evanghelia cu aceea care-i corespunde în Evangheliarul acestuia. [5]

Pentru ca cetitorul să se convingă singur despre această afirmație, am reprodus amândouă textele citate ale lui Coresi în josul celui corespunzător din transcrierea textului nostru.

Chiar și pentru „fericiri“ pare a se fi utilizat în parte, dacă nu altfel, din memorie textul „întorsurii de demult“. O reproducere din vorbă în vorbă însă nu se puteà face în *Molitvenic* în care între „fericiri“ intră și alte părți de prohod. [6]

---

[1]) v. I. Bianu, *o. c.*, p. 375. — Cuvântul lui *Toader Dascalul* a fost publicat de V. Pârvan supt titlul *Un vechiu monument de limbă literară românească*, București, Socec, 1904, utilizându-se amândouă redacțiile în care s'a păstrat.

[2]) M. Gaster, *Chrest. rom.*, v. I, p. XLII și 183 ș. u. și *Geschichte der rumänischen Litteratur*, p. 277-278

[3]) M. Gaster, *Chrest. rom*, v. I, p. 315 ș. u.; *Geschichte der rumänischen Litteratur*, p 278.

[4]) v. exemplarul Academiei Române catalogat sub Nr. 12, p. 321.

[5]) v. *Tetraevanghelul diaconului Coresi reimprimat după ediția primă din 1560—61* de Arhiereul Dr. Gerasim Timuș Pitești eanu, cu o prefață de Constantin Erbiceanu, București 1889, p. 193—194.

[6]) Cf. „fericirile“ de la Mateiu în *Tetraevanghelul* lui Coresi, *l. c.*, p. 7, iar pe cele mai scurte ale lui Luca la p. 128 și la M. Gaster, *Chrest. rom.*, v. I, p. *8—9 și 19).

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

Nu putem spune anume care text vechiu s'a utilizat pentru v. 9 al psalmului L: „*Stropişi-mă cu isop. şi curăţiiu-mă. spălamă-veri. şi mai vrătos de zăpada înălbi-mă-voiu*“ (f. 28 r⁰, r. 12—14). *Ps. Sch.* are: „*Stropişi-me cu săpunu şi curăţescu-me, la-me-veri şi mai vrătos de néoa îrăl'bi-me-voiu.*“ În *Ps.* lui Coresi de la 1577 şi 1580 găsim „*de zăpada*“ în loc de „*de néoa*“; în *Ps.* Hurmuzachi în loc de „*cu săpunu*“ aflăm „*cu isopŭ*“; iar în cea slavo-română de la 1680 a lui Dosofteiu „*cu izopŭ*“. [1]

Afară de acestea, şi alte dovezi „interne“ ne îndeamnă să căutăm originalul copiei noastre într'un text mai vechiu decât secolul XVII.

D-l D. Rousso în *Studii bizantino-române*, Bucureşti, 1906, p. 6—7 arată, aşezând pe două coloane textele corespunzătoare [3], că partea „Vedeţi-mâ fără glas... luminată viaţâ de vecŭ“ din *Cugetări în ora morţii*, care se mai găseşte şi în „Rugăciunea lui Neagoe Basarab, care a făcut la eşirea sufletului seu“, nu e decât un fragment al celei mai vechi traduceri din Evhologiu sau Molitvenic.

La rândul nostru constatăm că manuscrisul pe care-l studiem păstrează o copie tocmai de pe această traduçere.

În adevăr, „Vedeţi-mâ fără glas... luminată viaţâ de vecŭ“ din *Cugetări în ora morţii* ale codicelui Sturdzan [3] şi ale Codicelui Todorescu [4], din care două rânduri s'au copiat şi în Codicele Marţian [5] şi pe care încă o reproducem în josul transcrierii, redă atât de fidel partea „Vedeţi-mă fără glas... laste lumina şi viaţa“ de pe f. 27 r⁰, r. 3 — f. 28 r⁰, r. 1 ale acestui manuscris, încât orice îndoială în această privinţă este exclusă.

Deosebirile sânt foarte neînsemnate: se reduc numai la cuvinte şi ortografie. Şi e de observat că înnoiri a trebuit să facă şi copistul manuscrisului nostru. Este evident, de pildă, că *acumŭ* de la f. 27v⁰, r. 1, faţă de *acmù* din *Codicele Sturdzan* şi *Todorescu*, este o înnoire făcută de el. Altele s'au făcut de autorul *Cugetărilor în ora morţii* ori de copiatorii acestora. Sânt şi cazuri când nu se poate spune care este înnoirea. Iată

[1] Cf. I.-A. Candrea, *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII.* II. Textele şi glosarele, Bucureşti 1916, p. 99.

[2] Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, v. II, p. 449 şi *Evhologiu, Rânduiala îmmormântării.* Ediţ. Sinodului, 1888, p. 233.

[3] p. 73-4; ap. Hasdeu, *l. c.*

[4] f. 69 r⁰, r. 9-f. 70 r⁰, r. 13; ap. Drăganu, *o. c.*, p. 212-213.

[5] f. 49 v⁰ jos; cf. Drăganu, *o. c.*, p. 172.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

câteva exemple: se înlocueşte odată *dereptŭ* cu *după* (*C. S. şĭ C. T.*), *rodurile* cu *gintul* (*C. S.*) ori *rudeniia* (*C. T.*), *cunoştinţĭĭ* cu *cunoscuţii* (*C. S.* şi *C. T.*), *ce veniţi toţi carii m-aţ*[*i*] *ĭubit* se schimbă în *veniţi să ne ertămu că dzacu înainte voastrâ* (*C. S.*) ori *veniţi să ne erutâm câ eu acmù dzacŭ înainté voastrâ* (*C. T.*), *mergu* în *mâ ducu* (C. S.), *mă duc* (*C. T.*), *unde nu ĭaste făţărie* în *unde acolo nu ĭaste făţerie* (C. S.) ori *eu acolo unde făţărie nu ĭaste* (*C. T.*), *depreunâ* în *împreunâ* (*C. S.*, *C. T.*), *méseriĭ* se găseşte în loc de *mişeii* care începeà să aibă înţeles pejorativ (*C. S.*, *C. T.*), *careleşi* în loc de *cineşi* (*C. S.*, *C. T.*) ş. a. m. d.

Dar prelucrarea *Pogrebaniei morţilor* în *Cugetări în ora morţii* nu se mărgineşte numai la atât. Din „de acum [mortul] nu să va grijì. de lumĭa ačasta deşar'tă. de mul'tă străn'sura trupului. unde-s acum rodurile şi soţiĭa“ (23 r⁰ 7—12), „Unde-i aurulŭ, şi ar'gintul. unde-s robii ceĭ mulţi şi ğocurile. toate-s putrede. şi toate-s prah. şi toate-sŭ umbră şi somnu“ (2 r⁰ 8—12), „un'de ĭaste bunătatĭa trupului. un'de-s tineréţele. un'de-s ochii şi frămseţĭa trupului. toate au secat ca ĭar'ba. şi toate au perit“. (24 r⁰ 4—9) şi „acesta ca fumul tréce de pre pămăn'tŭ şi ca o floate ce desfloare. şi ca ĭar'ba ce ar'de“ (24 v⁰ 13—25 r⁰ 3) cu încă câteva reminiscenţe din Dioptra, ca:

ὡς ὄναρ παρελήλυθεν
ὡς καπνός διελύθη,
ὡς κόνις ὑπὸ λαίλαπος
ἀθρόως ἐσκεδάσθη etc.

din „cuvântul de eşirea sufletului din trup“ al Sf. Chiril de Alexandria[1] ori slujbe ce se fac la despărţirea sufletelor“[2] s'a alcătuit chestionarul:

„Suflete atunci nu veri grijì nici de fečori nici de muere... unde-ţi ĭa atunci avuţia şi bogâţia. şi scumpiĭa. unde-ţi ĭa gintul tău şi fraţii tâi şi părinţii tăi. şi soţii tăi. Suflete ome nimé de ceĭa nu-ţi potu ağută. unde ţi-sŭ mesĭalé cu béuturile şi cu mâncârile. şi ĭuboste ta. şi dulčaţa ta şi ĭubire trupului tău.

[1]) Cf. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, v. II, p. 437-9.
[2]) Cf. în *Molitvenicul slavonesc* tipărit în Târgovişte la 1545, cap. 5 şi 11; ap. Bianu-Hodoş, *o. c.*, v. I, p. 27.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

acele toate spurcate sintu. ca ubra au trecutu. ca fumul séu spartu. ca prahul de vântu au perit".[1]

„Fericirile" din c. VIII al *Cugetărilor în ora morţii* din *Cod. Sturdzan*, p. 102—109[2] şi *Cod. Todorescu*, ff. 90 v⁰—94r⁰ [3], însă sânt mai curând reproduse după *Evangheliar*[4] decât din *Molitvenic* în care sânt întreţesute şi părţile corespunzătoare ale prohodului. Totuşi ideea de a le vârî între celelalte texte ale *Cugetărilor în ora morţii* îşi are originea de bună seamă în *Molitvenic*.

Rămâne acum să stabilim timpul când s'a scris originalul care a fost utilizat, direct ori în vreo copie, atât de autorul *Cugetărilor în ora morţii*, cât şi de copistul nostru. Dacă este exactă data fixată de Hasdeu pentru alcătuirea *Cugetărilor în ora morţii* despre care afirmă că „în totalitatea sa, nu este o copie după o operă anterioară a unui alt autor, şi nu este iarăşi o traducere dintr'o limbă străină, ci trebue considerat ca o lucrare proprie a necunoscutului cărturar român de pe la 1550, căruia îi datorim interesanta colecţiune de apocrifuri bogomilice din volumul lui popa Grigore"[5], în realitate însă, cum am arătat altădată[6], este totuşi copie, — ar trebui să admitem că originalul *Molitvenicului* nostru s'a tradus în româneşte înainte de această dată.

---

[1]) *Cod. Sturdz.*, p. 76—77, ap. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, v. II p. 451; acelaşi text în Cod. Todorescu, f. 71 v⁰, r. 8—/2 r⁰, r. 16. ap. Drăganu, *o. c.*, p. 213, cu următoarele schimbări de cuvinte: *i* în loc de *ĭa*, *rodul* în loc de *gintul, aceĭa* în loc de *ceĭ*, numai *mâncările* în loc de *cu mâncările, ibosté* în loc de *ĭubosté* şi *s-au spartu* în loc de *au perit*. — Aceleaşi pasaje par a fi inspirat şi partea următoare din *Tâlcovania evangheliei de la giudeţŭ*: „atunce va prinde a ţipà sufletulŭ. din muncâ pre trupulŭ seuşĭ şi va zice cătrâ elŭ. ĭani amù astâzi ĭuo-ţĭ sântu ţie mândriile tale. şi dezmierziile tale. ĭani amù ĭuo ţi-e lâcomiia. şi scumpiia. cu mâncările célĭa între célĭa. cu bucuriĭ[l]e. şi veseliile. célĭa marile. şi toate podoabele tale. şi comorile-[ţ]i. şi soţia ta céĭa ĭubita de acésta lume. céĭa ce tu cu nuşii. foarte te dezmierdai de pre zeu te părâsirâ tine toţi şi trecură ca umbra şi adecă amù acmu aceĭa de sineşĭ stau e tine părâsirâ toţi" (*Cod. Sturdzan*, p. 227 ap. Hasdeu, *l. c.*, 228; acelaşi text cu câteva mici modificări: *câtrâ trupŭ dizmirŭdâčunile, foarte ĭubĭai* etc. în *Cod. Todorescu*, f. 102 r⁰, r. 9—102 v⁰, r. 15, ap. Drăganu, *o. c.*, p. 224; cf. şi f. 110 r⁰, r. 9 — f. 110 v⁰, r. 1t1 ap. Drăganu, *o. c.*, p. 226—227, unde găsim acelaşi pasaj în variana, *Aşĭa grăĭaşte du[m]n[e]dzău botedzaţilor*).

[2]) ap. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, v. II, pp. 465—469.

[3]) ap. Drăganu, *o. c.*, pp. 219—221.

[4]) Cf. „fericirile" de la Mateiu în *Tetraevanghelul lui Coresi reimprimat după ediţia primă din 1560—61* de Dr. G. Timuş Piteşteanu, p. 7, iar pe cele mai scurte ale lui Luca la p. 128, precum şi la M. Gaster, *Chrest. rom.*, v. I, *8 9 şi 19.

[5]) *Cuvente d. bătr.*, v. II, p. 436; cf. aceeaşi datare şi la p. 440.

[6]) *Două manuscripte vechi*, p. 80 - 85 şi 88 89.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

În secolul XVI însă, atât între manuscrise, cât şi între tipărituri, nu găsim decât un singur *Molitvenic*, pe acel al lui Coresi, tipărit împreună cu *Tâlcul Evangheliilor*, în Braşov la 1564.[1]

Încă la 1885 bănuiă regretatul Gr. Creţu (ajutat de profesorul Şt. Pop) că traducerea *Tâlcului Evangheliilor* de la 1564, judecând din anumite construcţiuni ungureşti ale specimenelor publicate de Cipariu[2] s'a făcut din limba ungurească.[3] Aceeaşi bănueală o susţine N. Hodoş şi pentru *Molitevnic*, bazându-se de aşemenea pe câteva ungurisme şi construcţiuni care sânt evidente traduceri din ungureşte. Coresi, care nu ştiă ungureşte, aşa dar nu puteă să fie traducătorul ei, dar „că Coresi a revăzut această carte, cel puţin în timpul tipăririi sale, se poate vedeà din formele unor cuvinte ca *mânâncĭ*, *pâiné*, etc., care nu se pronunţă nicăiri în Ardeal aşà".[4]

Ceea ce numai bănuià N. Hodoş, a dovedit cu citate puse pe două coloane părintele Dr. Ilie Dăianu, protopopul gr. cat. al Clujului.[5] El a descoperit originalul de pe care s'a tradus *Molitvenicul* în **Agenda** *azaz Szentegyházi chelekedetec, Mellyeket követnek közönségesképpen a keresztyéni Ministerec és Lelkipásztoroc* care, în ediţia a doua, s'a tipărit de Heltai Gáspár în Cluj la 1559. Pagini întregi sânt traduse cuvânt de cuvânt din această carte. Uneori textul românesc e mai scurt. Aceste părţi e probabil să fi fost luate din ediţia întâie dela 1551, astăzi necunoscută,

---

[1]) Cipariu, *Principii de limbă şi scriptură*, Blaş 1866, p. 104 şi 116 şi specimene în *Chestromatie sau Analecte literare*, p. 16—29; Dr. I. G. Sbiera, *Mişcări culturale şi literare la Românii din stânga Dunării în răstâmpul de la 1504—1714*, Cernăuţ, 1897, p. 84—85; M. Gaster, *Geschichte der rum. Litteratur* în *Grundriss*-ul lui Gröber, II, p. 278, care însă încă n'aveà destule date în privinţa datării şi provenienţei textului; N. Iorga, *Istoria literaturii religioase a Românilor până la 1688*. Bucureşti, 1904, p. 73 ş. u.; I. Bianu, *Despre introducerea limbii româneşti în biserica Românilor*, Bucureşti 1904, p. 11; N. Hodoş, *Molitvenicul Diaconului Coresi* în Prinos lui D. A. Sturdza, Bucureşti 1903, p. 249—276; I. Bianu şi N. Hodoş, *Bibliografia românească veche*, t. I, p. 51—2 şi 524—5; Dr. E. Dăianu, *Un molitvenic calvinesc pentru Români* în Răvaşul, VI (1908), pp. 168—181; Dr. Veress Endre, *Erdély- és magyarországi régi oláh könyvek és nyomtatványok* (1544—1805) Kolozsvár, 1910, pp. 10—12.

[2]) *l. c.*

[3]) *Întâiul Praxiu sau Apostol românesc tipărit pe la 1570* în *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie* publicată Gr. G. Tocilescu, An. III, vol. V, Bucureşti 1889, p. 44—45. — Cf. şi Dr. I. Bălan, *Limba cărţilor bisericeşti*, Blaj 1914, p. 1'4—5, care găseşte în el rugăciuni uzitate numai în biserica apuseană.

[4]) p. 246.

[5]) *l. c.*

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

a cărţii amintite. De altăparte traducerea, „este o traducere bine calculată“.[1]

Autorul ei „nu vrea să rupă de tot cu tradiţiunea“ »până vor mai învăţà» preoţii, ca să nu-i înstrăineze astfel de la scopul său. De aceea ici colea el mai păstrează lucruri din vechiul molitevnic, deşi „mai toate le preface“.[2]

Cartea s'a tipărit cu „chelciugul şi banii“ lui Forró Miklăuş, ba după Dr. Veress Endre probabil acesta a fost şi traducătorul ei, deoarece cuvintele de origine ungurească sânt turnate în o forma românească atât de silită, încât se pare că nu pot să vie decât de la un Ungur care, trăind între Români, a învăţat bine româneşte, dar *copia verborum* îi lipsià.

Din nefericire *Molitvenicul* lui Coresi nu ni s'a păstrat în întregime. „Din cele două exemplare cunoscute până acuma, unul fost al lui Cipariu şi altul din biblioteca particulară a canonicului I. M. Moldovan, care l-a primit în 1864 de la dl Dănilă din Sabad, — acesta al doilea este mai complet şi se compune din 14 foi, cuprinzând prefaţa (polojenia), trei rugăciuni, botezul, cununia şi o parte din capitolul cuminecăturii“[3]. Dar el a cuprins mai multe lucruri, între altele şi „petrecătura morţilor“, ceeace ne arată lămurit titlul lui „Molitvenicŭ Rumânescŭ. *Polojenie, Molitvele, Botezulŭ. Cununiia. Cuminecătura. Tipiculŭ Leturghieei. Vecernie. Slujba de dămânéţâ. Cântecele den psalom şi den evanghelie. Petrecătura morţilorŭ*“[4]. E greu de spus dacă această „petrecătură a morţilor“ erà făcută după modelul de pe care se traduceà, în care ea se reduce la o parte introductivă, o predică, o rugăciune, şi apoi iarăşi mai multe predici, ori păstrà vechile obiceiuri. Nici din cele ce se spun despre ea în „Polojenie“ nu ne lămurim prea mult: „Petrecătura morţilorŭ scris-amŭ cumŭ cu cinste să-lŭ îngrupămŭ celŭ dusŭ de lume; iarâ oameni carii petrecŭ să învăţămŭ, dojenimŭ, şi la preveghetura cĭasului morţiei să deşteptămŭ. Că, cumŭ aflămŭ în Scriptura sf[â]ntâ, după moarte morţilorŭ nu potemŭ folosi nemicâ, cumŭ poţi vedé la Luca, 83; Mathei, 104,

[1] *o. c.*, p. 181.
[2] *o. c.*, p. 173.
[3] v. *l. c.*
[4] N. Hodoş, *o. c.*, p. 245; cf. şi I. Bianu şi N. Hodoş, *o. c.*, p. 524.
[5] N. Hodoş, *o. c.*, p. 249; I. Bianu şi N. Hodoş, *o. c.*, p. 524.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

69; M[a]r[cu], 71: Luca, 111; Io[anŭ], 16; la Corinthŭ, 179; Galathŭ, 214"[1]. Totuşi din împrejurarea că ea erà întocmità aşà încât mortul să fie îngropat „cu cinste", se poate conclude la o îngropare după ritul oriental. Sfârşitul vieţii omeneşti, cu necunoscutul care urmează după el, este ceea ce impresionează mai mult tocmai pe oamenii simpli, cum erau ţăranii şi preoţii noştri cărora li se adresà cartea. Poporul român ţine morţiş la petrecerea în mod vrednic a celui plecat pe drumul cel din urmă. El nu părăseşte obiceiuri străvechi, reminiscenţe păgâne. Cel ce a făcut traducerea *Molitvenicului*, dându-şi seama de spiritul poporului românesc, poate să fi încunjurat rănirea în partea cea mai susceptibilă a sentimentului religios şi să fi păstrat aici tradiţia, dând „pogrebania morţilor" după ritul oriental.

Fireşte în acest caz „Petrecătura morţilor" nu s'a mai putut traduce din ungureşte, ci din slavoneşte, cum, în adevăr, e şi tradus textul manuscrisului nostru. Autorul, deşi strigà împotriva preoţilor care grăesc „în limbâ striinâ, Rumânilor sărbeşte de nu înţelegŭ", admiteà în parte, pentruca să-şi câştige proseliţi, nu numai păstrarea unor părţi din vechile obiceiuri, ci chiar şi a indicaţiilor tipiconale slave cu care erau obişnuiţi preoţii români. Le găsim chiar şi în indicele alfabetic al *Tâlcului Evangheliilor*, şi cu atât mai puţin îl vor fi supărat în „petrecătura morţilor" care rămâneà orientală. Judecând din limbă care e aceeaşi cu a celor mai vechi manuscrise ale noastre, nu numai în evanghelie şi apostol, ceeace ce e firesc după cele constatate mai sus, ci şi în celelalte părţi, se pare chiar că traducătorul *Molitvenicului* n'a făcut decât să pună la sfârşitul traducerii sale o redacţie a „petrecăturii morţilor" care circulà tradusă mai de mult, cum circulà, de pildă, şi *„Învăţătura întru sfânta şi marea Duminecă a Paştilor"* atribuità Sf. Ioan Zlatoust[2]. Mai ales partea

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) v. N. Hodoş, *o. c.*, p. 252—3; I. Bianu şi N. Hodoş, *o. c.*, p. 525.

[2]) Afară de cele 4 variante amintite în *Două manuscripte vechi*, p. 17-19, şi de cele spuse relativ la împrejurarea că, după cum se vede din *„Rugăciunea lui Ioan Neagoe Basarab care a făcut la ieşirea sufletului său"* din *„Învăţăturile"* sale *„către fiul său Teodosie"*, această cazanie — în redacţie slavonă — erà cunoscută şi preţuità printre Români şi pe la începutul sec. al XVI-lea *(ibid.*, p. 17, Nota 3), în vara anului 1921 s'a găsit în Sighetul Marmaţiei, ca nouă dovadă, o a 5-a variantă cu rotacism, tot atât de veche (v. cele relatate de dl A. Bârseanu în *Transilvania*, LII-1921, No. 10-12, p. 901).

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

„Vedeţi-mă... fără glas... luminată viaţă de veac“ trebue să fi fost foarte populară pentru că erà firesc ca mortul, la despărţire, să se adreseze rudeniilor şi cunoscuţilor în o limbă înţeleasă de ei. Popularitatea acestei părţi o dovedeşte, afară de împrejurarea că a fost reprodusă în *Cugetări în ora morţii*, şi aceea că reminiscenţe din ea sânt evidente chiar şi în *Molitvenicul* dela 1669 al lui Stoica, cu toatè că acesta e cu totul deosebit de al nostru[1]).

Circularea unei vechi traduceri a „pogrebaniei morţilor“ o crede posibilă şi Gaster: „Chestiunile despre viaţa după moarte, cererea de iertăciune etc. sânt menite de a atinge mai de aproape pe orice om, şi de aceea ne putem uşor explicà cum s'a făcut că tocmai această parte să fie cea dintâia care a fost tradusă în limba poporului.“[2]) Am văzut că şi în manuscrisele din secolul următor aceasta este partea tradusă mai mult româneşte.

Raportul între originalul de pe care s'a copiat manuscrisul nostru şi „Petrecătura morţilor“ din *Molitvenicul* lui Coresi s'ar puteà stabilì definitiv dacă ar fi fixat cu absolută certitudine acel dintre *Apostolul* lui Coresi şi cel voroneţean. Partea din faptele apostolilor reprodusă în textul nostru este evident identică cu textul corespunzător din cel dintâiu. Din cel din urmă nu ni s'a păstrat, cum nu ni s'a păstrat nici din alt manuscris vechiu în reproducerea încă inedită a lui M. Gaster făcută împreună cu aceea a Evangheliarului din 1574 scris de Radu din Măniceşti pentru Petru Cercel. Dacă am puteà constatà că această parte n'are nimic comun cu *Apostolul de la Voroneţ*, dar se aseamănă atât de mult cu al lui Coresi, originalul textului nostru ar fi trebuit să se traducă după 1563, data tipăririi acestuia, nu pe la 1550 sau chiar înainte de acest an. Dacă însă textul

[1]) Vezi această parte la Gaster, *Chrest. rom.*, v. I, p. 185: „Vedeţi-mâ fără de glas, şi fără de sufletu zăcându denainte-vâ. plângeţi după mene, fraţilorŭ şi priiatinilorŭ, rudeniilorŭ şi cunoscuţilorŭ, că eri şi al'ta-eri cu voi amŭ grăitŭ. şi din năprasnâ-m veni căsulŭ mor'teei celŭ înfricoşat ce veniţi depreunâ, că vă zacŭ denainŭte, de mă sărutaţi, sărutaria ca mai de apoi că de acumŭ nu mă voiu mai întoarce, nice voiu mai vorovi cu voi. că mâ ducŭ cătrâ celŭ judeţ, unde nu ïaste fătârie. că acolo vorŭ sta toţi asémené, robii şi despuitorii, bogaţii şi méserii, înpăraţii şi voinicii, fieşicarele cu ale sale lucrure; deci ore să vorŭ proslăvi, sau să vorŭ ruşinà ce vă rogŭ pre voi fraţilorŭ, să vă rugaţi pen'tru [mine] lui h[risto]s. d[u]m[ne]zeu, ca să nu mâ toc'méscâ pre mene suptŭ păcatele méle, în celŭ locŭ întunecatŭ; ce ca să mâ tocméscâ unde ïaste lumina şi viïaţa ca de vecie“.

[2]) *Chrestom. rom.* v. I, p. XLII; cf. şi *Geschichte der rumänischen Litteratur*, p. 277. Părerea lui Gaster o admite şi D. Rousso, *o. c.* p. 8.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

Apostolului lui Coresi este identic cu al celui voroneţean, datarea lui Hasdeu pentru alcătuirea *Cugetărilor în ora morţii* şi implicit pentru traducerea „petrecăturii morţilor“ poatesă rămâră neschimbată.

Singurul care s'a ocupat de raportul dintre aceste două vechi texte ale noastre este regretatul Gr. Creţu. Vorbind despre cel dintâiu, constată: „Apostolul în chestiune n'are raporturi cu nici unul din manuscriptele anterioare, din câte cunosc, nici cu tipăriturile ce i-au urmat. De acest fapt se poate cineva încredinţà chiar şi numai din fragmentul ce comparăm la § X cu locul respectiv din alte 5 redacţiuni române anterioare anului 1700.“ [1] Dar cunoscând obiceiul de a schimbà, chiar a corupe al copiştilor şi însuşi al lui Coresi, numai comparaţia unui scurt pasaj, ca cel utilizat de Creţu, nu este de-ajuns pentru a riscà o astfel de afirmaţie. Pentru aceasta ne-ar trebuì un studiu comparativ complet între Apostolul de la Voroneţ, manuscrisul amintit, reprodus de Gaster, şi cel al lui Coresi tipărit în Braşov la 1563, care acum se găseşte la Academie într'un exemplar fără lacune. Creţu a avut înainte numai un exemplar defectuos, deci n'aveà putinţa să-l facă. Să aştepiăm aşa dar acest studiu pentru a puteà spune în această privinţă cuvântul din urmă.

V. Limba textului.

Cum am amintit şi altă dată [2] este foarte greu să stabilim particularităţile de limbă în adevăr vechi şi să le deosebim de anumite provincialisme cu caracter arhaic care trăesc şi astăzi, căci „bei einer genauer Durchforschung der Dialekte... ziemlich Alles was das Altrumänische und auch das Aromunische vom heutigen Rumänisch unterscheidet, noch in dem einen oder andern Gebirgswinkel sein Dasein fristet.“ [3] În adevăr, cum s'a relevat şi din partea altora, numirea de limbă „veche românească“ nu e tocmai proprie, căci limba celor mai vechi texte ale noastre arată o fază aproape actuală sau foarte apropiată de cea actuală a unei părţi a limbii româneşti. Cu toate acestea vom căutà să despărţim ceea ce ni se pare arhaic de ce e dialectal în textul nostru.

[1] *l. c.*, p. 47.
[2] *Două manuscripte vechi*, p. 90–91.
[3] Dr. G. Weigand, *Körösch- und Marosch-Dialekte*, p. 48.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

A. Fonetismul.

Fonetism cu caracter arhaic.

Vocale *a)* **E** α) *E* tonic latin e redat prin *ie* în *mieu*, *miei* etc., cel aton însă prin *e*: *perì*, *perit*. Cu *ie* trebue cetit şi ɛ iniţial: *eu* (= „*ieu*“), *e* (= „*ie*“) etc., cum vom arătà mai departe.

β) *E* aton din prototipele latineşti nu este schimbat totdeauna în *i* ca astăzi.

Cuvântul aton *nici* apare numai în forma mijlocie *nice* 25 v⁰ 12, născută prin disimilaţie din *nece*.

Conjuncţiunea *ci* are în tot locul forma mai veche *ce* < quĭd, din care s'a născut cea dintâiu prin asimilarea lui *e* la *i* în asociarea în frază a lui *ce* cu alte cuvinte (*ce şi* > *ci şi*, *ce-i* > *ci-i* etc.)

b) **U** şi ŭ final. Deşi în timpul când s'a copiat manuscrisul nu se mai rostià astfel, *u* final întreg s'a păstrat în foarte numeroase cazuri ca o tradiţie ortografică şi ca o dovadă că în original există: *adevăru*, *aducu*, *ascunsu*, *căndu*, *cautu*, *cumu*, *dereptu*, *derepţiloru*, *dormu*, *destoinicu*, *dumnedzăescu*, *dzişu*, *facu*, *fiindu*, *focu*, *grăescu*, *ğudeţu*, *hrănescu*, *înălţate-su*, *înpăratu*, *izvoru*, *lăcuescu*, *luatu*, *mergu*, *m[i]l[o]stivu*, *multu*, *nemenčunosu*, *odihnéşte-lu*, *păm ntu*, *plăngu*, *pohtescu*, *rogu*, *somnu*, *suptu*, *tatălu*, *trupu*, *verguriloru*, *vécu*.

γ) *E* + *n* şi *e* + *n* + cons. în cuvintele de origine latină în timpul când s'a copiat manuscrisul nostru trecuse la *i*: *mine*, *tine*, *amin'te*, *morminte*, *cuvinte*, *păminte*, *asemeninţă*, *semeninţă*, *credinţă*, *min'ţiţ[i]*, *din*, etc. Grafiile *mene* 5 v⁰ 12, 19 r⁰ 11 şi 22 v⁰ 6 şi *nemenčunosu* 5 r⁰ 10 sânt reminiscenţe din originalul care, ca şi textele rotacizante, pentru cel dintâiu aveà în vedere pe slavonul мѣнѣ, după analogia căruia apoi s'au scris şi alte cuvinte.

Nu sânt destul de clare formele *sintŭ* 29 r⁰ 11, *simtŭ* 5 r⁰ 14, în care *â* (cf. *sămtu* 2 v⁰ 10, *sămtŭ* 21 r⁰ 6) a putut fi înlocuit prin *i* şi supt influenţa lui *s*.

Moştinì 18 r⁰ 5 (alături de care cf. *Pomeniĭu* 5 r⁰ 13, *pomenéşte* 17 v⁰ 12, *pomeniaşte* 18 r⁰ 11, *ai pomenit* 18 r⁰ 13) şi *proslăvéşti-i* 19 v⁰ 9—10, redau rostirea provincială a copistului.

d) Diftongi. α) În *fiĭu*, *fiĭul*, *hiĭul* s'a păstrat diftongul, deci fonetismul mai vechiu corespunzător lat. fīlius, — um > *fiĭu*. Modernul *fiu* e un singular refăcut din pluralul *fii*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

β) Înainte de vocala *a*, *ă* în hiat s'a intercalat *u̯* care e redat, ca şi în textele rotacizante cu *o*: *luoatŭ*. Adesea însă *u̯* se contrage cu *ă* următor dupăce, asimilându-l, îl schimbă pe acesta în *o*: *doao*, *noao*, *luom*, *roao*, *voao*, *dzuo*, cf. însă şi: *fuĭu luatŭ* 12 v⁰ 12.

γ) În *răpăusédză* 30 r⁰ 1, în locul căruia am aşteptà *răposédză*, s'a păstrat *u* din diftong supt influenţa lui *răpaus*.

δ) Adjectivele verbale se termină totdeauna în *-orĭu*, nu în *-or*, iar adjectivul *roş* are forma *roşiu* 15 v⁰ 13.

e) Accidente generale. α) *Afereză: castă* = «această» < eccu[m]-ista, -am 6 v⁰ 14. Verbul *amistuĭ-* < ung. *emészteni* nu şi-a aferezat pe *a* iniţial ca astăzi.

În *să mă tor'nu* 12 v⁰ 13, *să toar'nă* 28 r⁰ 5, probabil avem de a face cu afereza lui *în-* de la început, nu cu un verb simplu.

β) *Proteză*. Proteza lui *î* la enclitice nu s'a făcut decât în trei cazuri: *îmi* 27 r⁰ 10 şi *îi* 12 r⁰ 9, 28 r⁰ 4, deşi sânt legături sintactice în care am aşteptа-o, d. p.: *căn'dŭ mi veţi vedè groapa* 29 r⁰ 4. Cele trei cazuri citate probabil sânt iarăşi înnoiri de-ale copistului.

γ) *Asimilaţia*. *Ă-e* > *e-e*: *beséreca* 14 v⁰ 9, scris şi *béséreca* 1 v⁰ 10—11, din un mai vechiu *băsérecă* < *basĭlĭca*; *tremes* (participiul lui *trămet* < **trămet* < tra(ns)mitto), *nedéjde* < **надежда**, dar cf. *să nădăjduescŭ* 26 r⁰ 4—5.

I-e > *e-e*: *demenéţă* 24 r⁰ 2, întru cât n'ar fi numai o grafie cu *e* în loc de *i* a lui *deminéţă* (cf. *oamene* = „oameni“ 10 r⁰ 7).

Despre asimilarea *u̯* intercalat în hiat înainte de vocala *a*, *ă* din *doao*, *noao*, *luom*, *luoatŭ* alături de *luatŭ*, *roao*, *voao*, *dzuo* a fost vorba în alt loc.

Asimilaţie vocalică reciprocă, adecă atât regresivă, cât şi progresivă, avem în *dzuo* 28 r⁰ 8: **dzia* > *dzioa* sau *ziua* (pentru a se încunjurà hiatul), de-aici *dziuă* > *dziuo* > *dzâuo* > *dzuo*.

Asimilaţia încă nu s'a produs în: *rădica-* < eradico, -are şi *răsipi-* < **расхищати**.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

δ) *Disimilaţie*. *L-e* s'a disimilat în *i-e* în: *direptatia*, *fericat-*, part. lui *fericà* = „ferecà“, „încătuşà“ şi *nice*.

Formele nedisimilate însă sânt mult mai numeroase: *derept-*, *dereptate*, *îndereptédză*, *îndereptat*, *acoperemântulŭ*, *beséreca*, *tremesŭ* (*tremes*), part. perf. al lui *tremet*.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

ε) *Sincopă. U* a căzut din *frumsețe*, care se prezintă în tot locul în forma alterată de *m* + cons., *frâmseţe* scrisă cu ѕ. Tot aşà şi în *înfrâmşată* scris *înfrămsăşată* 1 r⁰ 10—11.

E născut din *ī* aton din *derept* (< *dī rectus, -um*), din derivatul acestuia *îndereptedz*, part. perf. *îndereptat* şi *dereptate*, care se prezintă şi în forma disimilată *direptate*, încă nu s'a sincopat. *Der'ptilorŭ* de pe f. 26 r⁰, r. 12 se va ceti *derepţilorŭ*.

Faţă de *acmù* < *eccum-modo* al vechilor texte, în textul nostru adverbul acesta are numai forma mai nouă *acum*. În schimb prepoziţia *pe* se prezintă în tot locul numai în forma mai veche *pre*.

Consonante: a) Verbul *deschide* ni se înfăţişează în forma mai veche: *deşchide*.

b) *R* a căzut la pers. 1-a sg. conj. a verbului *a cére*: *şi [să]-mi ceiu*, dar s'a păstrat în forma *veri* < *velis a verbului auxiliar *voiu* ca şi în textele rotacizante.

Fonetism strein.

a) Fonetismul strein ni s'a conservat în: *priimi-* 28 r⁰ 2—3, 4, 8 şi 29 v⁰ 4 < p.-sl. **приѧти**, **приимѫ**, *razboinic-* 18 r⁰ 14 < **развоиникъ**, *pohti-* 6 r⁰ 13 < p.-sl. **похотѣти**; cf. însă şi *pofti-* 9 v⁰ 1, *prah* 2 r⁰ 11 < **прахъ**.

b) Ea s'a menţinut după labială în *poménă* 26 r⁰ 1 şi *poména* 26 v⁰ 1—2 probabil supt influenţa grafiei slavone.

c) Despre fonetismul strein din *scrăbă* 12 r⁰ 3, 29 v⁰ 6 şi *mă scrăbiiă*, 4 v⁰ 10, *săvrăşiaşte* 8 r⁰ 1, *ai săvrăşit* 29 r⁰ 12, (cf. *săvărşiţi-mi* 26 v⁰ 1), *sfrăşirea* 20 v⁰ 6, după care s'a luat şi *vrătos* din *mai vrătos* 28 r⁰ 14, deşi e de origine latină, vom vorbi la particularităţile ortografice.

d) În adverbul *aĭave* 21 r⁰ 7 < p.-sl. **ꙗвѣ** diftongul original n'a trecut la *ĭe*, iar la sfârşit nu i-s'a adaus încă *a*.

e) Adjectivul *viclean* se prezintă în o formă mai apropiată din punct de vedere fonetic de etymonul unguresc *hitlen: hiclénâ* 4 v⁰ 14, iar verbul *lăcui-* < ung. *lakni* încă nu şi-a schimbat pe *ă* în *o* după analogia lui *loc*: *lăcuescu* 6 v⁰ 5—6, *lăcuiră* 19 r⁰ 4.

Fonetism cu caracter dialectal.

Vocale: *a*) **A** cu toate că influenţa lui *alb* şi a derivatelor sale ar fi putut produce păstrarea lui *a* aton, el a trecut la *ă* în: *înălbi-mă-voiu* 28 r⁰ 14.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

b) **E** α) *E* tonic precedat de *r* se schimbă în *ă*: *izvorăscu* 16 v⁰ 2, iar *i* în *î* (scris ѫ şi ѧ): *borî* 11 r⁰ 1, *oborâ* 11 r⁰ 6, *omorâtŭ* 28 v⁰ 5, *pogorât* 30 r⁰ 3, *urâţii* 8 r⁰ 1; cf. şi *mohorâţit* 16 r⁰ 1, participiul perfect al lui *mohorâţi* < *mohorât*.

β) *E* rezultat din *i* aton a trecut la *ă* după cons. + *r* în *lacrămi* 12 r⁰ 3, 24 r⁰ 10.

γ) *E* final aton > *ă* după *rr*: *izvoarăle* 6 v⁰ 4, *curră* 16 v⁰ 1-2.

δ) Un *ę* (*e* deschis) se pare că redau: *voia* în *cuvintédză a ta ţinére cu dulce voa* (=„voie“) 6 v⁰ 13; *spăsenie* în: *că toţi cântăm numele tău hr[i]stoase şi sp[ă]senie slăvim* 10 r⁰ 7; *moarte* (=„moartea“) *ta* 15 v⁰ 5; *nedéjde cu nedéjde cé frumoasă* 19 v⁰ 6—7; *frămseţia* 24 r⁰ 7, dar cf. *frămsiaţe-* 13 v⁰ 5, 15 r⁰ 9, 16 v⁰ 10 şi 11, 24 v⁰ 2, 25 r⁰ 12, *frămséţé* 25 r⁰ 4—5; *priimeşte* 28 r⁰ 8, pe care-l găsim alături de *priiméste* 28 r⁰ 2—3, 29 v⁰ 4. Tot aşă sânt: *lege* 14 r⁰ 8, *mele* 14 v⁰ 3, *vreme* 12 v⁰ 4, 23 v⁰ 9, *să ver'se* 28 r⁰ 10; cf. *folosiaşte* 1 v⁰ 7, *ţiniaria* 3 v⁰ 6, *ţinére-* 6 v⁰ 12, 12 r⁰ 11, *greşialelorŭ* 4 v⁰ 4, 6 r⁰ 3, *iaste* (passim) etc.

ε) Tot astfel o dovadă de existenţa unui *ǫ* (*o* deschis) în rostirea copistului pare a fi: *morte-* 13 r⁰ 4—5, 28 v⁰ 4—5, alături de *moarte-* 2 v⁰ 5 şi 15 v⁰ 5.

ζ) Ca şi *i*, vocala *e* (rezultată din *ę* sau *ę*) precedată de *s, ş, j, z, dz, ţ*, a rămas de obiceiu intactă: *aduseş[i], asemeninţă, semeninţă, seceraĭu, ves[e]lie, veseli-, fuseşi, ia-se, stinse-se, frămseţia, fuseşi, seca, seceraĭu, mişelu, deşer'tu, deşer'tă, cenuşe, jelanie, înţelésă, înţelesul, tinerétele, feţeei, luminédze, dumnedzeĭască,* etc. Formele provinciale cu *ă* sânt introduse ulterior de copist: *dzisă, învisă, mĭar'sără, pusără, sămănaĭu, sămănţă, să* (pron. refl.: *arată-să, cade-să, iveşte-să, rădică-să, ruşina-să-vor, văda-să, varsă-să, veseli-să-vorŭ, ves[e]lescu-să, veselindu-să, să astupară, să vor deşer'tà, să gată, să va grijì, să închisă, să laudă, să va luminà, să odihnescŭ, să temŭ, să toar'nă, să veselescŭ, dumnedzău, dumnedzăesc, d[u]mnedzăiască, d[u]mnedzăeşti, dumnedzăire, deşăr'tu, deşăr'tat, înşălăciune,* pluralul *asemeninţă* în loc de *asemeninţe*.

η) Forma cu *ă* în loc de *e* a lui *neputrădă* 11v⁰ 9, *deşăr'tat* 3 v⁰ 7 şi *deşăr'tu* 23 v⁰ 11, alături de care găsim numai formele cu *e* amintite în alt loc, ca şi *lăpădăm* 26 v⁰ 10, a cărui formă mai veche are *e* în silaba antepenultimă, sânt înnoiri de ale copistului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

c) Diftongi: *Ea* foarte adesea > *a* după *č* şi *ş*: *ačasta, častă, čaş-, č-au, dulčaţă, deşar'tă, cuviş oadză, cuvioşază* (Cf. altfel şi felul de scriere al cuvintelor *credinčos-, fečoară, pičoarele).*

Consonante: *a*) Întocmai ca şi în textele rotacizante, consonantele labiale înainte de *i* rămân nealterate. *Hiĭul* pe care îl întâlnim odată alături de *fiiu-*, şi *hiri*, care se găseşte de două ori alături de *fire, fi* etc., evident, reproduc rostirea copistului.

b) Ca şi în textele rotacizante, în substantivul *putredire' putredireei, d* n'a trecut la *dz* supt influenţa lui *putred*, din care s'a derivat verbul *putredì* în o epocă relativ târzie. *Putrez*[*i*] de pe f. 17r⁰, r. 13 pare a fi o înnoire a copistului.

c In loc de *j* iniţial şi intervocalic în cuvintele de origine latină găsim în tot locul *ğ*, ca şi în textele rotacizante: *ğocurile, ğudecŭ, ğudeţ-; ğunghe, ağun'să.*

d) Z de origine latină, precum şi cel derivat din un *d*, se prezintă de obicein ca *dz* (Ş), deci ca şi în textele rotacizante: *as'adzi, audzì, audzite, audzulŭ, cuvioşadză, dzacu, dzăcăndŭ, dzuo, dumnedzău, dumnedzăesc, d[u]mnedzăĭască, dumnedzeĭască, d[u]mnedzeşti, dumnedzăire, îndereptédză-mă, dzică, dzis, dzisa, dzisă, dzi'şu, luminédză, slobodzitu-néi, slobodzire, vadză, văzuìu, văzutele, nevăzutele, veştedziră.*

Exemplele cu *z* sânt mult mai puţin numeroase: *blân'zi, cuvoşază, dumnezeu, dumnezăĭască, văzuĭu, nevăzute.*

Accidente generale. α) *Analogie.* Cuvintele care se încep cu *îm-* au schimbat pe *-m-* în *-n-* după analogia celor ce se încep cu *în-* atât când corespundeà unui *-m-* latin: *înpărat-* (< imperator), *înpărăţĭa, înpărăţi, înbla-* (< ambulare), cât şi când erà născut din *n* în urma influenţei labialei următoare: *înbrăcatŭ, înpreunatŭ, înpeliţatŭ, înputà* etc.

β) Asimilaţie. Asimilaţia lui *dz-č* la *ğ-č*, cunoscută tuturor textelor rotacizante şi dialectal în Ţara Oaşului şi Maramureş, apare de două ori: *va gice, vor gič*[*e*].

Nt a devenit prin asimilaţie *mt* în: *sămtu* 2 v⁰ 10, *sămtŭ* 21 r⁰ 6, *simtŭ* 5 r⁰ 14, dar cf. şi *sintŭ* 29 r⁰ 11.

Bt a devenit prin asimilaţie *pt* în: *supt* < subtus: *suptu* 20 v⁰ 14, *suptŭ* 3 r⁰ 13, 30 v⁰ 6.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

Fonetică sintactică.

Dintre fenomenele de fonetică sintactică ne vom opri numai asupra a două neobişnuite astăzi.

Şi în textul nostru se întâlneşte de câteva ori cunoscuta cădere a lui *în-* după un cuvânt care se termină în *n*, atât de obişnuită în textele noastre vechi: *În părăţie-ţi* 17 v⁰ 11, *în părăţiia* 18 r⁰ 14, 18 v⁰ 6 şi 12, 20 r⁰ 1.

Pentru a încunjurà hiatul sintactic, rezultat din întâlnirea unui cuvânt terminat în vocală cu altul care începe cu vocală, afară de eliziune, se întrebuinţează mijlocul de a împreunà, şi grafic, vocala finală a celui dintâiu cuvânt cu vocala iniţială a cuvântului următor: *iau deşer'tat* 3 v⁰ 7, *miai dzis* 5 v⁰ 13, *slobodzitu-néi* 7 r⁰ 6, *Începutu-miai* 8 r⁰ 10, *mi iau făcutŭ* 8 v⁰ 14—9 r⁰ 1, *vărsatu-ţéi* 9 v⁰ 3, *luméi descum'părat* 9 v⁰ 5, *Ivitu-téi* 11 r⁰ 12, *întorsu-iai* 11 v⁰ 13, *izbăvitu-iai* 13 r⁰ 5, *neu* (în loc de *néu) îndereptat* 14 r⁰ 9, *ném datŭ* 15 r⁰ 13, *léu mohorăţit* 15 v⁰ 14, *scosu-iai* 16 r⁰ 10, *déciia* 17 r⁰ 10, *decie (= „déciė")* 17 v⁰ 8, *téu proslăvit* 19 r⁰ 13, *iau dat* 22 r⁰ 8, *mortéi omorătŭ* 28 v⁰ 4—5, *ţnvisu-iai* 28 v⁰ 7—8.

B. Morfologia.

a) Articolul enclitic. α) Articolul enclitic *l* n'a căzut decât în *robu* 9 v⁰ 11, unde redă rostirea copistului; dar cf. *robul* 10 r⁰ 14. *Tată* primeşte pe *l*, nu pe *a: tatălu* 4 r⁰ 2, *tatălŭ* 16 v⁰ 3, 20 v⁰ 8, *tatăl* 15 r₀ 2, 22 r⁰ 4; cf. şi *tatălui* 16 r⁰ 9.

β Găsim câteva forme de gen.-dat. singular în care articolul încă nu s'a contopit cu terminaţia cuvintelor. Cuvintele care au pluralul nearticulat în *-e* prezintă la gen.-dat. sg. *-eei*, iar cele care au pluralul în *-i* prezintă *-iei: cruceei, féţeei, mar'theei, putredireei*; *învieriei, legiei, morţiei, vieţiei.* Formele *précuratei* 30 v⁰ 2, *măriei* (scris: *mămăriei*) 13 v⁰ 14, *dulceţii* 13 v⁰ 13—14, *lumii* 2 r⁰ 5, 18 r⁰ 13 ş. a, redau graiul copistului.

b) Numele. α) Cuvântul *mână* are de două ori pluralul articulat *mănule*, deci pentru autorul vechiului Molitvenic pluralul nearticulat al acestui cuvânt erà *mânu* < mannus.

β) Ni se păstrează de trei ori forma de plural în *-ure* (< *-ŏra*) a substantivului *cerĭu: cerĭure.* Formele în *-uri: chinuri-, roduri-, glasuri* sânt înnoiri de-ale copistului.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

γ Vocativul în *-le* nu apare în acest fragment altfel plin de vocative masculine în *-e* (*hr[i]stoase* 1 r⁰ 4, 10 r⁰ 6 şi 12, 18 r⁰ 12, 19 r⁰ 13, *doamne* 12 v⁰ 1, *d[oa]mne* 1 r⁰ 3, 2 r⁰ 14, 2 v⁰ 13, 5 v⁰ 11, 10 r⁰ 9, 15 v⁰ 5, 17 v⁰ 13, 28 v⁰ 10, 29 v⁰ 11 şi 14, 30 r⁰ 3, *domne* 5 v⁰ 6—7, 26 v⁰ 8 şi 13—14, 29 r⁰ 10, *despuitoare* 13 v⁰ 5, 15 v⁰ 14, *cuvinte* 16 v⁰ 3, *cuvăntătoare* 7 v⁰ 12—13, 8 r⁰ 3, *înpărate* 4 r⁰ 5, *m[ă]ntuitoare* 18 v⁰ 4—5, 19 r⁰ 6, 19 v⁰ 10, 36 r⁰ 6, *Pămînte* 28 r⁰ 2) şi de nominative nearticulate întrebuinţate ca vocative (*dulce dătătoriu de viaţă şi la oameni iubitoriu* 3 r⁰ 14—3 v⁰ 2, 4 r₀ 9—11, *la oameni iubitoriu* 29 v⁰ 1—2, *iubitoriu la oameni* 10 v⁰ 4—5, *m[ă]ntuitoriulŭ nostru, dătătoriu de viaţă* 12 r⁰ 12—13, *începătoriul vieţiei* 16 v⁰ 13.

Pentru vocativul plural nu avem încă forma în *-lor* desvoltată din dativ, ci numai pe cea în *-i*: *Fraţi* 20 r⁰ 10, articulat *fraţii (fraţii miei cei sufleteşti şi postitorii nu uitareţi* 29 r⁰ 1—2).

c) Verbul. α) Verbul *a puteà* are la pers. I sg. forma *pocŭ* 22 v⁰ 6 < lat. *p o t e o > *poţ* urmat de *io=eu* accentuat. [1]

β) Persoana 1-a sg. a imperfectului indicativ apare fără *m*: *mă scrăbiià, plăngià, suspinà, gândiià.*

γ) Perfectele simple ale verbelor *a zice, a da* şi *a învie* (< lat. in+vī vĕre, =mod. *a învià*) reproduc formele de conjugare latină: *dzişu, déderă-se* (scris: *déderă-sà*) *învise* (scris: *învisă*).

δ) Verbul *a începe* are pentru p. 2-a pl. a perfectului simplu forma veche *începum* 16 r⁰ 7, unde însă poate să fie şi numai o greşală de copiare sau de traducere în locul lui *începuşi.*

ε) Perfectul compus se construeşte cu verbul auxiliar *am* care de obiceiu se postpune participiului trecut al verbului. Găsim însă şi forme cu verbul auxiliar pus înainte. La persoana a 3-a sg. verbul auxiliar are forma *au*: *pus-au, spart-au, ĭau deşăr'tat, au izbăvit* etc.

ζ) Viitorul se construeşte cu formele *voĭu, veri, va* şi *vorŭ* ale verbului auxiliar. Pentru p. 1-a şi a 2-a pl. nu avem exemple. Formele auxiliarului de cele mai multe ori sânt postpuse verbului. Forma *o moştinì* (f. 18 r⁰ 5) aparţine copistului.

η) Verbele *a da* şi *a luà* au conjunctivul: *să dé* şi *să ĭa*, nu *să deie* şi *să ieie*, iar *a venì* forma regulată *să vie* 16 r⁰ 5.

[1]) v. Ov. Densusianu, *H. l. r.*, vol. II, fasc. 1, p. 35.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

ϑ) Condiţionalul trecut prezintă forma cu perfectul compus al verbului *a vreà* urmat de infinitivul fără *a*: *n'am vrut fi* 2 v⁰ 8, *n'ai vrut raiul deşchide* 15 v⁰ 7—8. Infinitivul verbului *a fi* e combinat cu participiul trecut al verbului: *n-'a vrut fi pus* 15 v⁰ 7.

ι) Imperativul negativ se termină la pers. a 2-a pl. în *-reţi*: *nu vă mirareţ[i], nu uitareţĭ.*

κ) E foarte obişnuită o conjugare perifrastică alcătuită din adjective verbale în *-orĭu* şi verbul auxiliar *a fi* în diferite timpuri: *şi învăţăturilor tale călcătorĭu fu* 12 v⁰ 10, *începătorĭu, morţilor fu* 20 r⁰ 11, *începătorĭu e h[risto]s* 20 v⁰ 4, *eşti îndrăznitoare* 17 r⁰ 2—3, *ţiitorĭu ĭaste de troiţă* 5 r⁰ 8—9, *voitorĭu de milă eşti* 10 v⁰ 7 etc.

λ) Forma participiului prezent latin în *-inte* < ens, -ĕntem, care ne-a mai rămas în graiul viu în substantivele *părinte* < parens, -entem (în textul nostru la 27 v⁰ 12), *plointe* (Muscel) „temps pluvieux" < plovens, -ĕntem (= clas. pluens) — cu păstrarea lui *-o-* aton şupt influenţa lui *ploaie* — şi adjectivul *fierbinte* < fervens, -entem, s'a mai păstrat în manuscrisul nostru de două ori forma *cunoştinte* = „cunoscut" < cognoscens, -entem (25 v⁰ 8—9 şi 27 r⁰ 7—8). Cuvântul a a fost relevat altfel încă de Cipariu, *Chrest.* (Blaj. 1858), p. 125, care îl găsise în *Sicriĭul de aur* (1683), v. *Chrest.*, p. 118. El mai dă şi alte exemple în *Principii de limbă şi scriptură*, Blaj, 1866, p. 198. L-a întâlnit şi Silaşi în ps. XXXI, 9 din Psaltirea lui Viski scrisă la 1697 (cf. *Psaltirea calviniano-română versificată* în *Transilvania*, VIII—1875, p. 143 şi 152, în care se găseşte şi *neştiinte* < nesciens, -entem în ps. CXIX, 65).[1]

μ) Participiul perfect al lui *fac* are odată forma veche *fapt*, fem. *faptă*. Se găseşte şi forma analogică *făcut* care probabil vine de la copist.

ν) Verbul *a nădăjduì*, care astăzi are numai forma activă transitivă sau intransitivă, se găseşte în forma reflexivă: *mă nădăjduescu*, iar modernul *a se naşte* are forma activă intransitivă: *au născutŭ* (= „s'au născut"). Transitiv e şi verbul *a luptà* în: *multu mă luptară chinurile* 1 v⁰ 6—7. În schimb *a căscà* = „a se desface", „a se deschide": *Păminte cască* 28 r⁰ 1, *a naşte* = „a se naşte", *a răposà* = „a odihnì", „a se odihnì", *a veştedzì* = „a se veştedzì".

[1] v. mai amănunţit *Dacoromania*, I, Cluj, 1921, p. 295—7.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

ξ) Din *adevăr* s'au derivat verbele *adevărà* şi *adeverì*, care, împreună cu participiile lor trecute, *adevărat* şi *adeverit*, se întrebuinţau în vechime în concurenţă. În textul nostru încă s'a păstrat odată *adeverit*. Din *ferice* s'au derivat *fericì* şi *fericà*, despre care putem spune acelaşi lucru şi pentru participiile trecute din care avem câteva exemple. Despre acestea va fi vorba şi în alt loc.

C. Sintaxa.

Dintre particularităţile sintactice relevăm câteva care ni se par mai caracteristice pentru primitivitatea şi vechimea traducerii de pe care s'a copiat textul nostru.

a) Substantivul. α) Ca o rămăşiţă a genetivului cu *de* este a se considerà: *de fiiul tău cel ĭubit, ızbâvire să aflăm* 7 v⁰ 6 (=„a fiiului tău...“, dar se poate interpretà şi „de“ = „de la“, „de cătră“); *preţŭ de viaţă* 9 v⁰ 4—5.

Tot un genitiv se pare că traduce *de* şi substantivul în acuzativ în: *însuşi amù ţiitoriu ĭaste de troiţă* 5 r⁰ 8 -9 (= „însuşi amu ĭaste ţiitoriu“, adecă „stăpânitor“, „oblăduitor“, fiind unul „din troiţă“ sau membru „al troiţei“).

β) Acuzativul numelor sau pronumelor de obiceiu nu se construeşte cu prepoziţia *pre: rugăm tine* 1 r⁰ 4, *Luminâ înţelésă aceìa* (= „Cu lumină înţelegătoare pre aceìa“) *purtat-ai luminatâ d[u]mnedzăire* 1 r⁰ 8—9, *toţi né ştiĭ* 1 r⁰ 13, *al tău fiĭu roagă şi domnul* 1 r⁰ 13—14, *tine pus-au în groapă* 3 v⁰ 4, *dumnedzău. ai nâscut înpeliţatŭ* 4 v⁰ 1—2, *cela č-au izbăvit noi* 4 v⁰ 3, *acela roagă* 4 v⁰ 5, 7 r⁰ 13, 11 v⁰ 5, 30 r⁰ 9, *ai născut înpăratul datătoriul legei* 7 r⁰ 8—10, *M[i]luĭaşte noi urăţii* 7 v⁰ 14—8 r⁰ 1, *Mor'ţii tăi... şi mor'ţii* (sic, = „viii“) *despuĭ* 10 r⁰ 8—11, *tine hr[i]stoase cunoaştemu şi rugăm* 10 r⁰ 11—12, *acesta ce ai luat cu sf[i]nţii tăi odihnéşte-l* 11 r⁰ 10—11, *şi mine m[ă]ntuitoare învie-mă* 11 v⁰ 13-14, *slăvimù tine* 12 v⁰ 2, *luminédză acesta ce cătră tine pristăvitu-s'au* 13 r⁰ 13—14, *Dătătoriul legiei născut-ai* 14 r⁰ 4—5, *roagă hiĭul tău* 14 r⁰ 12, *să căutăm elŭ* 15 r⁰ 2, *ğunghe sine* 16 r⁰ 7—8, *acesta luminédză-l* 16 v⁰ 12—13, *pomenéşte noi* 17 v⁰ 12, 18 r⁰ 11, *cum ai pomenit razboinicul* 18 r⁰ 13—14, *céĭa ce a[u]mnedzău fără sămănţă l-ai născutŭ* 20 r⁰ 3—4, *dereptŭ el d[u]mnedzău să rugămù* 23 r⁰ 13—14, *chip să luom acesta* 24 v⁰ 12, *Mântuĭaşte ceĭa ce să năĭăjduescŭ* 26 r⁰ 4, *acesta ce ai luatu domne odihnéşte-lŭ* 26 v⁰ 13—14, *vă chem toţi* 27 v⁰ 10, *rugaţi d[o]mnul* 27 v⁰ 12, *priimésţe*

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

cela ce din tine îi zidit 28 r⁰ 2—3, *nu uitareţĭ mine* 29 r⁰ 3, *aţĭ chemat lazarŭ* 29 r⁰ 13, *izbăvéşte noi* 29 v⁰ 5, *socotéşte elŭ în fericita a ta viĭaţă* 29 v⁰ 11, *născut-ai d[o]mnul.*

Mai avem o seamă de cazuri în care s'ar puteà întrebuinţà acuzativul fără *pre* şi astăzi: *Pomeniĭu prorocul* 5 r⁰ 13, *să mănănce omul* 11 r⁰ 4, *Robii sionului din rău întor'suĭai* 11 v⁰ 12—13, *zidit-au... omul* 12 v⁰ 4—5, *morţii din putredire şi din moarte izbăvitu-ĭai* 13 r⁰ 3—5, *oamenii... scosuĭai* 16 r⁰ 9—10, *lumé lăsară* 19 r⁰ 2—3, *şi toate va plecà suptŭ pičoarele sale* 21 r⁰ 3—5, *Căndŭ va pune toţi vrăjmaşii săi. suptu pičoarele sale* 21 r⁰ 13—14, *va ascultà cuvintele mele* 21 v⁰ 5—6, *avé-va viaţa de vécu, Căn'dŭ veţi vedé fraţi mor'tulŭ* 24 v⁰ 10—11, *nu voĭu vedé soţii miei* 25 v⁰ 11—12, *şi mor'ţii cei de demultŭ învisu-ĭai* 28 v⁰ 6—8, *robul tău din ĭad rădică-l* 29 r⁰ 14—29 v⁰ 1, *cela ce toate birueşti* 3 v⁰ 5, *Sf[â]ntulŭ d[u]hŭ toate spăséşte pururé* 8 r⁰ 4—5, *pristăvitul... odihnéşte-l* 1 r⁰ 5—6, 1 v⁰ 1—2, 3 r⁰ 12, 3 v⁰ 9—10, 4 r⁰ 6—7, 20 v⁰ 11—12, 30 r⁰ 1—2, *odihnéşte... acestŭ pristăvit fratele nostru* 12 r⁰ 12—14, *să odihnéscă acumŭ pristăvitul* 26 r⁰ 10—11, *cuvioşadză pristăvitul dela noi* 2 v⁰ 1—2, 2 v⁰ 14—3 r⁰ 1, *Lumina* =„cu lumina") *féţeei tale hr[i]stoase. pristăvitul ca un ef'tin' luminédză-l* 6 r⁰ 8—9, *Ce odihnéşte domne cu derepţii robul tău* 5 v⁰ 7—8, *robul tău ... odihnéşte-l* 7 r⁰ 1—2, 30 r⁰ 5—6, *fă... robul tău* 6 v⁰ 8, 9 v⁰ 12, 18 v⁰ 4, 26 r⁰ 4, *să facă robul tău* 17 r⁰ 3—4, *să facă sufletul mieu* 29 r⁰ 8—9, *sufletul fă-lŭ...* 30 v⁰ 3—7.

Intru cât conjectura făcută de noi ar fi corectă, acuzativ fără *pre* avem şi în: *acesta [ce] cătră tine despuitoare au venit. în pămănt sălăşluĭaşte lu* 9 r⁰ 12—14.

Acuzativul cu *pre* se întrebuinţează numai de câteva ori: *Să birueşti pre elŭ* 14 v⁰ 7, *vorŭ vedé pre d[u]mnedzău* 18 r⁰ 3, *să dăruimŭ mor'tului pre d[u]mnedz u lăudăn'dŭ* 23 r⁰ 3—4, *rugaţi pre d[u]mnedzău* 29 r⁰ 7—8, *pre noi m[i]luĭaşte* 30 v⁰ 8. Această împrejurare ne face să credem că în original nu se găsià de loc *pre* la acuzativ. Cele câtevà cazuri citate au fost introduse ulterior de copist, sau de copişti.

γ) *Acordul apoziţiei.* Apoziţia stă în acelaşi caz cu subtantivul determinat: *în poal[a] părintelui patriĭarhului lui avramŭ* 6 v⁰ 1—2, *în sălaşul tău. ai născut. înpăratul dătătoriul legiei*

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

7 r⁰ 8—9. *acestŭ pristàvit fratele nostru* 12 r⁰ 14— 12 v⁰ 1, *ce voĭa celuĭa ce m-au tremes. a părintelui* 22 v⁰ 11—12.

Lângă forma de vocativ în *-e* se pune ca apoziţie forma de nominativ-acuzativ întrebuinţată ca vocativ: *despuitoare înpărat slăvit d[u]mnedzău* 13 v⁰ 5—6. După forma de nom.-ac. articulată întrebuinţată ca vocativ avem apoziţie nearticulată în: *odihnéşte m[ă]ntuitorĭulŭ nostru. dătătorĭu de viaţă* 12 r⁰ 12—14, dar aici *dătătorĭu de viaţă* poate fi interpretat şi ca adjectiv.

δ) *Atribut la dativ.* Intru cât conjectura ar fi corectă, atribut la dativ avem în: *izvorŭ nedeşer'tat. dumnezăeşti[i] dulce[ţi]* 9 r⁰ 9—10. — Pentru modul cum trebue să se explice naşterea acestui fel de atribute, cf. construcţia: *fiĭ lui dumnedzău chema-să-vorŭ* 18 v⁰ 8—9.

b) Adjectivul. α) *Acordul substantivului cu atributul adjectival.* Dacă adjectivul sau prepoziţionalul e precedat de articolul *cel*, acesta primeşte terminaţiunea cazului în care se află substantivul determinat: *înpăratului celui fără de moarte* 2 v⁰ 12. Dar avem şi un exemplu în care nu se acordă cu cazul substantivului: *înainté ğudeţului tău cel* (=„celui") *fără de mită* 26 v⁰ 6.

β) Comparaţiunea adjectivelor. Adjectivul sau adverbul la gradul comparativ se leagă de cellalt termen de comparaţie cu *de* (=„decât"): *mai vârtos de zăpada* 28 r⁰ 14.

c) Pronumele. α) *Pronumele personale.* Uneori se întrebuinţează formele tonice ale pronumelor în locul celor atone: *netăcute căntări ţie aducu* 1 r⁰ 2—3, şi *înviĭare noao dărui* 11 r⁰ 6—7, *scrise mie slobodzire* 15 v⁰ 11—12, *au lucrat ţie* 19 r⁰ 12—13, *cade-să lui* 20 v⁰ 11—12 că *plecate-s lui toate facerile* 21 r⁰ 11 *strigămŭ ţie* 28 v⁰ 9—10, *pre noi m[i]luĭaşte* 30 v⁰ 8 ş. a.

Pronumele personal aton lipseşte în aceste cazuri, precum şi în altele în care astăzi îl întrebuinţăm în mod expletiv: *cela ce toate birueşti* 3 v⁰ 5, *chip să luom acesta* 24 v⁰ 11—12, *să dé acestuĭa* 25 r⁰ 6, 25 v⁰ 3 - 4, *curată cére rugăciune acestuĭa* 26 r⁰ 7—8, *doară cumva va odihnì domnul sufletul mieu* 26 r⁰ 2—3, *acesta ce ai luatu domne odihnéşte-tù* 26 v⁰ 13, *ĭadul ai deşer'tat* 28 v⁰ 6, ş. a.

Găsim însă şi uzul expletiv: *vă vorŭ împută voao* 19 r⁰ 8, *ĭau dat lui* 22 r⁰ 8 ş. a.

Pronumele personal la dativ se întrebuinţează adeseori în locul pronumelui posesiv: *într'ascunsu-ţi* 7 v⁰ 3—4, din *dumnedzăescŭ şi viaţă făcătorĭu-ţi sufletŭ* 8 v⁰ 3—4, *părăţie-ţi* 17 v⁰ 11, *précuratei-ti maice* 30 v⁰ 2.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

Uneori găsim alături amândouă felurile de expresiune: *vărsatu-ţéi săn'gele tău* 9 v⁰ 3—4, *luminată-ţi iviriа ta* 13 v⁰ 3.

β) *Pronumele relativ.* În propoziţii unde astăzi sântem obicinuiţi să întrebuinţăm pe *cel ce, ceea ce,* în care pronumele demonstrativ e expletiv, găsim de cele mai multeori relativul *care,* plural *carii: şi carii în morminte dormu netăcute cântări ţie aducu* 1 r⁰ 1; *Carii nu ľubescŭ béséreca. ruşina-să-vor* 1 v⁰ 10; *de cariisŭ după chipul d[o]mnului ziditi* 15 r⁰ 7—8; *Carii lumé lăsară... proslăvéşte m[ă]ntuitoare* 19 r⁰ 2; *Carii cu postŭ au lucrat ţie... proslăvéşte-i m[ă]ntuitoare* 19 r⁰ 12; *Carii cu credin'ţă şi cu nedéjde cé frumoasă a lui d[u]mnedzău. şi carii cu dragoste viľat-au pre pământŭ proslăvéşti-i m[ă]ntuitoare* 19 v⁰ 5 şi 8; *să nu ruşinedzi domne. carii cred în tine* 26 v⁰ 8; *veniţi toţi carii m-aţ[i] ľubit* 27 r⁰ 12. Dar cf. şi: *cela ce toate biruéşti* 3 v⁰ 5; *cela č-au izbăvit noi* 4 v⁰ 2—3; *Ferice de cei* sau *ceľa*... (passim) etc.

Şi *ce* se întrebuinţează la fel cu *care, carii: ce* (=„pe cela ce") *acum ai luoatŭ fă-l credinčos în părăţiia ceriului* 19 v⁰ 13, *ce* („celea ce") *main'te puţinelŭ audzite* [erau] *moarté* (sic) *neclătite* [sânt] 23 v⁰ 2, *ľară să toar'nă către tine ce* (=„cela ce") *după chip au luat zidităriul* 28 r⁰ 7, *să cănte. ce* (=„ceeace") *ľaste aici* 28 v⁰ 2. Dar cf. şi: *ca o floare ce* (=«care») *desfloare şi ca ľar'ba ce* (=«care») *ar'de* 25 r⁰ 1 şi 2, *acesta ce* (=„pe care") *ai luatu* 26 v⁰ 13, *în fericita a ta viľaţă ce* (=«care») *ľaste la tine* 29 v⁰ 13 etc.

d) Articolul enclitic. α) *Domnul* = «dumnezeu» se articulează totdeauna, şi când nu urmează după el un atribut: *şi m[ă]ntueşti ca d[o]mnul* 10 v⁰ 9—10, *ca d[o]mnul sălăşluaşte-l* 13 v⁰ 11; dar cf. *ca un răpitoriu* 2 v⁰ 5, *ca un ef'tin* 6 r⁰ 9, *ca o maică* 14 r⁰ 11, *ca un ľubitoriu la oameni* 5 v⁰ 9—10, 16 r⁰ 11—12. Pricina acestei articulări (cf. şi *Domnul a dat, Domnul a luat* etc.) este, evident, de origine sintactică. După *domnul* a trebuit să se întrebuinţeze la început ca apoziţie *zeu* sau *dumnezeu,* determinând mai de aproape, individualizând pe *domnul* care, altfel, e apelativ (cf. *Şi zise Domnul Dumnezeu, nu este bine a fi omul singur, Biblia* de la 1688, Gen. 19; *Eu sânt Domnul Dumnezeul tău* etc.) Cu timpul *domnul* s'a izolat fără apoziţie pentru a numi pe „dumnezeu."

Izolarea a fost ajutată de dispariţia din limbă a celei dintâiu forme a apoziţiei, a lui *zeu,* iar la păstrarea articolului a

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

contribuit în mare măsură necesitatea de a deosebi pe *domnul* = «dumnezeu» de apelativul *domn*. Aceeaşi necesitate a făcut să avem pentru *domn* = „dumnezeu“ vocativul nearticulat *Doamne,* iar pentru apelativul *domn* vocativul *domnule,* deci o situaţie tocmai inversă de cum e aceea întâlnită la forma de nom.-ac.

E interesant de observat la acest loc că *dumnezeu,* când nu este urmat de un atribut, se articulează chiar invers decât cum se articulează *domnul.* Explicarea este că el, la originea sa, este un vocativ (< d o m i n e - d e u s), iar vocativele în limba noastră cea mai veche nu se articulau. Forma nearticulată la origine s'a păstrat aşă, ne mai fiind nevoie de precizare sau determinare, deoarece *dumnezeu* nu înseamnă decât d. p. germ. „Gott.“ În schimb în graiul de astăzi *dumnexeu* n'are decât vocativul articulat: *Dumnezeule!*

β) Este de relevat articularea, altfel firească şi normală, a numeralului *unul, una* (= „singur“, „singurul“, „singură“, „singura“) faţă de articolul nedefinit care în aceleaşi împrejurări rămâne nearticulat: *unul iaste nemenčunosu* 5 r⁰ 9, *că eşti unul fără păcate unulŭ dulce şi de oameni iubitoriu* 10 r⁰ 2 şi 3, *unu multŭ-m[i]l[o]stivŭ* 10 v⁰ 10, *unulŭ ce-i nâscutŭ şi întâi* 11 v⁰ 5, *Tu eşti unul fără de moarte* 17 r₀ 11, *că eşti unul fără greşĭale,* 27 r⁰ 1, *una maică. şi fečoara* 7 r⁰ 10, *Una curată. şi nevinovată fečoară* 30 r⁰ 7.

γ) În urma negligenţei traducătorului, care s'a lăsat prea mult influenţat de textul slavon, lipseşte articolul în cazuri în care astăzi l-am pune: *până în dzuo eri* 27 r⁰ 8 (= până în dzua [de] ieri“), *primeşte trupŭ* (= „trupul“) *că al tău-i* 28 r⁰ 8. Altădată negligenţa provine de la copist care-şi redă involuntar propria sa rostire (cu *l* dispărut, dar cu păstrarea vocalei): *cu ei fă credinčosulŭ robu* (= „robul“) *tău adur'mitulŭ* 9 v⁰ 11—13 (cf. însă: *credinčosul robul tău... odihnĕşte-tŭ* 10 r⁰ 13—14).

Dimpotrivă e pus în: *şi unde lăcuescu pururé veselindu-să ciatele dereptĭlor cu dulčaţa* 6 v⁰ 8 (= „cu dulčaţă“).

δ) Lipseşte *a* < h a c, care îndeplineşte un rol identic cu al articolului, la pronumele demonstrativ de genul femenin, cu toate că e postpus cuvântului determinat, dacă după el mai urmează un atribut: *nu să va grijĭ de lumia ačastă deşar'tă* 23 r⁰ 8—9.

ε) În loc să se pună la atributul adjectival care precedă, articolul enclitic s'a pus la substantivul postpus din pricina că

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

acesta a luat articolul enclitic în locul lui *al* din atributul posesiv sau genitival următor: *îndereptédză-mă pre derépta calé ta* 6 r° 1—2 (= „îndereptédză-mă pre derépta calea ta"), *luminată-ți iviřia ta* 13 r° 2—3 (= «luminata-ți ivire a ta» sau «luminata ta ivire»), *de multă strân'sura trupului* 23 r° 10 (= «de multa strânsură a trupului»).

ζ) Cum am arătat în altă parte, e greu de spus dacă avem de a face cu lipsa articolului femenin, ori numai cu redarea grafică a rostirii provinciale a lui *ę* (*e* deschis) în: *că toți căn'tăm numele tău hr[i]stoase și sp[ă]senie slăvim* 10 r° 7 (= „că toți cântăm numele tău și slăvim spăsenia ta hristoase"), unde lipsa articolului s'ar puteà explicà în urma brachilogiei care încunjură repetarea posesivului pus numai după cel dintâiu cuvânt determinat (cf. *În neputredă bunătate și dulcață frumoasă* 13 r° 10—12), *cuvintédză a ta ţinére cu dulce voĭa* (= „voĭe") 6 v° 13, *moarte* (= „moartea") *ta* 15 v° 5, *cu nedéjde cé frumoasă* 19 v° 6—7.

e) Articolul prepozitiv **al.** Articolul *al, a, ai, ale* în genere se întrebuințează ca și astăzi. Găsim însă și numai *a* pentru formele de plural: *a lumiĭ, chinuri* 2 r° 5.

Înaintea posesivului se omite, fiind înlocuit cu articolul enclitic pus în urma substantivului precedent: *calé ta* 6 r° 1—2, *credinčosul robul tău... odihnéște-lŭ* 10 r° 13—14 (cf. și: *cu ei fă credinčosulŭ robu tău adur'mitulŭ* 9 v° 11—13), *iviřia ta* 13 v° 2—3, *strân'sura trupului* 23 r° 10, *mortul robul taŭ* 30 r° 5.

Avem însă și cazuri în care se păstrează în *fericita a ta viĭață* 29 v° 12—13. Uneori înlocuește encliticul cuvântului precedent, care lipsește: *în neputredă a ta bunătate* 13 r° 10—11 (= „în neputreda ta bunătate"), *cu dumnezeĭasca frâmseţe a ta* 16 v° 9—10 (= „cu dumnezeĭasca ta frâmseţe" sau „cu dumnezeĭască frâmseţea ta").

f) Articolul prepozitiv **cel.** Articolul *cel, cea, cei, cele* (care înaintea unei propoziţiuni relative, unde caracterul demonstrativ îi e mai pronunțat, are și forma *celą, ceea, ceĭa, celea)* se întrebuințează ca în limba de astăzi:

α) Dinaintea unui adjectiv luat ca substantiv ori a unui atribut prepoziţional: *cei mișei* 17 v° 13, *cei blăn'zi* 18 r° 4, *cei flămănzi* 18 r° 6; *cei m[i]l[o]stivi* 18 r° 9, *cei goniți* 18 v° 13; *cel jărŭ de mită* 26 v° 6—7, *cé de apoi* 27 r° 14 etc.

Foarte des se întrebuințează însă adjectivul cu articolul

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

enclitic neprecedat de *cel*: *cuvioşadză pristăvitul de la noi şi-l odihneşte* 3 r⁰ 1, *pristăvitul odihnéşte-lu* 3 r⁰ 12, 4 r⁰ 6—7, *acoperemăn'tulŭ derepţilorŭ* 3 r⁰ 13—14, 30 v⁰ 5, *credinčoşilorŭ* 3 v⁰ 3, 9 v⁰ 10—11, *mai apoi grăitorii prorocii* 4 r⁰ 12—13, *ţine toate vădzutele şi nevădzutele* 5 r⁰ 6—7, *cĭatele derepţilor* 6 v⁰ 7, *în sălaşul derepţilorŭ* 8 v⁰ 8, *în laturé viilorŭ* 9 r⁰ 5, *morţii... izbăvitu-ĭai* 13 r⁰ 3, *cătră tine pristăvitul... săläşluĭaşte-l* 13 v⁰ 11—12, *în laturĭa aleşilor tăi* 13 v⁰ 12—13, *dăruĭaşte pristăvitului odihnélă* 15 v⁰ 3—4, *pristăv.tul de la noi odihnéşte-l* 15 v⁰ 9—10 *pristăvitul... fă-l* 10 r⁰ 11, *lumina sf[i]nţilorŭ* 17 r⁰ 6, *în laturé aleşilorŭ* 19 v⁰ 5, *începătoriu, morţilorŭ fu* 20 r⁰ 13, *sălaşul derepţiloru* 20 v⁰ 12, *cändŭ morţii vorŭ audzi* 21 v⁰ 14—22 r⁰ 1, *să dăruimŭ mor'tului* 23 r⁰ 2—3, *de iubiţii amù despar'te-să* 24 r⁰ 14, *căn'dŭ veţi vedé fraţi mor'tulŭ* 24 v⁰ 10—12, *iubiţii* 25 v⁰ 8, *să odihnéscă acumŭ pristăvitul* 26 r⁰ 11, *sufletele der'pţilorŭ* 26 v⁰ 1, *îngropändŭ mor'tulŭ* 27 r⁰ 2, *bogaţii şi méserii* 27 v⁰ 6, *şi morţiil cei de multŭ învisu-ĭai* 28 v⁰ 6—7, *pristăvitul de la noi odihnéşte-* 28 v⁰ 11, 30 r⁰ 1—2, *cu derepţii* 29 r⁰ 9, *toţi derepţii răpăusédză* 30 r⁰ 1, *legăturile fericaţilor* 30 r⁰ 4—5.

Lipsa articolului în *puţrezi din pămäntŭ* 17 r⁰ 13—14 în loc de *putrezii* sau *cei putrezi* se poate explică prin o greşală de copiare.

Lipseşte *cel* înaintea prepoziţionalului: *să vedem în pămäntŭ dzăcän'dŭ. după chipul nostru* 25 r⁰ 11 (= „pe cel după chipul nostru"), *sufletul odihnéşte-l. cu dulce cinste de la noi pristăvitŭ. întru toate cântat* 14 r⁰ 13—14 v⁰ 1 (= „... cel cu dulce cinste de la noi pristăvitŭ, ...").

β) Între un substantiv şi între adjectivul sau atributul prepoziţional, ori între un substantiv şi locuţiunea adverbială luată ca substantiv care-l determină: *robii cei mulţi* 2 r⁰ 9, *lângă apele tale céle curate şi d[u]mnedzăeşti* 6 r⁰ 11—12, *lumina ta cé curată* 6 v⁰ 2—3, *izvoarăle tale céle dulci* 6 v⁰ 4—5, *de fiĭul tău cel iubit, izbăvire să aflăm* 7 v⁰ 6, *cu nedéjde cé frumoasă* 19 v⁰ 6—7; *înpăratului celui fără de moarte* 2 v⁰ 12, *dulčaţa ta cé de vecie* 2 v⁰ 14, *ğudeţului tău cel fără de mitâ* 26 v⁰ 6: *sărutaré cĭa de apoi* 23 r⁰ 1—2, 27 r⁰ 14, *cunoscuţii tăi cei din întăi* 18 r⁰ 3—4, *mor'ţii cei de demultŭ* 28 v⁰ 6—7.

În locul acestei construcţii întâlnim foarte des substantivul precedat de adjectivul articulat: *nebătränita-ţi fericitâ* 3 r⁰ 2—3,

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

credinčosul robul tău 10 r° 13—14, *nebeutul izvor dul'ce* 13 r° 6—7, *nevechita-ţi lumină* 13 v° 2, *cu dumnedzeiasca frămseţe a ta* 16 v° 9—10, *în d[u]mnedzăiasca dulčaţ[ă]* 26 r° 13, *fricosulŭ časŭ de moar'te* 27 r° 10—11, etc.; mai rar se întâlneşte substantivul articulat urmat de atributul adjectival sau prepoziţional fără articol: *din fâptura şi din firé înpreunată cu legătura* 3 r° 7—8, *în bucuria luminată* 4 r° 7—8, *fiiul omenescŭ* 22 r° 9—10 (= „fiiul omului"); *înpăratului fără de moar'te* 2 r° 14 etc.

Nu întâlnim însă întrebuinţarea pleonastică a articolului enclitic în cazul când atributul adjectival are înaintea sa articolul *cel*, semn că ea nu erà obişnuită în graiul copistului.

γ) Lipseşte articolul *cel* sau cel enclitic de la adjectivul pus înaintea substantivului determinat: *unde iaste puţiné vréme trecută* 2 r° 6—7 (=«cea puţineà» sau «puţineaua vréme trecută»).

δ) Articolul *cel* lipseşte de la adjectiv şi, în acelaşi timp, lipseşte şi cel enclitic de la substantivul determinat de el şi precedat de o propoziţie în: *veniţi amù să vedem în mor'mântŭ mare* (=„în mormântulŭ cel mare") *unde iaste bunătatia trupului* 24 r° 4, *din d[u]mnedzăescŭ şi viaţă-făcătoriu-ţi sufletŭ* 8 v° 3—4.

g) Verbul. α) Se întrebuinţează adeseori verbul *a fi* cu dativul în locul formelor corespunzătoare ale verbului *a aveà: unde tuturora iaste ves[e]lie* 1 r° 6—7, 1 v° 2—3, *că amù ni-i îndrăznire* 14 r° 10—11, *fără moarte fu îngerilorŭ* 15 v° 6—7, *acelora iaste înpărăţiia cerìului* 18 r° 1, 19 r° 1, *că-i oamenilorŭ moartia şi-i oamenilor învĭaria din moarte* 20 r° 12—14. Despre construcţiile: *şi învăţăturilor tale. călcătoriu fu* 12 v° 9—10 *şi începătoriu morţilorŭ fu* 20 r° 11 am vorbit în altă parte.

β) Despre conjugarea perifrastică alcătuită din adjectivele verbale în *-oriu* şi verbul auxiliar *a fi* a fost vorba la Morfologie (*c*, k).

γ) Relevăm construcţiunea unor verbe cu alte prepoziţii decât cu care se obişnueşte aztăzi: *a căděà la* ∽: *să căděmŭ ta* (=„înaintea lui") *h[risto]s* 24 r° 10; *a gândi de* ∽: *gândiia* de (=„la") *moarte* 15 r° 6; *înseţoşà pentru* ∽: *însătoşiaţi pentru* (=„de") *dereptate* 18 r° 7; *a se nădăjduì pre* ∽: *mă nădăjduescu pre* (=„în") *tine* 14 v° 6, *să mă nădăjduescŭ pre* (=«în») *tine* 26 r° 4—5, unde altfel *pre* înlocueşte pe *spre*, etc.

În schimb găsim: *ruşina-să-vor de dumnedzău* 1 v° 11; *la prédulcele domnu roagă-te* 26 r° 9—10 etc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

h) Conjuncţia. Propoziţiile cauzale sânt precedate mai adesea de conjuncţia *că* (=„căci“, „fiindcă“): 9 v⁰ 2, 17 v⁰ 14, 18 r⁰ 2, 4, 8 şi 10, 18 v⁰ 2, 8 şi 14, 22 r⁰ 4, 27 r⁰ 14, 28 r⁰ 8.

i) Prepoziţia. Merită să fie relevată locuţiunea *de mene* = „singur“, «de la mine», obişnuită şi astăzi: *nu poci face de de mene nimica* 22 v⁰ 6, precum şi construcţiunea cu *de* a lui *ferice*: 17 v⁰ 13, 18 r⁰ 2, 4, 6 şi 9, 18 v⁰ 1, 7 şi 13.

j) Asperităţi sintactice şi anacolutii.

α) Se schimbă subiectul: *După chipul său şi după cuviinţă zidit-au* (sc. „Dumnezeu“) *din 'nceputŭ omul şi în raiu l-au pusŭ. să biruiască a lui toate faceri. cu zavistiia diavolului prilăstit fu* (sc. „omul“). *şi învăturilor tale. călcătoriu fu. dereptu acéia iară în acela pământŭ de unde fuiu luatŭ* (sc. „eu“ = „omul“). *osândiŭ-mă să mă tor'nu. şi* [*sŏ*]*-mi ceiu odihnélă* 12 v⁰ 3—14, *şi mor'tii cei de demultŭ învisu-ĭai* (sc. „tu“). *şi căn'tări aducu-ţi* (sc. „morţii“) 28 v⁰ 6—9.

β Idei subordonate se supraordonează: *Ferice de cei curaţi cu inima* 18 v⁰ 2 (= „cu inima curată“), pentru a nu mai pomeni coordonările de idei subordonate care sânt foarte dese.

γ) Se coordonează două atribute construite în chip deosebit: *toate sufletele* **vii** *şi* **în curăţie** *înălţate-su* 2 r⁰ 1—2.

δ) În urma împrejurării că este aşezat prea departe de cuvântul determinat, atributul n'a luat forma genitivului în: *sufletul odihnéşte-l cu dulce cinste de la noi pristăvitŭ. întru toate cântat* 14 r⁰ 13—14 v⁰ 1 (=„ odihneşte sufletul celui pristăvitŭ de la noi cu cinste dulce, întru toate cântat“). Pe lângă topică a contribuit şi atracţia la punerea formei de nominativ în locul celei genitivale: *sufletul celuia ce de la noi pristăvitu-s-au robul d*[*o*]*mnului* 30 v⁰ 5 (= „sufletul robului domnului celuia ce s'au pristăvit de la noi“).

ε) Se alternează un cuvânt nearticulat cu altul articulat: *plân'geţi dereptŭ mine fraţi soţii şi rodurile şi cunoştinţii* 27 r⁰ 6—8.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ζ) Se coordonează prezentul acţiunii sfârşite (actio perfecta) cu cel al acţiunii încă nesfârşite (actio imperfecta): **Veni** *moarte ca un răpitoriu şi* **mă râsipi. sosi** *şi fiindu* **mă arătŭ.** *şi fuiu cum n-am vrut fi* 2 v⁰ 7—8, *toată vrémé amù* **lăsaiu-o** *şi* **mă duc** 25 v⁰ 10—11; *şi mor'tii cei de demultŭ* **învisu-ĭai.** *şi căn'tări* **aducu-ţi** 28 v⁰ 6—9.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

η) Se alternează două forme deosebite ale aceluiaşi timp: *Împăratul dedesuptŭ. scrise mie slobodzire. cu şarŭ roşiu dĕgetele sale* **încrun'tă** *despuitoare şi* **léu mohorăţit** 15 v° 13, 16 r° 1.

ϑ) Se schimbă persoana pe bază de constructio ad synesim trecându-se din *oratio obliqua* în *recta*, sau invers: *cu zavistĭa diavolului prilăstit* **fu** [omul]. *şi învăţăturilor tale. călcătoriu* **fu.** *dereptŭ acéia iară în acela pământŭ de unde* **fuiu** *luatŭ.* **osân'diiu-***mă să mă tor'nu. şi [să]-mi* **ceiu** *odihnélă* 12 v° 7—14; *Ceia ce urăscŭ beséreca să fie amù mainte, rup'ti ca iarba. că* **vă** *va tăia h[risto]s cer'bicĭa* **lorŭ** 14 v° 11—12, unde, în cazul că n'avem a face cu o greşală de copiare sau scrisoare, chiar şi dacă s'ar raportă *vă* la ascultători, totuşi construcţia e curioasă; *putrezi[i] din pământŭ în acela iară* **vomŭ** *mérge cum ai învăţat când m'***ai** *zidităŭ şi mi-ai zisŭ* 17 r° 13—17 v° 2; *Tu eşti d[oa]mne cela č-***au** *pogorăt în iad. şi l găturile fericaţilor* **ai** *dezlegat* 30 r° 3—5.

ι) Expresiuni brachilogie sânt: *că toţi căn'tăm numele tău hr[i]stoase şi sp[ă]senie slăvim* 10 r° 5—6 (= „că toţi cântăm numele tău şi slăvim spăsenia ta, Hristoase"); *din el prĕînţelepcĭuné* 12 r° 8 (= „din el este prĕînţelepcĭuné"); *ferice de cei* sau *ceia* ∽ 17 v° 13, 18 r° 2, 4, 6 şi 9, 18 v° 1, 7 şi 13 (= „ferice este de cei sau ceia ∽"); *ferice în ce cale mergi* 20 r° 6 (= „ferice este sau eşti...", în locul formei de exprimare moderne: „fericită este calea în care mergi..."), *că toate sămtŭ plecate lui aĭave. că fără plecaré lui, toate facerile* 21 r° 6—9 („...toate facerile sânt plecate"), *ce main'te puţinelŭ audzite moarté* (sic) *neclătite* 23 v° 2—4 (= „ce main'te puţinelŭ audzite eră, moarte, neclătite sânt"), *Veniţi câţi dinn'* (sic) *sămănţa lui adamŭ* 25 r° 8—9 (= „...lui adamŭ ne tragem sau vă trageţi"), *ce dupŭ chip au luat ziditorĭul* 28 r° 7 (= „ce după chip iaste, au luat ziditorĭul").

κ) Ses chimbă prepoziţiile: **În** *troiţă* **într'***una dumnezeiască* 19 v° 12 (Pentru *întru* cf. 1 r° 10, 2 r° 3, 7 v° 5, 11 v° 4, 14 r° 8, 14 v° 1, 21 v° 11, 22 r° 5, 23 v° 11, 26 v° 2—3), *cum amù* **de la** *adam au muritŭ. aşia şi* **din** *h[risto]s toţi vor înviià* 20 v° 1—3.

λ) Se schimbă conjuncţiile: *înpăratu* **au** *mişelu-i* **sau-***i dereptŭ* **sau-***i greşităŭ* 5 v° 5—6.

μ) Din pricina ţinerii prea stricte de original, a neînţelegerii acestuia ori a confundării deosebitelor forme gramaticale ase-

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

mânătoare, adeseori întâlnim propoziţii care nu se pot înţelege. Astfel:

S'a pus nominativul în locul altui caz, mai ales în locul prepoziţionalului: *Lumină înţelésă acéĭa purtat-ai luminată d[u]mnedzăire* 1 r⁰ 8—10 (= „Cu lumină...“); *Lumina féţeei tale hr[i]stoase. pristăvitul ca ef'tin' luminédză-l* 6 r⁰ 7 (= „Cu lumina...“); *sufletul se odihnéscă. în credinţă pristăvitul luminatŭ în neputrădă lu[m]ină şi fericăciune* 11 v⁰ 7—10 (= „să odihnească sufletul luminatului pristăvit în credinţă în lumină neputredă şi fericăciune“); *când va da înpăraţiia dumnedzău. şi tatălŭ* 20 v⁰ 7—8 (= „...lui dumnedzău şi tatălui“); *sa luom acesta. časul de apoi* 24 v⁰ 12—13 (= „...la s. în časul de apoi“); *curată cére rugăciune acestuĭa* 26 r⁰ 7—8 (= „cére acestuĭa cu rugăciune curată); *chipul cruceei tale iubitoriu la oameni. mor'téi omorâtŭ* 28 v⁰ 3 (= „Cu chipul...“); dativul în locul nominativului: *sf[â]ntului d[u]hŭ depreună ţine toate* 5 r⁰ 6 (= „sfântul duhŭ...“); *apoi vrăjmaşului să va răsipì moar'te* 21 r⁰ 1—3 (= „apoi vrăjmaşul se va răsipi, moartea“); acuzativul în locul nominativului, şi invers. *Tine ăgun'să cătră noi dulce iubire de trupu. izvorŭ nedeşer'tat. dumnedzăeşti[i] dulce[ţi] în multŭ m[i]lostivu acesta [ce] cătra tine despuitoare au venit în pământ sălaşluĭaşte-lă* 9 r⁰ 7—14 (= „tu dulce-iubire ağunsă cătră noi, izvorŭ nedeşer'tat dumnedzăeşti[i] dulce[ţi] în-multŭ-milostivu[le], [pe] acesta [ce] au venit cătră tine sălăşluĭaşte-lŭ în pământ“); un prepoziţional în locul altuia: *în darŭ cu dulčaţă acela roagă* 7 r⁰ 12 (= „prin dar...“); *săvrăşĭaşte cu dulce trébă vasele tale* 8 r⁰ 2 (= „...vasele tale de treabă dulce“); *dela tine îndreptămu-né* 7 r⁰ 11—12 (= prin sau de către tine ne îndereptămŭ“); *în* (= „la“) *ceriu ochi-mi rădicaĭu* 7 v⁰ 11; *Tine ăgun'să cătră* (= „la“) *noi* 9 r⁰ 7; *acesta cătră* (= „la“) *tine despuitoare au venit* 9 r⁰ 12—13; *să afle şi să vie cătră* (= „la“) *tine milosr'die* 16 r⁰ 5; *cum amŭ dela* (= „din pricina lui“, „pentru“, „prin“) *adam au murit. aşĭa şi din* (= „din pricina lui“, „pentru“ „prin“) *h[risto]s toţi vor învĭa* 20 v⁰ 1—3; *vor eşì făcătorii de bine spre* (= „pentru“, „întru“) *învĭaré v eţiei, iară făcătorii de rrău spre* (= „pentru“, „întru“) *învĭaré ğudeţului* 22 v⁰ 2—4 ş. a. m. d.

v) Altădată traducerea greşită, şi în parte poate şi copiarea, dă naştere la asperităţi de altă natură: *Sf[i]nţii începum ca un*

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

om ğunghe sine şi aducere aduseş[i] tatălui 16 r⁰ 7—8 (= „Sfânt începuşi, ca un om te ğunghiaşi şi aduseşi aducere); *cu d u]mnedzeĭască începută putére ... despui* 10 r⁰ 10 (= despui ... cu putere stăpânitoare dumnedzeĭască"), unde *începută* redă verbal un cuvânt slav care traduceà greşit o formă corespunzătoare a grecescului ἄρχω care înseamnă în acelaşi timp „încep" şi „stăpânesc"; *Până în dzuo eri cu voĭ amŭ grăit* 27 r⁰ 8 (= „Până în dzua de ieri cu voĭ amŭ grăit"), ş. a.

ξ) Atât conjuncţiunile coordonătoare, cât şi cele subordonătoare, foarte adeseori nu se pun, iar din această cauză textul se înţelege cu greu: *vrut-ai amu din nevădzută. văzută viu să rădič[i] cu fire din pământŭ trupu să rădici* 8 r⁰ 13—8 v⁰ 1 (= „vrut-ai amu din nevădzută [şi] din vădzută, din pământŭ, să rădici trupŭ viu cu fire"); *primĕşte cela ce din tine îi zidit ĭară să toar'nă cătră tine. de un'de au născutŭ* 28 r⁰ 2—6 (= „... îi zidit [şi] ĭară să toarnă ...) ş. a. m. d.

o) Găsim repeţiri ale aceloraşi cuvinte rezultate din nebăgare de seamă fie la copiare, fie la traducere: *vrut-ai amu din nev dzută. vădzută viu* **să rădič[i].** *cu fire din pământŭ trupu* **să rădici** 8 r⁰ 13—8 v⁰ 1, **acestŭ** *trecut de pre lume. cu dumnedzeĭasca frămsĭaţe a ta şi cu frămsiaţé bunătăţilor tale* **acesta** *luminédză-l* 16 v⁰ 8—13, că-i **oamenilorŭ** *moarti ı şi-i* **oamenilor** *înviĭarĭa din moarte* 20 r⁰ 12—14, *că să vor deşer'tă, toată* **putérĭa.** *şi toată despuetura. şi* **putérĭa** 20 v⁰ 8—11. **Căn'tă** *toate făpturile* **cu cuvinte.** **cuvintédză** *a ta ţinére* 6 v⁰ 10—12.

k) Topica. α) Cum s'a putut vedeà la tratarea articolului, atributul adjectival se pune foarte des înaintea substantivului determinat, pe când astăzi de obiceiu se postpune: *netăcute căntări* 1 r⁰ 2, *luminată d[u]mnedzăire* 1 r⁰ 9—10, *sf[â]ntului d[u]hŭ* 1 v⁰ 14, *luminată troiţă* 2 r⁰ 2—3, *nebătrânita-ţi fericită* 3 r⁰ 2—3, *d[u]mnedzăiască jelanie* 5 r⁰ 3, *pre deréptă calé ta* 6 r⁰ 1—2, *toate făpturile* 6 v⁰ 10—11, *mare milă* 7 r⁰ 2—3, *cu dulce trébă* 8 r⁰ 2, *din d[u]mnedzăescŭ. şi viaţă-făcătoriu ţi sufletŭ* 8 v⁰ 3—4, *cu d[u]mnedzăiască începută putére* 10 r⁰ 10, *credinčosul robul tău* 10 r⁰ 13, *credinčosul robu tău* 9 v⁰ 11—12, *frumoasă précurată* 11 r⁰ 13—14, *în neputrădă lu[m]ină* 11 v⁰ 9—10, *de dulce bogătate* 12 v⁰ 9—10, *nevechita-ţi lumină* 13 v⁰ 2, *luminată-ţi iviřĭa ta* 13 v⁰ 2—3, *cu dulce cinste* 14 r⁰ 13—14,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

cu dumnedzăĭasca frămseţe a ta 16 v⁰ 9—10, *cu curată viaţă* 19 r⁰ 3—4, *toată putêria şi toată despuetura* 20 v⁰ 9—10, *toate facerile* 21 r⁰ 8—9, *de multă străn'sura trupului* 23 r⁰ 10, *în d[u]mnedzăiasca dulčaţ[ă]* 26 r⁰ 3, *neapusului soare* 26 r⁰ 6. *prédilcele domn* 26 r⁰ 9, *fricosulŭ časŭ de moar'te* 28 r⁰ 10—11, *în fericita a ta viaţă* 29 v⁰ 11.

β) Şi pronumele posesiv se pune mai adesea înaintea cuvântului determinat: *al tău fiĭu roagă şi domnul* 1 r⁰ 13—14, *a noastră datorie* 4 r⁰ 4—5, *cu a sa lumină să luminédze* 4 v⁰ 6—7, *a ta ţinére* 6 v⁰ 12, *dereptŭ al său lucru* 27 v⁰ 8, *să slăvéscă a ta dumnedzăire* 28 v⁰ 14, *în fericita a ta viiaţă* 29 v⁰ 12—13.

γ) Chiar şi atributul genitival şi prepoziţional se prepune uneori: *a lumii chinuri* 2 r⁰ 5—6, *să biruiască a lui toate faceri* 12 v⁰ 6—7, *a pămân'tului înşălăčiune* 24 r⁰ 12—13, *săvrâşiaşte cu aulce trébă vasele tale* 8 r⁰ 2 (= „săvârşeşte vasele tale de treabă dulce“). Poate tot aici trebue considerat: *de fiĭul tău cel iubit* (= „ a fiĭului tău celui iubit“), *izbăvire să aflăm* 7 v⁰ 6—7, dar cf. *preţŭ de viaţă* (= „al vieţii“) 9 v⁰ 4—5.

δ) Lângă acelaşi cuvânt un atribut e prepus, altul e postpus: *puţiné vréme trecută* 2 r⁰ 6—7, *nebeutul izvor dulce* 13 r⁰ 6—7, *cu dumnezeĭasca frămsiaţe a ta* 16 r⁰ 9—10 (= cu dumnezeĭasca ta frâmseţe“), *toţi vrăj'maşii săi* 20 v⁰ 13, *ca un dulce d[o]mnŭ şi la oameni iubitorĭu* 30 v⁰ 8—9.

Un fel de chiasm în aşezarea atributelor găsim în: *unde-i lumina sf[i]nţilorŭ şi dulci glasuri prăznuescŭ* 17 r⁰ 6—7. Chiasmul şi cazul amintit mai nainte împreună se găsesc în: *În neputredă a ta bunătate şi dulčaţă frumoasă. şi dumnedzăiască lumină strălucită luminédză acesta* 13 r⁰ 10—14.

ε) Atributul e despărţit de substantivul său prin predicat: *curată cére rugăčiune acestuĭa* 26 r⁰ 7—8 (= „cere acestuia cu rugăciune curată“); ori prin felurite determinări: *pristăvitulŭ de pre častă [lume de] puţiné vréme slobod. dereptŭ acéĭa robul tău odihnéşte-l şi-i dă mare milă* 6 v⁰ 12—7 r⁰ 3 (= „dereptŭ acéĭa odihnéşte robul tău pristăvit de pre častă [lume], slobod [de] puţiné vréme“), *vin cu untŭ de lemnŭ mestecat* 28 r⁰ 9—10 (= „vin mestecat cu untŭ de lemnŭ “); prin predicat şi determinări: *sufletul odihnéşte-l cu dulce cinste dela noi pristăvitŭ. întru toate cântat* 14 r⁰ 13—14 v⁰ 1 (= „odihneşte sufletul celui pristăvitŭ de la noi cu cinste dulce, întru toate cântat“).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

ζ) Regula, proprie limbii noastre vechi, că o propoziție nu se poate începe cu un pronume aton și cu o formă verbală atonă, se observă strict și în textul nostru. Urmarea e că ele se postpun verbului finit. Postpunerea se face adeseori și la mijlocul propoziției: *purtat-ai* 1 r° 9, *ruşina-să-vor* 1 v° 11, *fi-vor uscați* 1 v° 13, *despar'te-să* 3 r° 7 și 10, 23 r° 12, 24 v° 1, *arată-să* 3 v° 3, *pus-au* 3 v° 4, *spart-au* 3 v° 6, *adus-ai* 4 r° 2, *rugâmu-te* 4 r° 6, *răăică-să* 5 r° 3—4, *mér'ge-riva* 5 v° 14—6 r° 1, *îndereptédză-mă* 6 r° 1, *măn'tu-iaște-mă rogu-te* 6 r° 4, *ivéște-să* 6 v° 3, *îndereptămu-nė* 7 r° 11—12, *m[i]luiaș[e]-mă* 7 v° 13, *Începutu-miai* 8 r° 10, *vrut-ai* 8 r° 12, *sălășluiaște-lŭ* 9 r° 14, *răbdat-ai* 9 v° 6, *făcut-ai* 9 v° 7—8, *izvorât-ai* 9 v° 9, *dat-ai* 9 v° 11, *odihnéște-l* 11 r° 11, 13 r° 9. 14 r° 13, 15 v° 10, 26 v° 14. 28 v° 11—12, 30 r° 1 și 6, 30 v° 7—8, *învie-mă* 11 v° 14, *zidit-au* 12 v° 4, *osân'diiu-mă* 12 v° 13, *pusără-te* 13 r° 3, *izbăvitu-iai* 13 r° 5 *pristăvitu-s'au* 13 v° 1, *avut-ai* 13 v° 7, *născut-ai* 14 r° 4—5, 30 r° 8, *fost-au* 14 r° 6, *ar'su-m'-au* 14 v° 5, *iviși-te* 16 v° 6, *mérge-veri* 17 v° 4, *măngăiați vorŭ fi* 18 r° 3, *sătura-să-vorŭ* 18 r° 8—9, *miluiți vor fi* 18 r° 10—11, *chema-să-vorŭ* 18 v° 9, *veseli-să-vorŭ* 18 v° 11, *Bucurați-vă* 19 v° 2, *veseliți-vă* 19 v° 3, *vițat-au* 19 v° 9, *cade-să* 20 v° 11—12, *pleca-se-va* 21 r° 10, *avé-va* 21 v° 8, *audzi-vorŭ* 22 r° 13—14, *vădu-să* 23 v° 2, *închiisu-s'au* 23 v° 5, *legatu-s'au* 23 v° 6—7, *tăcut-au* 23 v° 7, *încheiatu-s'au* 23 v° 9, *mormântului datu-s'au* 23 v° 10, *deșartă-i* 24 r° 11, *stinse-se, déderă-să* 24 v° 7—8, *deșer'tu-i* 24 v° 8—9, *lăsaiu-o* 25 v° 10, *faceți-mi* 25 v° 14, 26 r° 1, *roagă-te* 26 r° 9—10, *arată-l* 26 r° 14, *vedeți-mă* 27 r° 3, *stropiși-ma* 28 r° 12—13, *curățiu-mă* 28 r° 13, *spăla-mă-veri* 28 r° 13—14, *îănlbi-mă-voiu* 28 r° 14, *aducu-ți* 28 r° 8—9, *aduceți-vă* 29 r° 5—6, *pristăvitu-s'au* 30 v° 4—5.

Între împrejurări normale, la mijlocul propoziției, însă de obiceiu nu se face postpunerea: *Fericiți veț[i] fi cândŭ vă vorŭ înputà voao și vorŭ scoate-vă și vor gič[e] tot cuvinte réle că min'țit[i] pentru mene* 19 r° 7—11, unde merită atenție *vorŭ scoate-vă* în care întâlnim atât postpunerea, cât și prepunerea; *mor'téi omorătŭ și iadul ai deșer'tat*, dar se continuă: *și mor'ții cei de multŭ învisu-iai* 28 v° 4—8, ș. a. m. d.

Din regula amintită mai sus se explică chiasmul în următoarele propoziții: *îndereptédză-mă pre derépță calé ta și-mi iartă greșialele* 6 r° 1—3, *luminédză-l. și-l sălășluiaște* 6 r° 9—10,

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

lumina... ivéşte-să. şi să. varsă... 6 v° 3—4 *odihnéşte-l şi-i dă mare milă* 7 r° 2-3, *ţine-lŭ şi-l dăruiaşte* 9 v° 1-2, *învie-mă şi mă ia din lucrul chinului* 11 v° 14—12 r° 1, *Zidit-au din 'nceputŭ omulŭ şi în raiu l-au pusŭ* 12 v° 4—5, *unde ciatele ves[e]lescu-să. şi să laudă* 17 r° 4—5, *audzi-l-vorŭ şi vorŭ învia* 22 r° 3, *toată vrémé amŭ lăsaiu-o şi m i duc* 25 v° 10—11. Deşi-l aşteptăm, chiasmul nu s'a făcut în: *făcut-ai şi zidit-ai omul* 17 r° 11—12. Este invers în parte în: *vă vorŭ înputà voao şi vorŭ scoate-vă* 19 r° 8-9, *cuv oşadză pristăvitul de la noi şi-l odihnéşte* 3 r° 1—2.

Chiasmul e de altă natură şi probabil reproduce graiul ţăranului în: *şi oboră şiar'pele. şi învilare noao dărui* 11 r° 6—7; *în neputredă a ta bunătate şi dulčaţă frumoasă* 13 r° 10—12, *unde-i lumina sf[i]nţilorŭ. şi dulci glosuri prăznuescŭ* 17 r° 6—7.

η) Se observă o tendenţă foarte pronunţată de a aşezà predicatul la sfârşitul propoziţiei: *cum sufletul din trupu. cu nevoe despar'te-să* 3 r° 5—7, *şi ţiniaria morţiei spart-au* 3 v° 6, *în darŭ cu dulčaţă acela roagă. sufletele să te vadză* 7 r° 12—14, *de fiiul tău cel iubit izbăvire să aflăm* 7 v° 6—7, *viu să rădič[i]* 8 r° 13—14, *în laturé vieţiei fă-lŭ* 8 v° 6—7, *robul tău. în laturé viilorŭ. şi în casa derep'ţilor odih'néşte-lu* 9 r° 4—7, *Moar'te răbdat-ai pre cruce. viaţă făcut-ai cu voia. şi viată izvorăt-ai şi mân'caré de véci. credinčoşilor dat-ai* 9 v° 6—10, *şi spăsenie slăvim* 10 r° 6—7, *Mor'ţii... despui* 10 r° 8—11, *ce cătră tine dătătoriu dulce au venit* 10 r° 14-10 v° 1, *că voitoriu de milă eşti* 10 v° 7, *Cândŭ şiarpele venin borî* 10 v° 14—11 r° 1, *aşia cu bucurie seceraiu mănunchéle. pururia viu să mă hrănescu* 12 r° 4-6, *ce de la noi s-au pristăvit* 13 r° 8—9, *în laturé vieţiei fă-l* 16 r° 12—13, *Carii lumé lăsară şi toţi cu curată viaţă lăcuiră pre păman'tŭ* 19 r° 2—4, *céia ce d[u]mnedzău fără sămănţă l-ai născutŭ* 20 r° 3—4, *ĭau dat lui ğudeţŭ să facă* 22 r° 8—9, *şi mai vrătos de zăpada înălbi-mă-voiu* 28 r° 14, *sup'tŭ acoperemântul derepţiorŭ fă-lŭ* 30 v° 6—7, *unde dereptii răpăusédză* 30 r° 1, etc.

θ) În genere se poate spune că topica e nefirească şi contrară spiritului limbii româneşti. Iată câteva exemple tipice: *pristăvitulŭ de pre častă [lume, de] puţiné vréme. slobod dereptŭ acéĭa robul tău odihnéşte-l. şi-i dă mare milă* 6 v° 12—7 r° 3 (= „dereptŭ acéĭa odihnéşte robul tău pristăvit de pre častă [lume], slobod [de] puţiné vréme..."), *spre cineva destoinicu, suflă de strigă. ĭa-se de pre pământŭ rădicat. şi făcut sus* 8 r° 5—9

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

(= „de suflă spre cineva destoinicu, se ïa rădicat de pe pământ şi făcut sus"), *vrut-ai amu din nevădzută. vădzută viu să rădič[i]. cu fire din pământŭ trupu să rădici* 8 r⁰ 13—8 v⁰ 1 (= „să rădici trup viu cu fire..."), *viu ai scris în chipul vechïu cu înţelesul tău cuviinţă* 8 v⁰ 11—13 (= „...ai scris cuviinţă..."), *Mor'ţii tăi d[oa]mne. cu d[u]mnedzăĭască începută putére şi mor'ţii* (în loc de „viii"), *despui* 10 r⁰ 8—11 (= „Cu putere stăpânitoare dumnedzăĭască despui, doamne, morţii şi viii"), *acela roagă. unulŭ ce-i nâscutŭ şi întâi* 11 v⁰ 5—6 (= „roagă-[l pe] acela ce-i născutŭ unulŭ şi întâi"), *roagă hiĭul tău dulce de trup sufletul odihnéşte-l* 14 r⁰ 12—13 (= „roagă hiĭul tău dulce, odihneşte sufletul de trup"), *să afle şi să vie cătră tine milosr'die* 16 r⁰ 5—6 (= „să afle milosârdie şi să vie. cătră tine") *Dzisă d[o]mnul cătră ceïa ce mĭar'sără cătră elŭ jidovii* 21 v⁰ 2—3 (= „cătră jidovii ceïa ce mĭar'sără cătră elŭ"), *că cumŭ amù tatăl are viaţă întru sine. aşïa au datŭ şi fiĭului viaţ'* (= „viaţă") *să aibă întru sine* 22 r⁰ 4—7 (= „că cumŭ amù are tatăl viaţă întru sine, aşïa au datŭ şi fiĭului să aibă viaţă întru sine"), *toată frămsĭaţé dzace răsipită. în pămăn'tu mucedă. vier'milor' dată şi măncată* 25 r⁰ 13—25 v⁰ 1 (= „dată vier'milor' şi mâncată de ei"), ş. a. m. d.

D. Lexicul.

a) Elemente latine. Citĭm câteva elemente latine dispărute astăzi cu totul, altele întrebuinţate rar:

α) *Substantive*: *celarĭu* < cellarium, *ğudeţ-* = 1. „judecată"; 2. „judecător" < judĭcium, înţelesul 2 fiind datorit probabil încrucişării lui judĭcium ori chiar a lui judex cu сѫдьць, *ver'gură* (= „fecioară") < *vĭrgulam (< vĭrgo). Aici intră şi *ferice* = „fericire", desvoltat din adjectivul *ferice* < felix, -ī̆cem.

β) *Adjectiv: méser-* < mĭsĕrum.

Verbe: *despune-* < disponere, *ferica-* (= „ferecă", „încătuşà") < fabrĭcare (mai curând decât din neatestatul *fĕrricare), *înfrâmşa-* < **înfrumuşà* din *frumos* < formōsus ori chiar *informōsiare, *învie-* < [in]-vĭvere, dar cf. şi *viĭa-* şi *înviĭa-*, *păsa-* < passare.

γ) *Pronume: cest-*, pentru care v. Fonologia. — Finalul *-şi* < *issi = ipsi, nu sĭbi, sĭc[1]), îl găsim în *careleş[i]*

[1]) I. — A. Candrea, *o. c.*, v. I, p. CCXXIX—CCXXX.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

(= „fiecare“) 27 v⁰ 8; lipseşte însă în *iară* (= „iarăşi“) 5 v⁰ 1, 12 v⁰ 11, 17 r⁰ 14, 17 v⁰ 4, 28 r⁰ 5.

δ) *Adverbe*, v. Compunerea propriu zisă.

ε) *Prepoziţii: a*, numai în compusele: *amiĭzăzi, a-tot-făcătoriu* etc. Pentru *pre* cf. Fonologia.

ζ) *Conjuncţiuni: au* < aut, *să* (= „dacă“) < se în loc de si. Pentru *ce* (= „ci“) < quĭd v. Fonologia.

b) Elemente slave. Dintre slavismele mai puţin obişnuite înregistrăm următoarele: *blajene-* sau *blajenie-* = „fericire“ < блажениѣ, *condac* = „cântare scurtă recitată zilnic în onoarea unui sfânt“ < кондакъ (= gr. κοντάκιον), *imr[ec]* = „cutare“ < имарекъ „spune numele“, *isop* = „plantă aromatică din familia labiatelor“ < исопъ (= gr. ὕσσωπον), *jelanie* = „dorinţă“ < желание, *milă* < милъ „barmherzig“, *milosr'die*, cet. *milosârdie* = „îndurare“, „milă“ < милосрѣдиѣ, *mitâ* < мито, *poală-* = „sân“ < пола, *razboinic* = < разбоиникъ, *şarĭ* = „văpsea“ < шарь, *troiţă* = „treime“, „trei feţe“ < троица, *vistiĭarĭ* = „tezaur“, „comoară“ < вистиарь, *voinic* = „ostaş“, „soldat“, „militar“ < воиникъ, *zavistie* = „invidie“ < зависть, *zlac* = „iarbă“ < злакъ; *gonì-* = „a persecută“, „a prigonì“ < гонити, *ispiti-* = „a pune la încercare“ < испытати, *izbăvi-* = „a mântuì“ < избавити, *m[i]lui-* < миловати, милыи, de-aici *m[i]luitor*, *oborâ*, cet. *oborî* < оборити, *prăznuì* = „a serbà“ < празновати, *prilăsti-* = „a amăgì“ < прѣлъстити, *pristăvi-* (*a se*) „a murì < прѣставити сѧ, *proslăvi-* = „a mărì“, „a glorificà“ < прославити, *săvrăşi-* = „a face“ < съвръшити, *slăvi-* = „a mărì < славити; *destoinic-* = „vrednic“ < достоинъ apropiat de compusele cu *des-*, *milostiv-* < милостивъ; *de năprasnă* < напрасно = „severus“, „praeceps“, ş. a.

Poate tot de origine slavă e şi verbul a *borî* = „a vărsà“, „a aruncà afară“ pentru care încă nu s'a propus o etimologie acceptabilă.

c) Elemente ungureşti. Ca şi în textele rotacizante, şi în fragmentul nostru se găsesc numeroase elemente ungureşti: *chin-* < *kin*, *chip-* < *kép* (cf. şi sl. кипъ), *sălaş-* < *szállás; hiclén-* < *hitlen; a amistui-* < *emészteni, a biruì* < *birni, a lăcui-* < *lakni, a îngădui-* < *engedni*, de-aici compusul *neîngăduitŭ*, *a mântui-* < *menteni*, de-aici *mântuitoriu-*, *a sălăşlui-* < *szállásolni*.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

e) Înţelesuri deosebite de cele de astăzi. O mare parte din cuvintele păstrate în limbă, fie ele de origine latină, slavă ori din alte limbi, se prezintă în textul nostru cu un înţeles deosebit de cel actual, ori din pricina că ne păstrează înţelesul mai vechiu, ori fiindcă redau înţelesul cuvintelor slave pe care le traduc. Dăm aici numai o seamă din radicale, deoarece despre derivate şi compuse vorbim în alt loc, arătând şi înţelesul lor:

α) Substantive: *chip* = 1. „chip", „icoană", 2. „figură", „înfăţişare", „făptură", 3. «pildă»; *curte-* = „lăcaş", «locuinţă»; *domn-* = „dumnezeu"; *glas* = 1. „glas", 2. „gamă", „melodie" în muzica orientală; *ğudeţ-* = 1. „judecată", 2. „judecător"; *latur*e- = „parte", „loc"; *lemn-* = „pom"; *lucru* = „muncă", „robie"; *luminâ* = 1. „făclie", „lumânare"; 2. „lumină"; *poală* = «sân» (*poala... lui Avram:* 6 r⁰ 14, 30 v⁰ 7), *poménă* = „pomenire", „amintire"; *rod-* = „rudenie", „rudă", «neam»; *scrăbă*, cet. *scârbă* = «necaz», «supărare»; *somn-* = 1. «somn», 2. „vis"; *voinic* = „ostaş", „soldat", „militar", ş. a.

β) Adjective: *destoinicu* = „vrednic", *dulce* = „bun", «milostiv», „îndurat"; *cf'tin* = „îndurător", „îndurat"; *mişel-* = «sărac»; participiile întrebuinţate ca adjective: *greşitŭ* = „păcătos"; *înţeles-* = „înţelegător"; *putred-* = «stricat»; *urăt-* = „urgisit" ş. a. m. d.

γ) Numerale: *unul, una* = „singur", „singură".

δ) Verbe: *biruì* = „a învinge" şi „a stăpânì"; *cădea-* = „a se închinà"; *cànta-* = „a lăudà", «a mărì"; *deşăr'ta-* = 1. „a golì", 2. „a zădărnicì", „a surpà" < *dēsĕrtare; *face-* = 1. «a face» (cf. şi *face cântece* = „cântă", «se tângueşte", 17 v⁰ 7): 2. „a aşezà", „a pune" „a sălăşluì"; *folosì* = „ajută"; *goni-* = „a urmărì", „a prigonì", „a persecutà"; *mândri-* = „a mărì", „a slăvì"; *ròpàusa-* = „a odihnì", «a se odihnì»; *sparge-* = „a împrăştià, «a risipi», «a nimicì», *ţinea* = „a stăpânì"; *trece-* = 1. „a iertà", 2. «a murì»; *zidi-* = „*a creià*", ş. a. m. d.

ε) Adverbe, prepoziţii, conjuncţiuni: *amù* 1. „deci", 2. „adecă"; 3. „iar", „şi"; *fără* = „afară de"; *adecă* = „iată". Înţelesul „iată" al lui *adecă*, deşi vechiu, pare a fi secundar. Înţelesul primitiv e acel de „(la) drept(ul) vorbind" şi „anume", „id-est", „c'est-à-dire". Din această cauză etimologia

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

cea mai probabilă a acestui cuvânt pare a fi *ăd-aequa, care a putut înlocui pe clasicul ad-aequē care are acelaşi rol sintactic şi aceleaşi înţelesuri ca şi cuvântul nostru (v. *Thesaurus l. lat.*, sub voce). Celelalte etimologii (adde... quod, *a* + *dică*, addicat < addicere, id + est + quod, idem + quod, ad + id + quod) date de deosebiţi savanţi, ori nu explică toate înţelesurile, ori nu corespund ca formă.

f) Derivaţiune şi compunere. Derivaţiunea improprie, adecă fără ajutorul sufixelor, numai prin schimbarea funcţiunii gramaticale:

α) Substantive, din verbe: de la forma netrunchiată a infinitivului: *aducere* (= „jertfă"), *facere* (= „făptură", „creatură"), *fire* (= „existenţă", „viaţă"), *începere* (= „început"), *iubire*, *mâncare* (= „desfătare"), *mărire* (= „slavă"), *naştere* (= „rudenie", „rude"), *sfârşire*, *slobodzire* (= „eliberare", «mântuire»), *tăcere*, *ţinére* (= «stăpânire»), *vedere*, *venire*, *vrére* (= „voe", „voinţă"); de la participiul trecut, substantive ambigene: *ascuns* (= „taină"); ori feminine: *dzisă* (= „poruncă"), *pusă* («ceeace s'a pus», «sămânţă»), *fericită* (= „fericire"), *nevădzută* (= „ceea ce nu se vede"), *vădzută* (= „ceea ce se vede"); de la adjectivul verbal, substantive masculine, feminine ori ambigene: *călcătoriu, cuvântător-* (= „cuvânt"), *dătătoriu, despuitor-* («stăpânitor», „oblăduitor"), *făcătoriu (a-tot-făcătoriu, viaţă-făcătoriu), grăitor-* în *mai-apoi-grăitor-*, *începător-*, *îndrăznitoare*, *iubitoriu*, (*de-oameni-iubitoriu, la-oameni-iubitoriu, iubitoriu-la-oameni), mântuitor-*, *m[i]luitor-*, *postitor-* (= „pustnic"), *răpitoriu* (= „tâlhar", „hoţ", „fur"), *roditoare* (= „născătoare", „maică"), *sp[ă]sitor-*, *ţiitoriu* (= „stăpânitor"), *următoriu* (= „moştean"), *voitoriu*, *ziditoriu;* cf. însă şi *hrănitor-*, care îşi păstrează înţelesul adjectival în, *apele hrănitoare*, etc. Postverbal e: *rugă-* 29 v⁰ 4, 30 v⁰ 2, *audz-* 23 v⁰ 8.

β) Adjective, din verbe: *greşitu* (= „păcătos"), contrarul lui *dereptu* (= „drept", „fără păcate"), apoi *urât-* etc.

γ) Adverbe, din nume: *adevăr* („într'adevăr", „cu adevărat"), *tot* = „numai".

δ) Prepoziţii, din adjective: *dereptu* (= „pentru").

g) Derivaţiunea cu sufixe: α) Substantive: *-ătate: bogătate* (= „bogăţie"); *-eaţă: dulcaţă* (= „bunătate", „desfătare", „uşurare"); *-ciune: fericăciune* (= „fericire"), *înşălăciune;*

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

-eală: odihneală (= „odihnă", „odihnire"); *-anie: jelanie* „dor"; *enie: blajene* sau *blajenie*, *sp[ă]senie* primite, ca şi cel de mai nainte în aceasta formă din slavoneşte, *-et: suflet* (= 1. suflare"; 2. „duh", „suflet"); *-ie: mărie* (= „mărire"), *sf[i]nţie* (= „sfinţire"); *-inţă: asemeninţă*, alături de *semeninţă* (= „asemănare"); *cuviinţă* (= „asemănare"), *făgăduinţă*, *nevoinţă* (= „osteneală"); *-mânt: acoperemânt* (= „cort"); *-ură*, *-tură*, *-sură: despuetură* (= „biruinţă", „stăpânire"), *făptură* (= 1. „facere", „creare"; 2. „fire", „înfăţişare", „ţinută", „statură"; 3. „fiinţă", „creatură"; 4. „organ", „membru"), *legătură* (= 1. „încheetură"; 2. „lanţ"), *robitură* (= „robire", „robie"), *strânsură* (= „chin", „patimă", „suferinţă"), *ziditură* (= „zidire", „creare").

β) Adjective: *-el, -eà: puţiné*; *-os: fricos* (= „înfricoşat"), *luminos* (= „luminat"), etc.

γ) Verbe: *a slobodzì* din *slobod*, *a socotì* = „a numărà" < скотъ „vită" şi „bani", vitele fiind obiectul principal de transacţiune la popoarele pastorale; *a glotì (a se ⌣)* = „a se adunà în gloate" din *gloată* < глота, *a nădăjduì (a se ⌣)* = „a nădăjduì din *nădejde* < надежда.

Se observă predilecţie pentru întrebuinţarea lui *-ez* la prezentul indicativ şi conjunctivul derivatelor de conjugarea I: *cuvintédză* 6 v⁰ 11—12; *cuvioşadză* 2 v⁰ 1—2, 2 v⁰ 14, 3 r⁰ 1, 13 v⁰ 1-2, *cuvioşază* 16 r⁰ 4—5; *luminédză* 6 r⁰ 9, 13 r⁰ 13—14, 16 v⁰ 12—13, *să luminédze* 4 v⁰ 7; *răpăusédză* 30 r⁰ 1, *să nu ruşinedzi* 26 v⁰ 7.

h) Compunerea cu prefixe: *A-*: *acoperemânt-*, derivat din *acoperì*. — *Amistui-* < ung. *emészteni* încă n'a fost confundat cu compusele cu acest prefix, deci îşi păstrează pe *a* iniţial neaferezat.

Des-: descumpăra-, *desflorì-*. — *Destoinic* < достоинъ încă a fost apropiat de compusele cu acest prefix.

În-: înălbi- (a se ⌣), *înderepta-*, *învie-*, *învìia-*; participiile *înfrâmşat-*, scris *înfrâmsăşat-* din *a înfrâmşà*, *împeliţatŭ* < *a împeliţà*, *însătoşiat-* < *a însătoşà*, etc. — Găsim şi câteva verbe fără acest prefix, care însă în limba de astăzi îl au: *a turna-*, *a viìa-*, *a gloti- (a se ⌣)*, *a griji- (a să ⌣)*.

Ne-: nebătrânit-, *nebeut-*, *neclătit-*, *nedeşer'tat-*, *neîngăduit-*, *nescăzut-*, *netăcut-*, *nevechit-*; *nemenčunosu*, *neputred-* sau *neputrăd-* etc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

Pré-, după modelul cuvintelor slave compuse cu пръ: *préînţelepciune-, précurată-, prédulce.*

i) Compunerea propriu zisă: Dintre substantivele şi adjectivele compuse relevăm pe acelea care sânt rezultatul traducerii compuselor slave corespunzătoare.

Astfel avem substantive compuse:

α) Din două nume dintre care adjectivul verbal întrebuinţat ca substantiv îşi păstrează înţelesul verbal: *viaţă-făcătoriu* (= „de viaţă-făcător u"). Altădată determinantul stă în genitiv ori în un caz prepoziţional: *de-oameni-iubitoriu, la-oameni-iubitoriu, iubitoriu-la-oameni, la-oameni-iubire, făcătoriu-de-bine, făcătoriu-de-rău, voitoriu de milă, a-tot-făcătoriu.*

Dintr'un adjectiv şi un substantiv: *dulce-iubire, dătătoriu-dulce* (= dulce-dătătoriu", „binefăcător").

β) Dintr'un adverb, expresiune adverbială sau prepoziţie şi un substantiv ori adjectiv avem substantive şi adjective compuse ca: *mai-apoi-grăitor, în-multu-m[i]lostivu* (dar cf. şi *multu-m[i]l[o]stivu*), *făr'chipu, fără-de-începere, fără-moarte* (= „nemurire"), *făr'moarte, fără-de- moarte* (= „nemuritor"), *fără-vedére, fără-véste, de vecie* (= „vecinic).

Înregistrăm şi câteva adverbe din pricina că astăzi sânt dispărute ori se întrebuinţează în altă formă: *déciia, decie* < *de* + *aciia, de* + *acie* (= „apoi", „după aceea"), *depreună* (= „împreună"), *mainte* (= „mai nainte"), *din întâi* (= „dintâiu"), *de apoi* (= „cel s. cea din urmă"), *într'una* (=„ cu totul"), *întru tot* (=„cu totul"), *de năprasnă* (= „fără de veste", „de-o dată").

O ochire asupra particularităţilor de limbă schiţate mai sus, este de-ajuns ca să ne convingem că avem de a face cu limba pe care o întâlnim şi în textele rotacizante şi în ale lui Coresi. Aceasta se poate spune nu numai pentru părţile reproduse din acelea (Apostolul şi Evanghelia), ci pentru întregul text, dovadă că ele trebue să se fi scris în acelaşi loc şi poate de aceeaşi persoană.

Lipseşte însă rotacismul, ceea ce de o parte ne lasă să bănuim că în textul nostru poate să se fi păstrat o copie de pe „Petrecătura morţilor" tipărită de Coresi, deci de pe un text nerotacizant, de altă parte arată că şi copistul vorbia un dialect

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

nerotacizant sau că în timpul când copiă textul, fenomenul rotacismului dispăruse din limbă.

VI. Grafia şi transcrierea.

E (ѣ) iniţial are valoare de *ĭe: e* (= „ĭe“) 23 v⁰ 10, *eu* 22 v⁰ 6, 27 v⁰ 3 şi 10, *eri* 27 v⁰ 8, *eşi* 22 v⁰ 1, *ef'tin* 6 r⁰ 9. Uneori chiar şi la mijlocul cuvântului redă pe *ĭe: vă chem* 27 v⁰ 10, *chemasă-vorŭ* 18 v⁰ 9, *ai chemat* 29 r⁰ 3. *I* şi *ĭ* este scris foarte des cu ы: *cântărы* 1 r⁰ 2, *chыpul* 2 v⁰ 10, *bыrueşti* 3 v⁰ 5, *davыd* 4 v⁰ 11, *ĭubыtorĭu* 5 v⁰ 9, *zыditu-m'-ai* 5 v⁰ 10, *zыditura* 8 r⁰ 11, *zыdeşti* 8 v⁰ 11, *ai zыditŭ* 10 v⁰ 9, *zыdit-au* 12 v⁰ 4, *chыp* 24 v⁰ 11.

Semnul ъ se întrebuinţează atât pentru *ă*, cât şi pentru *â* şi *ŭ: cъntări* 1 r⁰ 2, *mъntuĭaşte* 1 v⁰ 9, *nebătrъnita-ţi* 2 v⁰ 3—4, *sъmtu* 2 v⁰ 10, *cuvъn'tul* 4 r⁰ 12, *mъndriĭa* 4 r⁰ 14, *cъndu* 4 v⁰ 10, *cъntaţi* 4 v⁰ 11, *mъna* 5 v⁰ 12, *pămъntu* 5 v⁰ 14 etc.; *suptъ* 3 r⁰ 13 (= „suptă“), *derep'tъ* 3 v⁰ 8, 7 r⁰ 1, *împeliţatъ* 4 v⁰ 1—2 etc.

Tot aşà, semnul ѫ se întrebuinţează fără nici o normă şi pentru *ă*, nu numai pentru *â*: *luminѫ* 1 r⁰ 8, *luminatѫ* 1 r⁰ 9, *sf[i]nţitѫ* 2 r⁰ 3, *fericitѫ* 2 v⁰ 4, *rѫsipi* 2 v⁰ 6, *strigѫm* 2 v⁰ 11, *fѫptura* 3 r⁰ 7—8, *legѫtura* 3 r⁰ 9, *rugѫm* 3 r⁰ 11, *noastrѫ* 4 r⁰ 4, *rugѫmu-te* 4 r⁰ 6, *neîngѫduită* 4 v⁰ 2, *hiclénѫ* 4 v⁰ 14, *fericitѫ* 5 r⁰ 2, *depreunѫ* 5 r⁰ 5—6, *ĭarѫ* 5 v⁰ 14, *închinѫmŭ* 7 v⁰ 8 etc.

Semnul ѣ se întrebuinţează pentru *ŭ, ă* sau *â* şi *ĭ: dereptѣ* 1 r⁰ 3 (= „dereptŭ“), *oamenilorѣ* 1 r⁰ 11 (= „oamenilorŭ“) etc.; *înfrѣmsѣţatѣ* (sic) 1 r⁰ 10—11 (= „înfrămsăşatŭ“), *nebătrѣnita-ţi* 3 r⁰ 2—3 (= „nebătrânita-ţi“), *roagѣ* 4 v⁰ 5 (= „roagă“), *luminѣ* 4 v⁰ 6—7 (= „lumină“), *précuratѣ* 4 v⁰ 7—8 (= „précurată“), *d[u]mnedzĕĭascѣ* 5 r⁰ 3 (= „dumnedzăĭască“) etc. Sânt scrise dublu vocalele *a, i* şi *o* în: *aani* 3 v⁰ 8 [1]), *închiisu-s-au* 23 v⁰ 5 şi *fi- voor* 1 v⁰ 13.

Ca o trăsătură grafică caracteristică amintim împrejurarea că *r* în câteva cuvinte, mai ales în poziţie, este aruncat orizontal de-asupra lor, întocmai ca şi în manuscrisele noastre cele mai vechi. Astfel găsim: *moārminte* 1 r⁰ 1, *pūrtat-ai* 1 r⁰ 9, *moārté* 2 v⁰ 5, *despārte-să* 3 r⁰ 10, *spārt-au* 3 v⁰ 6, *să vārsă* 6 v⁰ 4, *moārte* 13 r⁰ 4—5, *izvōr dul'ce* 13 r⁰ 7, *cār[e]leşi* 20 v⁰ 3.

[1]) *aacelora* 18 v⁰ 14—19 r⁰ 1 e greşală de pană.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

De câte două ori găsim *r* şi *n* dublu: *curră* 16 v⁰ 1—2 şi *rrău* 22 v⁰ 4, *dinn* (scris дин҃н) 20 r⁰ 14 şi *din'n* (scris дин'҃н) 25 r⁰ 8; în celelalte locuri e scris *din* ori *di*҃н.

Două puncte în litera ѡ din cuvântul *ochii* (7 v⁰ 11, 23 v⁰ 5 şi 24 r⁰ 6) e o particularitate grafică care arată că acest cuvânt e la plural (cf. şi slavonescul ѻ҃чи 7 v⁰ 10, scris în acelaşi chip).

Nu se face nici o deosebire între оу şi ѹ, и şi і. І̆ se scrie când ѝ (deci însemnându-se scurtarea), când fără acest semn, ıı, ѡ şi ѣ.

І̆ din diftongul *ĭa* după un *i* uneori e redat grafic *(înpărăţiĭa* etc.), altă dată nu (*viaţa* etc.).

În privinţa valorii, ѩ, ѧ = *ĭa* şi *ĭe*; ѫ = *â* şi *ă*; ·ѧ = *în*, *n* şi *î*; є = *e*, *ea*, ę şi *i (oamene, mene);* ѣ = *ea*, ę şi *e;* о = o şi rar, *oa* şi *u*.

Numai o chestiune ortografică pare a fi păstrarea fonetismului strein în: *scrăbă* 12 r⁰ 3, 29 v⁰ 6, *mă scrăbiĭa* 4 v⁰ 10, *săvrăşĭaşte* 8 r⁰ 1, *ai săvrăşit* 29 r⁰ 12 (cf. *săvârşi-ţi-mi* 26 r⁰ 1), *sfrăşirĭa* 20 v⁰ 6, după care s'a luat şi *vrătos*, din *mai vrătos* 28 r⁰ 14, deşi e de origine latină. Paiericul uneori s'a pus, altădată nu, adeseori e înlocuit cu ъ. Sânt cazuri în care el s'a pus în locul lui *ă*, iar odată în al lui *e (der'pţilorŭ* 26 r⁰ 12—13).

În transcriere am redat fidel toate slovele pentru care avem semne speciale în alfabetul nostru, fără considerare la valoarea lor fonetică pe care am fixat-o în cele de mai sus. În deosebi observăm că: ѣ = *é;* ч = *č;* џ = *ğ;* ѕ = *dz*. Pe acelea, pentru care nu avem semne speciale, le-am redat cu semnul corespunzător valorii lor fonetice (·ѧ = *în*, *n* şi *î*, etc.).

Indicaţiile tipiconale slavone le-am reprodus cu chirilice întocmai cum se găsesc în original. Interpuncţiunea originalului, cu excepţiunea accentelor şi a spiritelor, am păstrat-o. Paiericul l-am însemnat cu '. Între parantezele [ ]. am făcut întregirile scurtărilor şi conjecturile pe care le-am găsit necesare. Sfârşitul rândurilor l-am indicat prin o linioară verticală, al paginilor prin două, iar pe margine am însemnat numărul foilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

Textul

f. 1 r⁰ şi carii în mor̄minte dor|mu netăcute cântări | ţie aducu. dereptŭ acéĭa | rugăm tine. hr[i]stoase d[oa]mne. | pristăvitul dela noĭ o|dihnéşte-l. unde tuturora | ĭaste ves[e]lie în sălaşul tău. | Luminâ înţelésă acéĭa | pur̄tat-ai luminatâ | d[u]mnedzăire. într'-una înfr|ămsăşată *(sic)* oamenilorŭ | faptâ. roditoar̄a dom|nului. toţi
f. 1 v⁰ né ştiĭ al | tău fiĭu roagă şi domnul. ‖ pristăvitul dela noĭ odih-
H C
néşte-l. unde tuturora ĭa|ste ves[e]lie în viaţa sa. | **аи'мѵфо. гла.**
T T
ѡ ѡпосн. | Din tineréţele méle | multu mă luptară chinu|-rile. ce însuţi-mi folosĭaşte m[ă]ntuitoare. şi ſ mă măntuĭaşte. **слáва.** | Carii nu ĭubescŭ bésére|ca. ruşina-să-voŕ̄ de dumne|dzău. şi ca ĭarba de focu | fi-voor *(sic)* uscaţi ѵнѵ'ѣ. |
f. 2 r⁰ Sf[ă]ntului d[u]hŭ toate ‖ sufletele vii. şi în curăţie | înălţate-su
X C
luminată tro|iţă. într'-una sf[i]nţită | în taĭnă. **Спѣ поко.ѧщ гл. Ѧ.** | Unde-s[1]) a lumiĭ, chi|nuri unde ĭaste puţi|né vréme trecută. unde-i | aurulŭ, şi ar'gintul. unde-s | robii ceĭ mulţi şi ğocu|rile. toate-s putrede. şi | toate-s prah. şi toate-sŭ | umbră şi somnu. ce ve-
f. 2 v⁰ niţi | să strigâm înpăratului | fără de moar'te d[oa]mne cu dul- ‖ čaţa ta cé de vecie cuvio|şadză pristăvitul dela noi. | odihnéştel în nebătrăni|ta-ţi fericitâ. — | Venì moar̄té ca un răpito|rĭu. şi mă râsipì. | sosì şi fiindu mă ară|tŭ. şi fuĭu cum n-am vrut fi. | adevărŭ somnu. adevăru | chipul zlacului eu sămtu. | ce veniţi să strigâm înpă|ratului celui fără de | moarte. d[oa]mne cu dul-
f. 3 r⁰ ča|ţa ta cé de vecie. cuvio‖şadză pristăvitul dela noi | şi-l odihnéşte. în nebătrâl|nita-ţi fericitâ. | În adevărŭ fricoasă-i în|trascunsu moar'tĭa. cum | sufletul din trupu. cu | nevoe despar'-te-să. din fâ|ptura şi din firé înpreu|nată cu legâtura. cu vrérĭa lui d[u]mnedzău despar̄-te-să. | dereptu acéĭa ţie ne rugâm. | pristăvitul odihnéşte-lu | suptŭ acoperemăn'tulŭ de repţi-
f. 3 v⁰ lorŭ. dulce dătătorĭu ‖ de viaţă şi la oameni ĭubitorĭu. Somnŭ | arată-să credinčoşilor moa|r'tĭa. tine pus-au în groapă | cela ce toate birueşti. | şi ţinĭarĭa morţiei spar̄t-au. | şi ĭau deşăr'tat pu-

[1]) După *unde-s* se scrisese mai întâiu *amu* care s'a şters.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

téré eĭ | de mulţi aani *(sic)*. derep'tŭ | acéĭa te rugâm. pristăvitul | odihnéşte-l. în sf[ă]nta sf[i]nţilorŭ. şi în direptatĭa lumi|noasă. — слава. — | Tu derep'tate şi sf[i]nţie fuseşi noao. || şi sufletelorŭ *f. 4 r⁰*
iz'băvire. | dela tatălu adus-ai. de|reptate, şi izbăvire. | şi ai luatŭ
a noastră | datorie înpărate. şi a|cum rugâmu-te. pristăvi|tul odih-
néşte-lĭŭ. în bucuriĭa | luminată, a sf[i]nţilorŭ | tăĭ. dulce dătă-
torĭu de viaţă şi la ѳameni ĭu|bitorĭu. — ѵинѣ — | Cu cuvân'tul'
mai apoi | grăitorii prorocii, rodi|toaré d[o]mnului. te măndriĭa || *f. 4 v⁰*
dumnedzău. ai născut înpeli|tatŭ. neîngăduitŭ. cela | č-au izbăvit
noi, din ro|bitura greşĭalelorŭ. | acela roagă pristăvi|tul robul tău
cu a sa lu|mină să luminédze pré|curată. — ѵн'тиѳо. | глáсь. ѣ. Ѥгнегдà скрѫ: – | Cándu mă scrăbĭa ca | david cántaţi m[ă]ntuito-
rĭului mieu. izbăvé|şte sufletulŭ mieu de | limbă hicléná. — сла. — || *f. 5 r⁰*
Viaţa [1]) postitorilorŭ | fericită ĭaste. cu | d[u]mnedzăĭască jela-
nie rădi|că-să. — ѵинѣ — | Sf[ă]ntuluĭ *(sic, = „sfântul")* |d[u]hŭ
depreu|nă ţine toate. vădzu|tele. şi nevădzutele. | însuşi amŭ
ţiitorĭu | ĭaste de troiţă. unul | ĭaste nemenčunosu. — спры покоѵнык. глá. ѣ. | Помени прркá. — | Pomenĭu prorocul stri|gándŭ.
eu simtŭ pământŭ. || şi cenuşe. şi ĭară cău|taĭu în groapă. şi vădzuĭu| *f. 5 v⁰*
oasele goale. şi dzişu, | amŭ cine ĭaste acesta. | înpăratu au mişelu-i |
sau-i dereptŭ. sau-i gre|şitŭ. ce odihnéşte dom|ne cu derepţii robul
tău, | ca un ĭubitorĭu la oame|ni. — Tu ziditu|-m-ai d[oa]mne. şi pu-
s-ai pre | mene măna ta. şi m-ai | învaţatŭ *(sic)* [2]) şi mĭai dzis. în | pă-
mântu ĭară mér'ge-ve||ri. îndereptédză-mă pre de|réptă calé ta. şi-mi| *f. 6 r⁰*
ar'tă greşĭalele. şi | măn'tuĭaşte-mă rogu-te. | ca un ĭubitorĭu la
oameni. — | Свѣ'то лйца твоего хѵ. — Lumina féţeei tale hr[i]stoase.
pristăvitul | ca un ef'tin' luminédză-l. | şi-l săläşluĭaşte în loc| aurit. lăngă apele tale | céle curate şi d[u]mne|dzăeşti unde
pohtescu | sufletele în poal[a] părin||telui patrĭarhului lui | avramŭ. *f. 6 v⁰*
unde lumina ta | cé curată ivéşte-să. şi | să vaĭsă izvoarăle tale|
céle dulci. şi un'de lă|cuescu pururé veselindu-să. cĭatele derepti-
lor | cu dulčaţa. cu ei fă ro|bulŭ tău şi-i dă mare milă. — | Căn'tă
toate făptu|rile cu cuvinte. cuvin|tédză a ta ţinére cu dul|ce voĭa.

[1]) Scris mai întâiu *viaţă*, apoi îndreptat în *viaţa* prin ştergerea lui *ă* şi întregirea lui *a*.

[2]) Se scrisese mai întâiu *învatŭ*, apoi, observându-se greşala, s'a întregit silaba *ţa* în loc de *ăţ*.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

f. 7 r⁰ pristăvitulŭ | de pre castă [lume, de] puţiné vréme. ‖ slobod. dereptŭ acéĭa robul | tău odihnéşte-l. şi-i dă ma|re milă.— **ѝнѝ҃ѣ.** — | Din légĭa greşĭalelorŭ | noastrę ce am [gândit, cugetat?] sau lucratŭ | greşitŭ slobodzitu-néi | despuitoare. în săla|şul tău. ai născut. înpă|ratul dătătorĭul le|giei. una maică. şi | fečoară dela tine în|dereptămu-né. în darŭ | cu dulčaţă acela roagă. | sufletele
f. 7 v⁰ să te (*sic*, = „ne“) vadză ‖ maica d[o]mnului să te (*sic*, = „ne“) | facă în carté vieţiei. | ca cu ceĭa ce înblă într-a|scunsu-ţi să te (*sic*, = „ne“) m[ă]ntuĭas|că. întru tot nevinova|tă. de fiĭul tău cel ĭubit, | izbăvire să aflăm. aceluĭa | să ne închinămŭ să ne dé ma|re milă. — **Ꙗ҃ѵнфѳ. гла.** | **Ѕ҃на ивѡ̀ ѡ҃чи вьз҃ва.** — | În cerĭu ochii-mi rădicaĭu | cătră tine cuvântă|toare. m[i]luĭaşt[e]-mă să[1] |
f. 8 r⁰ viedzu. — **Сла҃.** M[i]luĭaşte ‖ noi urâţii. săvrăşĭaşte | cu dulce trébă vasele tale. | cuvântătoare. — **ѝч҃ѣ.** — | Sf[â]ntulŭ d[u]hŭ toate spă|seşte pururé spre cine|va destoinicu. suflă | de strigă. ĭa-se de pre pă|mântŭ rădicat. şi făcut | sus. — **стры. покоин. гла. Ѕ҃.** — | Începutu-mĭai făptu|ra. cu ziditu|ra a ta | fu dzisa. vrut-ai amu
f. 8 v⁰ din | nevădzută. vădzută viu | să rădič[i]. cu fire din pă‖mântŭ trupu să rădici. | şi mi-ai dat suflet din | d[u]mnedzăescŭ. şi viaţă-|făcătorĭu-ţi sufletă. | dereptŭ acéĭa m[i]lui|toare robul tău. în latu|ré vieţiei fă-lŭ. şi în să|laşul derepţilorŭ odih|néşte-l. — Început-ai chi|pul tău cu mâna ta sp[ă]si|toare să zideşti. viu |. ai scris în chipul vechĭu. | cu înţelesul
f. 9 r⁰ tău cuviinţă. | acela făgâduin'ţă mi-ĭau *(sic)* ‖ făcutŭ. pusa în pămân'tŭ. | să biruĭască, cu altŭ cu|vân'tŭ putér'nic. dereptu | acéĭa m[ă]ntuitoare robul | tău în laturé viilorŭ. | şi în casa derep'ţilor od|ih'néşte-lŭ. — Tine | ağun'să cătră noi. dulce | ĭubire de trupu. izvorŭ ne|deşer'tat. dumnedzăeşti[i] | dulce[ţi] în multŭ m[i]lostivu.| acesta [ce] cătră tine despui|toare au venit. în pământ | sălăş-
f. 9 v⁰ luaşte-lŭ. în sălaş ‖ ĭubit şi pof'tit. ţine-lŭ | şi-l dăruĭaşte. că dereptŭ | toţi vărsatu-ţéi săn'ge|le tău. | şi cu preţŭ de | viaţă luméi descum'pă|rat. — Moar'te răbda|t-ai pre cruce. viaţă fă|cut-ai cu voĭa. şi viaţă izvorăt-ai şi mân'|caré de véci. credin'čoşilor dat-ai. cu ei | fă credinčosulŭ robu | tău adur'mitulŭ. în ne|dĭaj'dé
f. 10 r⁰ învieriei acestuĭa ‖ toate greşĭalele-i treč[i] | cu dulčaţă. că eşti unul | fără păcate. unulŭ dul|ce şi de oameni ĭubi|torĭu. că toţi căn'tăm. | numele tău hr[i]stoase şi | sp[ă]senie slăvim. la oamene

[1]) Scris mai întâiu *săm*, care, prin ştergerea lui *m*, s'a îndreptat în *să*.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

(sic) | ĭubirĭa ta. — Mor'ţii | tăi d[oa]mne. cu d[u]mnedzĂ|ĭască începută putére. | şi mor'ţii [1]) despui. ti|ne hr[i]stoase cunoaştemu| şi rugăm. credinčosul | robul tău. ce cătră || tine dătătorĭu dulce| *f. 10 v°* au venit. însuţi amŭ o|dihnéşte-lŭ cu aleşii | tăi. ĭubitorĭu la| oameni în loc călduros. | în sf[i]nţiĭa sf[i]nţilorŭ. | că voitorĭu de milă eşti. | şi m[ă]ntueşti ca d[o]m|nul. ce ai ziditŭ după ch|ipul tău. unul multŭ | m[i]|[o]stivŭ. — Слава. — | Durĭarĭa lui adamŭ| fu lemnul. căndu gustă | de multŭ în edem'. căndŭ || şĭar'pele *f. 11 r°* venin borî. de|reptŭ acéĭa întră mo|ar'-té în toate rodu|rile. să mănânce omul. | ce venì despuitorĭulŭ. | şi oborâ şĭar'pele. | şi înviĭare noao dărui. | cătră elŭ să strigăm. | îngăduĭaşte. m[ă]ntuitoare. | acesta ce ai luat. cu | sf[i]nţii tăi odihnéşte-l. — I.— | Ivitu-téi sălaşu dum|nedzăescu. frumoasă | précuratâ. şi d[u]mnedzău *(sic)* || ai amistuit, şi h[risto]s *f. 11 v°* ai | nâscut. maică ver'gură. în | doao hiri. şi în doao | asemeninţă. într'-una făp'tu|râ. acela roagă. unulŭ | ce-i nâscutŭ şi întăi. | sufletul să odihnéscă. | în credinţă pristăvitul lum|inatŭ. în neputrădă lu|[m]ină *(sic)* şi fericăciune.— | Ипипфон гла. з. пл҃ь сѣ҃ѡ. | Robii sionului din rău | întor'su-ĭai. şi mine m[ă]n|tuitoare învie-mă. || şi mă ĭa din lucrul chinului. — сла. —| La amiĭadzădzi *f. 12 r°* sămăna.u | scrăbă post cu lacrămi. | aşĭa cu bucurie seceraĭu mă|nunchéle. pururĭa viu să mă hră|nescu. — і. — Sf[ă]ntul d[u]hŭ. izvo|ru d[u]mnedzăescu vistĭarĭu. | din el préînţelepciune. şi | min'té cu frică aceluĭa îi | lauda şi măririĭa. cinsté | şi ţinérĭa. — покоин. гла. з. | Odihnéşte m[ă]ntuitorĭulŭ | nostru dătătorĭu de viaţă. | acestŭ pristăvit fratele || nostru. o de vreme doamne | *f. 12 v°* slăvimŭ tine. — | După chipul său şi după cu|viinţă zidit-au din 'nce|putŭ omul şi în raĭu l-au | pusŭ. să biruĭască a lui | toate faceri. cu zavistĭia diavolului prilăstit | fu. şi învăţăturilor tale. | călcătorĭu fu. dereptu | acéĭa ĭară în acela păm|ăn|tă de unde fuĭu luatŭ. | osân'dilu-mă să mă tor'nu. | şi [să]-mi ceĭu odihnélă. —|| Mor'tŭ pre cruce unul făr' | moar'te *f. 13 r°* şi în groapă ca un | mor'tŭ pusără-te. mor'ţii | din putredire şi din' mo|te izbăvitu-ĭai ce cu ad|ăncul dulce de trupŭ. nebeu|tul izvo|dul'ce. sufletul | robului acestuĭa ce de la | noi s'-au pristăvit odihnéşte-l. — | În neputredă a ta bună|tate şi dulčaţa frumoa|să. şi d[u]mnedzăĭască lumi|nâ strălucită. luminé|dză acesta

[1]) In loc de *viii*.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

f. 13 v⁰ ce cătră tine || pristăvitu-s-au. cuvioș|adză-l în nevechita-ți lumină. | și luminată-ți iviria ta | cu îngerii să se glotîască. | la tine despuitoare. înpă|rat slăvit d[u]mnezău.— | Că din tine avut-ai. darŭ | și mare frămsîațe. ca un vi|stiiariu nescăzut de dulce | bogătate cătră tine | pristăvitul ca d[o]mnul sălă|șluiaște-l. în laturia ale|șilor tăi. în locul dulce|ții. și în casele mămăriei
f. 14 r⁰ *(sic)* || tale și în măncaré raĭului. | și în celariul ver'gurilor | ca un' m[i]l[o]stivu. — ииѣ.— | Dătătoriul legiei născu|t-ai, izbăvitoriul tru|purilor fost-au. n-au fost | nice o dereptate mainté | întru lege. h[risto]s der[e]ptŭ noi | s-au răstignitŭ. și neu *(sic,* = „ne-au") îndereptat că amŭ ni-i îndrăznire ca o maică. | roagă hiĭul tău dulce de trup | sufletul odihnéște-l. cu dul|ce
f. 14 v⁰ cinste dela noi pristă|vitŭ. întru toate cântat. — Ѧпиф҃о. гла. и҃. ѡ ю҃ности моѥѧ. — | Din' tineréțele mele. vrăj|mașul m-au ispitit. și | cu dulcață ar'su-m-au. ce eu | mă nădăjduescu pre tine | să biruești pre elŭ. — гла.— | ненавидѣщїѧ сѧ҃на. — | Ceĭa ce urăscŭ beséreca | să fie amŭ mainte, rup'ți ca ĭar'ba. că vă va | tăĭà h[risto]s cer'bicĭa lorŭ. cu | tăĭarea muncilorŭ. — ииѣ — | Sf[ă]ntul
f. 15 r⁰ d[u]hŭ ce-i viu pururé | lumin[ă] *(sic)* din [lu]mină *(sic)* d[u]mnedzău | mare cu tatăl să cântăm elŭ | și cu fiĭul. — спры покоин. | гла. и҃. плаче и рида҃ѧ. — | Plângià și suspinà căn'dŭ | gândiĭà de moar'te. văzuĭu | în groapă dzăcăn'dŭ de cari|i-sŭ după chipul d[o]mnului zidi|ți a noastră frămsîațe făr' | chipŭ. și fără mărire și | fără vedére. o mare minu|ne ce ĭaste de noi ascunsu | în pă-
f. 15 v⁰ măn'tŭ cum ném datŭ | putredireei sau cum scăpăm || cătră moar'te adevărŭ a lui | d[u]mnédzău ĭaste dzisa cumŭ | ĭaste scris. dărŭiaște pristăvitului odihnélă. —| Moar'te ta d[oa]mne fără mo|arte fu îngerilorŭ. să în gr|oapă n-ai vrut fi pus n-ai vrut | raĭul deschide. dereptŭ | acéĭa pristăvitul dela | noi odih-
f. 16 r⁰ néște-l. — повї. ѡ҃ прѣ. | Înpăratul dedesuptŭ. scri|se mie slobo-dzire. cu șarŭ | roșiu dégetele sale încr|un'tă despuitoare și léu || mohorătit. cu sângele său. | și acumŭ dereptŭ acéĭa te | rugăm cunoscuții tăi cei din | întăi cu bucurie cuvioșa|ză-l. să afle și să vie cătră | tine milosr'die. —| Sf[i]nții începum ca un om ğun|ghe sine și aducere adu|seș[i] tatălui. oamenii | din putredire scosu-ĭai. | pristăvitul amŭ ca unŭ | iubitoriu la oameni. în |
f. 16 v⁰ laturé vieții fă-l. unde | apele hrănitoare varsă-să. || și un'de

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

văile pururé curră *(sic)* şi izvorăscu. —| Cuvinte nevăzute. în|tro semeninţă tatălŭ | şi d[u]hul de pre scaun derept | mine om în trup ivişi-te. | ca un m[i]l[o]stiv amù şi iubi|torĭu la oameni. acestŭ | trecut de pre lume. cu duin|nedzeĭasca frămsĭaţe a ta. | şi cu frămsĭaţé bunătăţilor tale acesta lumi|nédză-l. începătorĭul vieţiei. — N i. —| Că ai început fără de ‖ începere cuvântul lui *f. 17 r⁰* dumne|dzău. maică eşti îndrăzni|toare cu nevoinţă roagă să | facă robul tău. unde cĭate'le ves[e]lescu-să. şi să laudă. | unde-i lumina sf[i]nţilorŭ. şi | dulci glasuri prăznuescŭ. | roditoaré d[o]mnului. — *aici* | *să zică popa* IC НА. — | *déciĭa să cănte condacul.* СЪ СѢМИ ПОКОИ. — | Tu eşti unul fără de moa|te făcut-ai şi zidit-ai | omul. putrezi[i] din păman|tŭ în acela ĭară vomŭ ‖ mérge cum ai învăţat când | m-ai ziditŭ şi mi-ai zisŭ. *f. 17 v⁰* că din' păman'tŭ eşti. în | pămantu ĭară mér'ge-veri | unde toţi de pre pămantŭ | mer'gŭ. la mor'mantŭ | făcandŭ cántece îngereşt[i] al[i]l[u]ia. Г. *decie să cánte* | *blajenile pré glas.* 2. СЪ ЦРПВИСИ ѥга ПРѢДѪ. — În părăţie-ţi căn'dŭ veri | mér'ge pomenéşte noi | d[oa]mne. Ferice de cei mi|şei cu sufletul c-acelora ‖ ĭaste înpărăţiĭa cerĭului. | Ferice de ceĭa ce plăngu *f. 18 r⁰* că | că *(sic)* aceĭa măngăĭaţi vorŭ fi. —| Ferice de cei blăn'zi că | aceĭa o moştini pămantul'. — | Ferice de cei flămándzi şi | însătoşiaţi. pentru derep|tate. că aceĭa sătura-să-|vorŭ. — Ferice de cei m[i]lo|stivi că aceĭa miluiţĭ | vor fi. Pomenĭaşte noi | hr[i]stoase m[ă]ntuitorĭulŭ | lumii. cum ai pomenit | razboinicul. în părăţiĭa ‖ cerĭului. — Ferice de cei | curaţi cu inima că ac|eĭa *f. 18 v⁰* vorŭ vedé pre d[u]mnedzău. — | Fă robul tău m[ă]ntuito|are cu sf[i]nţii ca un dulce în părăţiĭa cerĭului. | Ferice de ceĭa ce facu pa|cĭa că aceĭa fii lui dum|nedzău chema-să-vorŭ. | Căţi să temŭ de dumned|zău. acolo veseli-să-vorŭ | în părăţiĭa cerĭului. | Ferice de cei goniţi pen|tru dereptate. că a||acelora *(sic)* ĭaste înpără- *f. 19 r⁰* ţiĭa | cerĭului. — Carii lumé | lăsară şi toţi cu cu|rată viaţă lăcuiră pre | păman'tŭ proslăvéşte | m[ă]ntuitoare în cerĭuré. — | Fericiţi veţ[i] fi. căndŭ | vă vorŭ înputà voao şi | vorŭ scoate-vă. şi vor gič[e] | tot cuvinte réle că min'|tiţ[i] pentru mene. —| Carii cu postŭ au lucrat | ţie hr[i]stoase. şi téu pro|slăvit pre pămantŭ. pro||slăvéşte-i m[ă]ntuitoar|e în cerĭu. — Bucuraţi-vă | şi veseliţi- *f. 19 v⁰* vă că plata | voastră mul'tă ĭaste | în cerĭure. — Carii cu | cre-din'ţă şi cu nedéjde | cé frumoasă a lui d[u]mnedz|ău. şi carii

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

cu dragoste | viĭat-au pre pământŭ pro|slăvéşti-i m¸à]ntuitoare | în cerĭure. — слáва. — | În troiţă într-una dum|nezăĭască. ce
f. 20 r⁰ acum | ai luoatŭ. fă-l credincŏos || în părăţiĭa cerĭului. — ıнѡ҃ѣ. — | Despuitoare fecŏară. | céĭa ce d[u]mnedzău fără sămăn|tă l-ai
născutŭ fă robul'|tău în laturé aleşilorŭ. — | тв҃. прокиме. — Ferice în ce ca|le mer'gi suflete că ţi să | gată loc de odihnélă. —
апль оусоши кѫ фнлзı: глa. с҃. м҃. | Fraţi h[risto]s din morţi s-au scu|latŭ. începătorĭu, morţi|lor fu. că-i oamenilor | înviĭarĭa dinn
f. 20 v⁰ (scris: дин҃ѣ) moar'te cum || amŭ dela adam au muritŭ, | aşĭa | şi din h[risto]s toţi vor | învĭià. ca҃ e|leşi în lucrul său. | începătorĭu e h[risto]s, după a|céĭa va fi veniria lui h[risto]s. | déciĭa va fi sfrăşirĭa. | când va da împărăţiĭa dumne|dzău. şi tatălŭ. că să vor | deşer'tà. toată puté|rĭa. şi toată despue|tura. şi putérĭa. cad|e-să lui a împărăţi. păn|ănă (*sic*) căndŭ va pune toţi | vrăj'-
f. 21 r⁰ maşii săi. suptu || pičoarele sale. apoi | vrăjmaşului să va răsi|pì moar'té. şi toate | va plecà suptŭ pičoa|rele sale. când va gice | că toate sămtŭ pleca|te lui aĭave. că fără | plecaré lui, toate fa|cerile. atunci însuşi | fiĭul pleca-se-va. că ple|cate-s lui toate
faceri|le. că ĭaste d[o]mnŭ. atot|făcătorĭul în toate.[1]) — тв҃ | ѧ҆лелıа́рѣ мрт҃вим: ѓ҆ѵаѓе || мрт҃ви їѡ. глa. ѕ҃і. — | Dzisă
f. 21 v⁰ d[o]mnul cătră ceĭa ce mĭar'sără cătră [2]) | elŭ jidovii. adevărŭ | adevărŭ grăescŭ voao. | că cela ce va ascultà | cuvintele méle. şi va | créde celuĭa ce m-au tremesŭ. | avé-va viaţa de vécu. şi | la ğudeţŭ nu va mér'ge. | ce va tréce din moar'te | întru viaţă. adevărŭ | adevărŭ grăescu voao | că va venì časul şi a|cum
f. 22 r⁰ ĭaste. căndŭ mor||ţii vorŭ audzì glasulŭ | fiĭului lui d[u]mnedzău. | audzi-l-vorŭ şi vorŭ înviĭà. | că cumŭ amù tatăl are | viaţă întru

[1]) În exemplarul Academiei catalogat supt Nr. 12, p. 321 (pusă în urmă cu creionul): «E acn ù H[risto]s séu sculaiŭ den moarte începătorĭu morţilor fu. după omŭ pentru unulŭ omŭ vine moarte şi pentru altul vine înviere morţilor. com amù dela adamŭ toţéu muritŭ, aşa şi H|risto]s toţi vor învie. toiŭ omulŭ ce e în rândul lui, ce întâĭul H[risto]s. după acéea carei înblă după H[risto]s, căndŭ elŭ va venì după acéea sfrăşenié. căndŭ elŭ înpărăţi domnului părinte. căndŭ elŭ va deşteptà toată putéré şi toate înpărăţiile şi tărié. cade-se lui a înpărăţì, până toţi vréjmaşii lui suptŭ picioarele lui va pune. mai de apoilé vrăjmaşii sparge-se vor aceiea moarte. toate amù pune-va suptŭ picioarele lui. când el va grăi când va vedé totŭ suptŭ picioarele lui şi se va adevărà că numai să se supue lui toţi oamenii, căndŭ se vor supune lui toţi oamenii. atunce şi fiul va fi ascultători. că lui toate éu Dumnezeu datŭ suptŭ puteré lui.»

[2]) Cuvintele *ceĭa ce mĭar'sără cătră* sânt adause de copist ulterior printre rânduri.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

sine. aşĭa | au datŭ şi fiĭului viaţ' *(sic,* = «viaţă») să aibă întru sine, şi pu|tére ĭau dat lui ğudeţŭ | să facă. că fiĭul ome|nescŭ ĭaste. ce nu vă mira|reţ[i] de ačasta. că va venì | časul. căn'du toţi căţi | vorŭ fi în groapă. audzi-|vorŭ glasul fiĭului ‖ lui d[u]mnedzău. şi *f. 22 v°* vor eşì făcătorii de bine spre | înviĭaré vieţiei. ĭară | făcătorii de rrău *(sic)* spre | înviĭaré ğudeţului. | nu počŭ face eu de mene | nimica. ce cum audzi ğu|decŭ. şi ğudeţulŭ | mieu, dereptŭ ĭaste. | că nu cautu voĭa mĭa. | ce voĭa celuĭa ce m-au tre|mes. părintelui.[1]) — | стры на цѣловáніе. оу | мєр'шáго. поД. ѥга ѡ дрВк. ‖ Veniţi la sărutaré | cĭa de apoi. să dă- *f. 23 r°* ru|imŭ mor'tului pre | d[u]mnedzău lăudăn'dŭ. că a|decà ĭa-se| dela naşteré sa. | şi cătră groapă mér|ge. de acum nu să va gr|ĭi. de lumĭa ačastă | deşar'tă. de mul'tă | străn'sura trupului, un|de-s acum rodurile şi soţiĭa. adecă despar'te-să. | dereptŭ e| d[u]mnezău să | rugămŭ. — Toate ‖ făpturile trupulului acum.| *f. 23 v°* neclătite vădu-să. ce | main'te puţinelŭ audzi|te moarté *(sic),*| neclătite. | ochii amù închiisu-s-au (*sic*). | mănule şi pičoarele le|gatu-s-au. tăcut-au şì | audzulŭ cu elŭ. şi limba | cu tăceriă încheĭatu-s-au. | mormăn'tului datu-s-au. | adevărŭ întru deşărtu-s oamenii. – | Cum e viaţa noastră. | adevărŭ ĭaste floare. ‖ şi pară *f. 24 r°*

[1]) În *Tetraevanghelul diaconului Coresi reimprimat după ediţia primă din 1560—61* de arhiereul Dr. Gerasim Timuş Piteşteanu cu o prefaţă de Constantin Erbiceanu, Bucureşti 1889, p. 193—194: „Zise Domnul cătră ceea ce mérseră cătră el ludeilor. părintele mĭeŭ de acmù lucra-va. şi eŭ voĭ. derept acéea maĭ vrătos căuta el să-l uciga, că nu numaĭ spărgea Sâmbăta. ce şì părintele luĭ grăĭea Dumnezeŭ tocma se făcea cu Dumnezeu. răspunse Is. şi zise lor. adevăr adevăr grăesc voao. nu poate fiĭul face de eluşĭ nemică. de nu va vedea părintele făcând, ce amu acela face, aceasta şi fiĭul aşĭjderea face. părintele amu ĭubéşte fiĭul. şi toate aŭ arătat luĭ. ce însuşi face. şi maĭ marĭ de acéstea arăta-va luĭ lucrure. ca voĭ să vă miraţĭ. cum amu părintele înviează morţiĭ şi viiĭ, aşa şi fiĭul cine va vrea sa învie. părintele amu ru judecă nimea. ce judecata toată aŭ dat fiĭuluĭ. toţĭ cine va ceti fiĭul, ca şi când ară čati părintele. cine nu va ceti fiĭu, nu va ceti părintele ce l-aŭ trimes el. (*Cetoc. 2 nedélea seje imrătvii*). Zac. 16. Zise Domnul cătră ceea ce mérseră cătră el ludeilor, adevăr adevăr grăesc voao. că cine va asculta cuvinte'e méle. şi vor créde cela ce m-aŭ trimes, avea-vor vieaţă în vécĭ şi la judecată nu vor venì. ce vor tréce den moarte în vieaţă *Coneţ srédea.* adevăr adevăr grăesc voao. că vine ceasul şi acmù easte: când morţiĭ auzi-vor glasul fiĭuluĭ lu Dumnezeŭ. şi vor auzi învie-vor. cum amu părintele vieaţă are întru el, aşa déde şi fiĭuluĭ viaţă să aĭbă întru el şi putére déde luĭ şi judecată să facă. că fiĭul omenesc easte. nu vă mirareţĭ de acésta. că vine ceasul toţĭ cine-aŭ fost înlăuntru morminte auzi-vor glasul luĭ. şi eşi-vor cine-aŭ făcut bine întru învierea vieţeĭ. ĭară cine-aŭ lucrat rău, întru învierea judeţuluĭ. nu pocĭ fi eŭ de mineşi să fac nemică. (*Pétoc. 2 nedélea*). Zac. 17. Zise Domnul cătră ceea ce mérseră cătră el ludeilor. cum auziţĭ că judeca. şi judecata mea deréptă easte. că nu caut voea mea. ce voea celuea ce m-au trimes părintele. *Coneţ cetoc, i martvim.*

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

şi roao. de | demenéţă. veniţ amù să | vedem în mor'mântŭ
mare. | un'de ïaste bunătatïa | trupului. un'de-s ti|neréţele. un'de-s
ochii | şi frămseţïa trupului. | toate au secat ca ïar'ba. | şi toate
au perit. veniţ[i] | să cădemŭ la h[risto]s cu lacrămi. — | Astădzi
deşartă-i nedéj|dïa. şi a pămăn'tului | înşălăcïune. şi mărir'a |
f. 24 v⁰ stin'se-se. de ïubiţii amù || despar'te-să sufletulŭ. | şi frămsïaţïa
trupului | peri. şi-i întunecă fa|ţa. şi urechile să astu|pară. şi
gura să închisă. | picoarele şi mănule ve|ştedziră. mor'măn'tului |
déderă-să. adevărŭ deşe|r'tu-i totŭ de pre pămăn|tŭ. — Căn'dŭ
veţi ve|dé fraţi mor'tulŭ. chip | să luom acesta. căsul de | apoi.
f. 25 r⁰ acesta ca fumul | tréce de pre pămăn'tŭ. || şi ca o floare ce des-
fl|oare. şi ca ïar'ba ce ar'|de. cu căr'pe înbrăcatŭ | şi zdrobit.
toată frămsé|ţé au trecut. d[u]mnedzău să | rugăm. să dé acestuïa
în | véci odihnélă. — | Veniţi căţi din'n (scris: дин'ѣ) să|mănţa
lui adamŭ. | să vedem în pămăn'tŭ dzăcăn|dŭ. după chipul nostru. |
toată frămsïaţé dzace ră|sipită. în pămăn'tu mu|cedă. vier'milor'
f. 25 v⁰ dată şi || şi (*sic*) măncată. ce elŭ fără | véste-i lăsă. d[u]mnedzău
să | rugăm. să dé acestuïa | în véč[i] odihnélă. — | Toţi căţi mă
veţi ve|dé mor'tŭ. cu dragoste | sărutaţi-mă soţii miei | acum.
ïubiţii şi cuno|ştinţii miei. toată vré|mé amù lăsaïu-o şi mă | duc.
de acum nu voïu vedé soţii miei. nice alţii de pre | pămăn'tŭ.
f. 26 r⁰ dereptŭ acéïa | rugăcïune faceţi-mi şi || poménă săvăr'şi-ţi-mi. | doară
B C
cumva va odihni domnul | sufletul mieu. — сла їнѣ. гла. и. —|
Mântuïaşte ceïa ce să nădă|jduescŭ pre tine mai|ca neapusului
soare rodi|toaré d[o]mnului curată | cére [cu] rugăcïune acestuïa.|
la prédulcele domnu roa|gă-te să odihnéscă acumŭ | pristăvitul.
unde să odih|nescŭ sufletele der'pţi|lorŭ (*sic*) în d[u]mnedzălasca
f. 26 v⁰ dulčaţ[ă]. | ur'mătorïu arată-l în cur||ţile sf[i]nţilor şi în po|ména
de vecie că eşti în|tru totŭ précurată.— | Căn'dŭ cu cuvăn'tulŭ |
vom stà înainte ğudeţului tău cel fără de | mită să nu
ruşinedzi | domne (*sic*). carii cred în ti|ne că toţi amù greşit|
ce de tine nu ne lăpădăm. | dereptŭ acéïa ne rugăm. | în sălaşul
f. 27 r⁰ derepţiloru. | acesta ce ai luatu dom|ne (*sic*) odihnéşte-lŭ că eşti ||
unul fără greşiale. — | *aice îngropăndŭ mor'tulsă căn*[*te*] | Vedeţi-mă
fără | glas şi fără sufletŭ | dzăcăndŭ. plăn'geţi dere|ptŭ mine fraţi
soţii. | şi rodurile şi cunoştin|ţii. până în dzuo eri cu | voi amù
grăit. şi de ne|prasnă îmi venì fricо|sulŭ căsŭ de moar'te ce |
veniţi toţi carii m-aţ[i] | ïubit de mă sărutaţi. | sărutaré cé de
f. 27 v⁰ apoi că de || acumŭ nu voïu mai înblà | [cu] voi cătră ğudeţu

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

mergu | eu. unde nu ĭaste făţărie | robii şi domnii depreună vor'stà. înpăraţii şi voi|nicii. bogaţii şi méserii. | toţi asémené vorŭ stà. | careleş[i] dereptŭ al său lucru. | au să va luminà au să va ru|şinà. ce eu vă chem. toţi | şi vă rogu dereptŭ mĭne | rugaţi d[o]mnul să nu [mă] facă | după păcatele méle în loc | de muncâ. ce se m[ă] facă unde ‖ ĭaste lumina şi viaţa. [1]) — | Păminte *f. 28 r⁰* cască. şi prii|méşte. cela ce din tine | îi zidit cu mâna lui dumne|zău. ĭară să toar'nă cătră | tine. de un'de au născutŭ. | ce după chip au luat ziditoriul. | priimeşte trupŭ că al tău-i. —| *aicé să ĭa popa vin cu untŭ | de lemnŭ mestecat să ver'se | cruciş. desupra (sic) mormântu|lui şi să dzică*: stropişi-|mă cu isop. şi curăţiĭu-mă. spăla- | mă-veri. şi mai vrătos de zăpada înălbi-mă-voĭu. —‖ *şi aşĭa să astupe gro|apa şi cânte. ce ĭaste aici. f. 28 v⁰* Chipul cruceei tale ĭubi|toriu · la oameni. mor'téi omorâtŭ. şi ĭa|dul ai deşer'tat. şi mor'|ţii cei de demultŭ înviĭsu-ĭai. şi cân'tări adu|cu-ţi. derep't acĭaĭa stri|gămŭ ţie hr[i]stoase d[oa]mne. | pristăvitul de la noi od|ihnéşte-l. unde toţi să ve|selescŭ în viaţa ta să slă|véscă a ta dumnedzăire. —‖ Fraţii miei cei sufle|teşti *f. 29 r⁰* şi postitorii. | nu uitareţĭ mine cân'dŭ | vă veţi rugà. ce cân'dŭ mi veţi vedé groapa. adu|ceţi-vă amin'te de drago|sté noastră. şi rugaţi | pre d[u]mnedzău. să facă sufletulŭ mieu cu derepţii. — C. — Cum ai dzis domne *(sic)* mar'the|ei. eu sintŭ înviĭaré. cu | cuvântul lucrul ai săvrăşit. | din ĭad ai chemat lazarŭ. | aşĭa

[1]) *Cugetări în ora morţii*, începutul părţii I în *Cod. Sturdz*„ p. 73—74 (ap. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, II, p. 449): Vedeţi-mă fără glas şi fără sufletu dzăcându. plângeţi după mine fraţilor şi soţii miei şi gintul şi cunoscuţii mei. că până aserâ alalta sérâ. cu voi grâĭia şi de năprasnâ-mi vine şi-mi sosì căsul de mortĭa. ce veniţi se ne ertămu. Că dzacu înainte voastră. sărutaţi-mă sărutare de apoi. că cu voi de acmù nu voĭu mai înblà. că mă ducu eu unde acolo făţerie nu este. slugile acmù şi cu domnii înpreună stau înpăraţii cu voinicii. mişeii cu bogaţii. bătrânii cu tinerii. şi toţi asemene vor sta cineşi cu ale sale păcate vor sta. unii se vor preslăvi. alţii se vor ruşinà. ce vă rugaţi dereptu mine, rugaţi-vâ către domnul dumnedzeu. să nu mă judece înprotiva lucrului meu în locul cela de muncâ. ce se mă ducâ unde este luminată viaţâ de vecŭ". Relativ la „fără sufletu", Hasdeu are următoarea notă interesantă: „Intâiu eră scris: ⟨ъкрь сѣ..., apoi s'a şters. Se vede că autorul se oprise, căutând pentru ideea de „respiraţiune" un alt cuvânt decât *suflet*, care este ambiguu; dar negăsindu-l, a scris iarăşi: ѣкрь сѣ⟩летѣ".

Acelaşi text, cu neînsemnate schimbări ortografice şi înlocuirea câtorva cuvinte (*rudeniĭa, vinì* în loc de *gintul, vine* ale *Codicelui Sturdzan* şi *rodurile. vinì* ale textului nostru, între *că* şi *dzacu* s'a adaus *eu acmù*) se găseşte şi în *Codicile Todorescu*, f. 69 r⁰, r. 9— f. 70 r⁰, r. 12 (ap. Drăganu, *o. c.* p. 212—213), iar două rânduri de la început şi în *Codicele Marţian* f. 46 v⁰ jos (cf. Drăganu, *o. c.*, p. 72).

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

f. 29 v⁰ şi robul tău din ĭad ‖ rădică-l. la oameni ĭubitorĭu. — ѝнѣ. — Despuito|are fečoară roditoaré domn|ului. primĕşte ruga rob|ilor şi izbăvĕşte noi. | de toată nevoĭa şi scrăba. — | вѣроѫ вѫ ѥдино ба: сти бе. | По ѡ на. тро. сѣ дхы правѣнимъ. | Cu sufletele derepţilor'. | sufletul robului tău | d[oa]mne odihnĕşte-l socotĕşte | elŭ. în fericita a ta vi|ĭaţă ce ĭaste la tine. — | În
f. 30 r⁰ odihnéla ta d[oa]mne unde ‖ derepţii răpăusédză pristăvi|tul robul tău odihnĕşte-l. с[лава]. — | Tu eşti d[oa]mne cela č-au pogorăt în ĭad. şi legăturile ferica|ţilor ai dezlegat. mor'tul robul | tău m[ă]ntuitoare odihnĕşte-l. — | Una curată. şi nevinovată | fečoară născut-ai d[o]mnul fără | sămănţă. acela roagă să m[ă]ntu|iască sufletele noastre. — | Та. помлѧ на. бе дхоно. вѫ|гла цвоти ѥси вѫскрѣнїе | живо чнкѣнищѧѫ хрѣви: | — и ѡ пѧ. Învisă din
f. 30 v⁰ moar'te ‖ h[risto]s adeverit domnul nostru. | dereptŭ ruga précurateiţi | maice. şi a tuturor sfinţilor su|fletul celuĭa ce dela noi pristă|vitu-s-au robul d[o]mnului. imr[ec]. | sup'tŭ acoperemăntul derepţilorŭ | fă-lŭ şi în poala lui avram odih|nĕşte-l pre noi m[i]luĭaşte. ca un du|ce d[o]mnŭ şi la oameni ĭubitorĭu amin. | Вѣнаи памѣ. D[u]mnedzău-l ĭarte. | Şi pas[ă] la masă. ‖

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

Indice şi glosar.

A.

aani, pl. lui *an*,: 3 v⁰ 8.

acoperemănt-, s. a., =„cort“: 3 r⁰ 13, 30 v⁰ 6.

acumŭ şi *acum*, adv.,: 4 r⁰ 5-6, 16 r⁰ 2, 19 v⁰ 13, 21 v⁰ 13-14, 23 r⁰ 7 şi 11, 23 v⁰ 1, 25 v⁰ 8 şi 11, 26 r⁰ 10, 27 v⁰ 1.

ačasta, v. *cest*.

adecă, adv., = „iată“: *Că adecă ĭa-se de la naşteré sa* 23 r⁰ 4-5, *adecă despar'te-să* 23 r⁰ 12.

adevărŭ = 1. s. a.: 21 v⁰ 3, 4, 11 şi 12; 2. = adv. „într'adevăr“, „cu adevărat“: 2 v⁰ 9, 15 v⁰ 1, 23 v⁰ 11 şi 14, 24 v⁰ 8; cf. şi *în adevărŭ*: 3 r⁰ 4.

adeverit, part. lui *adeverì* într. ca adj., = „adevărat“: 30 v⁰ 1.

aducu, pers. I sg. a prez. verbului *aduce*,: 1 r⁰ 3; pers. II sg. perf. ind. *aduseş[i]* 16 r⁰ 8-9.

aducere, s. f., = „jertfă“: 16 r⁰ 8.

ăgunsŭ, part. lui *ăgunge*,: *ăgun'să* 9 r⁰ 8.

ăiave, adv., = „ăievea“: 21 r⁰ 7.

aibă (să ∽), pers. III sg conj. prez. de la *aveà*,: 22 r⁰ 7.

aici, adv.,: 17 r⁰ 9, 28 v⁰ 2; *aicé* 28 r⁰ 9; *acĭia* în compusul *décĭia* = „apoi“, „după aceea“: 17 r⁰ 10, 20 v⁰ 5, *decie*: 17 v⁰ 8.

al[i]l[u]ia, interj., = „Lăudaţi pre Domnul“,: 17 v⁰ 8.

amĭiadzădzi, adv.,: *La amĭiadzădzi* 12 r⁰ 2.

amin'te, adv.,: 29 r⁰ 6.

amistui-, vb.,: 11 v⁰ 1.

apoi, adv., în compoziţia *de apoi* = „cel s. cea din urmă“: *sărutaré cĭa de apoi* 23 r⁰ 2, 27 r⁰ 14.

ascunsu, s. a., = „taină“: 15 r⁰ 12; *într'ascunsu*: 3 r⁰ 4-5, 7 v⁰ 3-4.

asemeninţă, pl. lui *asemeninţă*, s. f., = „asemănare“: 11 v⁰ 4; cf. şi *semeninţă*.

amù, adv., conj., = 1. „deci“: 10 v⁰ 2, 14 v⁰ 10, 16 r⁰ 11, 16 v⁰ 7, 20 v⁰ 1, 22 r⁰ 4, 24 r⁰ 2, 25 v⁰ 10; 2. = „adecă“, „iată“: 14 r⁰ 10; 3. = «iar», «şi»: 5 r⁰ 8, 5 v⁰ 4, 8 r⁰ 12, 23 v⁰ 5, 24 r⁰ 14.

astădzi, adv., = «astăzi»: 24 r⁰ 11.

a-tot-făcătoriu, v. *făcătoriu*.

au, pers. III sg. a verbului aux. *am*,: 3 v⁰ 6, 13 r⁰ 9, 28 r⁰ 6 şi 8.

au, conj., = «ori»: 5 v⁰ 5, 27 v⁰ 9 (bis).

audz-, s. a., = «auz»: 23 v⁰ 8.

audzi-, vb., = „auzì“: 22 r⁰ 1, 3 şi 13-14, 22 v⁰ 7, *audzite* 22 v⁰ 3-4.

B.

besérecă-, s. f., = „biserică“: (*béséreca*) 1 v⁰ 10-11, (*beséreca*) 14 v⁰ 9.

birui-, vb., = „învinge“, „stăpâni“ 3 v⁰ 5, 9 r⁰ 2, 12 v⁰ 6, 14 v⁰ 7.

blajenie-, s. f., = „fericire“: 17 v⁰ 9.

blăn'zi, pl. lui *blând*, adj.: 18 r⁰ 4.

bogătate, s. f., = „bogăţie“: 13 v⁰ 10.

borî, vb., = „a vărsà“, „a aruncà afară“: 11 r⁰ 1.

C.

că, conj, = „căci“, „fiindcă“: 9 v⁰ 2, 17 v⁰ 14, 18 r⁰ 2, 4, 8 şi 10, 18 v⁰ 2, 8 şi 14, 22 r⁰ 4, 27 r⁰ 14, 28 r⁰ 8.

cădea- (la ∽), vb., = „a se închinà cuiva“ s. „înaintea cuiva“: 24 r⁰ 10.

călcătoriu, adj. vb. al lui *călcà* = „a nu

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

respectà", „a violà": 12 v⁰ 10.

cându, adv., = „când": 4 v⁰ 10, 10 v⁰ 13, 22 r⁰ 12.

cănta-, vb., = „lăudà", „mărì": 15 r⁰ 2.

care pron. rel., = „cel ce", „ceea ce": 1 r⁰ 1, 1 v⁰ 10, 15 r⁰ 7-8, 19 r⁰ 2 şi 12, 19 v⁰ 5 şi 8, 26 v⁰ 8, 27 r⁰ 12; dar cf. şi „cela ce", „ceĭa ce": 3 v⁰ 5, 4 v⁰ 2-3 etc.

careleş[i], pr., = „fiecare": 20 v⁰ 3, 27 v⁰ 8.

cârpă-, s. f., = „pânză": 25 r⁰ 3.

căsca-, vb., = a se desface", „a se deschide": *Păminte cască* 28 r⁰ 1.

către, prep., = „la": 9 r⁰ 8, 16 r⁰ 5.

cautu, pers. I. sg. prez. ind. a lui *căutà*, = „caut",: 22 v⁰ 10.

chema-, vb., = „chiema": 18 v⁰ 9, 27 v⁰ 10, 29 r⁰ 13.

chin, s. a.,: 12 r⁰ 1, (*chinurile*) 1 v⁰ 6-7, (*chinuri*) 2 r⁰ 5-6.

chip-, s. a., 1. = „chip", „icoană" 28 v⁰ 3; 2. = „figură", „înfăţişare", „făptură": 8 v⁰ 9-10 şi 12, 10 v⁰ 9-10, 15 r⁰ 10, 25 r⁰ 11, 28 r⁰ 7; 3. = „pildă": 2 v⁰ 10, 24 v⁰ 11.

condac-, s. a., = „cântare scurtă recitată zilnic în onoarea unui sfânt: 17 r⁰ 10.

credinčos-, adj.,: 10 r⁰ 13, 19 v⁰ 14.

cruceei, gen. sg. a lui *cruce*. s. f.,: 28 v⁰ 3.

cu, prep., = „de": 8 r⁰ 2.

cumu, adv., = „cum": 15 r⁰ 13, 23 v⁰ 13 altundeva *cum*.

cunoştinte-, s. m., = „cunoscut": 25 v⁰ 8-9, 27 r⁰ 7-8; cf. *cunoscut-*: 16 r⁰ 3;

curră, pers. III pl. prez. ind. a verbului *cură*, = „curge",: 16 v⁰ 1-2

curte-, s. f., = „lăcaş", „locuinţă": 26 r⁰ 14-26 v⁰ 1.

cuvânta-, vb., = „slăvì", „mărì": *cuvintédză*: 6 v⁰ 11-12.

cuvântător-, adj. vb. al lui *cuvântà*, = „cuvânt", λόγος, „verbum": 7 v⁰ 12-13, 8 r⁰ 3.

cuviinţă, s. f., = „asemănare": 8 v⁰ 13, 12 v⁰ 3-4.

cuvinte, voc. sg. de la *cuvânt*, s. a.,: 16 v⁰ 3.

cuvioşa-, vb. = „învrednicì": *cuvioşadză* 2 v⁰ 1-2, 2 v⁰ 14-3 r⁰ 1, 13 v⁰ 1-2, *cuvioşază* 16 r⁰ 4-5.

Č.

čas-, s. a., = „ceas": 21 v⁰ 13, 22 r⁰ 12, 24 v⁰ 12-13, 27 r⁰ 11.

častă, fem. lui *cest*, pr., = „acest": 6 v⁰ 14; cf. şi *ačasta* 22 r⁰ 11, 23 r⁰ 8.

č-au = „ce au": *cela č-au izbăvit noi* 4 v⁰ 3, *cela č-au pogorât* 30 r⁰ 3.

ce, pron. rel., = „cela ce": 19 v⁰ 13, 23 v⁰ 2, 28 r⁰ 7, 28 v⁰ 2; dar cf. şi *ce* = „care", „ce": 25 r⁰ 1 şi 2, 26 v⁰ 13, 29 v⁰ 13 etc.

ce, conj., = „ci": 1 v⁰ 7, 2 r⁰ 12, 2 v⁰ 11, 5 v⁰ 7, 11 r⁰ 5, 13 r⁰ 5, 14 v⁰ 5, 21 v⁰ 10, 22 r⁰ 10, 22 v⁰ 11, 25 v⁰ 1, 26 v⁰ 10, 27 r⁰ 11, 27 v⁰ 10 şi 14, 29 r⁰ 4.

ceĭu (*să* ∽), conj. prez. al verbului *a cere*,: 12 v⁰ 14.

celarĭu-, s. a., = „cămară": 14 r⁰ 2.

cenuşe, s. f.,: 5 v⁰ 1.

cerĭure, pl. lui *cerĭu*, s. a., = „ceriuri": 19 v⁰ 5 şi 11, *cerĭuré* 19 r⁰ 6.

D.

da-, vb., passim; *déderă-să*, pers. III pl. perf. ind. a reflexivului *a se da*, = „se dădură", „se deteră": 24 v⁰ 8; pers. III sg. prez. conj. *să dé* 25 r⁰ 6, 25 v⁰ 3.

dătătorĭu, adj. vb. intr. ca s. ori adj.,: *dătătorĭul legiei*: 7 r⁰ 9-10, 14 r⁰ 4; *dătătorĭu de viaţă*: 3 r⁰ 14-3 v⁰ 1, 4 r⁰ 9-10, 12 r⁰ 13; *dătătorĭu dulce* = „bine-făcător", „dătătorĭu de bine": 10 v⁰ 1.

de, conj., = 1. „dacă": 10 r⁰ 7; 2. = „ca să": 27 r⁰ 13; 3. (la comparativ) = „decât": 28 r⁰ 14.

de ∽ = gen. sg.: *de fĭiul* (= „a fĭiului") *tău cel iubit izbăvire să aflăm* 7 v⁰ 6, *preţŭ de viaţă* 9 v⁰ 4-5. Cf. şi 5 r⁰ 9. — *De mene* = „de capul mieu", „singur", „dela mine": *nu počŭ face de mene nimica* 22 v⁰ 6.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

déciia, decie, v. *aici*.

dé (să ω), v. *da*

déderă, v. *da*.

dela, prep., = „prin", „de cătră": 7 r⁰ 11

demenéță, s. f.,: *de demenéță* 24 r⁰ 2.

de-oameni-iubitoriu, adj.: 10 r⁰ 4-5.

depreună, adv., = „împreună": 5 r⁰ 5-6, 27 v⁰ 4

derept-, adj., = 1. „drept": *deréptă calé ta* 6 r⁰ 1-2; 2. adj. şi s. m. = „drept", „fără păcate": *dereptŭ* 5 v⁰ 6, 22 v⁰ 9, *derepții* 5 v⁰ 8, 29 r⁰ 9, 30 r⁰ 1, *derepții* 8 v⁰ 5, *derepțiloru* 26 v⁰ 12, *derepțiloru* 3 r⁰ 13-14, 8 v⁰ 8, 30 v⁰ 6, *derepților'* 29 v⁰ 9, *derepților* 6 v⁰ 7, *derep'ților* 9 r⁰ 6, *der'pțiloru* 26 r⁰ 14.

dereptŭ, prep., = „pentru": 9 v⁰ 2, 14 r⁰ 8, 16 v⁰ 5, 23 r⁰ 13, 27 r⁰ 5-6, 27 v⁰ 8 şi 11, 30 v⁰ 2; *dereptŭ acéia*: 1 r⁰ 3, 3 v⁰ 8-9, 7 r⁰ 1, 8 v⁰ 5, 9 r⁰ 3-4, 11 r⁰ 1-2, 15 v⁰ 8-9, 16 r⁰ 2, 25 v⁰ 13, 28 v⁰ 9, — *dereptu acéia* 3 r⁰ 11, 9 r⁰ 3, 12 v⁰ 10.

dereptate, s. f., = „dreptate": 3 v⁰ 13, 4 r⁰ 2-3, 14 r⁰ 7, 18 r⁰ 7-8, 18 v⁰ 14, *direptatia* 3 v⁰ 11.

descumpăra-, vb., = „răscumpără": 9 v⁰ 5-6.

desflori-, vb.,; *ca o floare ce desfloare* 25 r⁰ 1-2.

despuetură-, s. f., = „biruință", „stăpânire": 20 v⁰ 10-11.

despuitor-, v. *despune*.

despune-, vb., = „oblăduì", „stăpâni": 10 r⁰ 11; de-aici *despuitor-*, adj. v. într. ca s. m. = „stăpân": 7 r⁰ 7, 9 r⁰ 12-13, 11 r⁰ 5, 13 v⁰ 5, 15 v⁰ 14; *despuitoare* = „stăpână": 20 r⁰ 2, 29 v⁰ 2-3.

desupra, prep., = „de-asupra": 28 r⁰ 11.

destoinicu, adj., = „vrednic": 8 r⁰ 6.

deşerta-, vb., = 1. „golì": 20 v⁰ 9, 28 v⁰ 6, *deşăr'ta* = „zădărnici", „surpă": 3 v⁰ 7.

deşer't-, adj.: 24 v⁰ 8-9; fem. *deşar'tă*: 23 r⁰ 9, 24 r⁰ 11; *deşăr'tu* în expr. *întru deşăr'tu* 23 v⁰ 11.

deşchide, vb., = „deschide" în cond. trecut *n-ai avut raiul deşchide* 15 v⁰ 7-8.

diavol-, s. m.,: 12 v⁰ 8.

din întâi (cei ω) = „cei dintâiu": *cunoscuții tăi cei din întâi* 16 r⁰ 3-4.

doao, num., gen. fem.,: 11 v⁰ 3.

domn-, s. m., = „dumnezeu": 1 r⁰ 14, 3 v⁰ 9, 4 r⁰ 14. 7 v⁰ 1, 10 v⁰ 8-9, 15 r⁰ 8, 17 r⁰ 8. 21 r⁰ 12, 21 v⁰ 2, 26 r⁰ 2 şi 7, 26 v⁰ 4 şi 12, 30 r⁰ 8, 30 v⁰ 1 şi 5, *domnu* 26 r⁰ 9, *doamne* 12 v⁰ 1, *d[oa]mne* 1 r⁰ 3, 2 r⁰ 14, 2 v⁰ 13, 5 v⁰ 11, 10 r⁰ 9, 15 v⁰ 5, 17 v⁰ 13, 28 v⁰ 10, 29 v⁰ 11 şi 14, 30 r⁰ 3, *domne* 5 v⁰ 6-7, 26 v⁰ 8 şi 13-14, 29 r⁰ 10.

dormu, pers. III pl. prez. ind. a lui *dormì*, 1 r⁰ 1-2.

dulce, adj., = „bun", „milostiv", „îndurat": 3 r⁰ 14, 4 r⁰ 9, 6 v⁰ 5 şi 12-13, 8 r⁰ 2, 9 r⁰ 11, 10 r⁰ 3-4, 12 r⁰ 7, 13 r⁰ 6, 13 v⁰ 9, 14 r⁰ 12 şi 13-14, 18 v⁰ 5-6, 30 v⁰ 8-9.

dulčață-, s. f., = „bunătate", „desfătare", „ușurare": 2 r⁰ 14—2 v⁰ 1 şi 13-14, 6 v⁰ 8, 7 r⁰ 13, 10 r⁰ 2, 13 r⁰ 11, 14 v⁰ 5, 26 r⁰ 13, *dulceții* 13 v⁰ 13-14.

dulce-iubire, s. f., = „milostivire", „milă": 9 r⁰ 8.

dumnedzău, s. m., = „dumnezeu": 1 v⁰ 11-12, 3 r⁰ 10, 4 v⁰ 1, 11 r⁰ 14, 15 r⁰ 1, 15 v⁰ 2, 17 r⁰ 1-2, 18 v⁰ 3 şi 8-9, 19 v⁰ 7-8, 20 r⁰ 3, 20 v⁰ 7-8, 22 r⁰ 2, 22 v⁰ 1, 23 r⁰ 13, 25 r⁰ 5, 25 v⁰ 2, 29 r⁰ 8, 30 v⁰ 10, dar cf. şi *dumnezău*: 13 v⁰ 6, 18 v⁰ 10-11, 28 r⁰ 4-5.

dumnedzăesc-, adj., = „dumnezeesc": 6 r⁰ 12-13, 8 v⁰ 3, 9 r⁰ 10, *dumnedzăescu* 11 r⁰ 12-13, 12 r⁰ 7, *dumnedzeiască* 5 r⁰ 3, 13 r⁰ 12, *dumnedzeiasca* 16 v⁰ 9-10, *d[u]mnedzăiască* 26 r⁰ 13, *dumnezăiască* 19 v⁰ 12-13.

dumnedzăire, s. f., = „dumnezăire": 1 r⁰ 10, 28 v⁰ 14.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

E.

e, v. *fi*.

ef'tin, adj., (cet. „ieftin") = „îndurător", „îndurat", „bun": 6 r⁰ 9.

eri, ad, = „ieri": 27 r⁰ 8.

eşi, vb., = „ieşi": 22 v⁰ 1.

eu, pron. pers. = „ieu": 22 v⁰ 6, 27 v⁰ 3 şi 10.

F.

făcătoriu, adj. vb. într. ca s. şi adj.: *făcătorii de bine* 22 v⁰ 2; *făcătorii de rău* (sic) 22 v⁰ 4; *atotfăcătoriul* 21 r⁰ 12—13; *viaţă-făcătoriu* (= „de viaţă făcătoriu") 8 v⁰ 3—4.

face, vb., = 1. „face": *facu* 18 v⁰ 7; *face cântece* = „cântă", „se tânguieşte" 17 v⁰ 7. part. perf. *fapt-* (= „făcut"): *oamenilorŭ faptă* 1 r⁰ 12; 2. „aşează", „pune", „sălăşlui": 6 v⁰ 8, 7 v⁰ 1—2, 8 v⁰ 7, 9 v⁰ 12, 16 r⁰ 13, 17 r⁰ 3—4, 18 v⁰ 4, 20 r⁰ 4, 27 v⁰ 12, 27 v⁰ 14, 29 r⁰ 9, 30 v⁰ 7, poate şi 19 v⁰ 14, unde însă poate fi interpretat şi ca „face".

facere, s. f., = „făptură", „creatură": 12 v⁰ 7, 21 r⁰ 3—9 şi 11—12.

făgâduin'ţă, s. f., : 8 v⁰ 14.

fapt-, v. *face*.

făptură-, s. f., = 1. „facere", „creare": 3 r⁰ 7— ; 2. = „fire", „înfăţişare", „tinută", „statură": 8 r⁰ 10—11 ; 3. = „fiinţă", „creatură": 6 v⁰ 10 —11 ; 4. „organ", „membru": *făpturile trupului* 23 v⁰ 1.

fără, prep., = 1. „afară de: *că fără plecaré lui, toate facerile* [sânt plecate] 21 r⁰ 7. 2. „fără": *făr'chipŭ* = „neînchipuit", „care nu se poate închipui": 15 r⁰ 9 10; *fără greşiale* 27 r⁰ 1, *fără glas* 27 r⁰ 3—4; *fără sufletŭ*: 27 r⁰ 4, *fără de mită* 26 v⁰ 6—7, *fără sămănţă* 30 r⁰ 8—9 etc.

fără-de-începere s. = „cel fără de început": *Că ai început fără de începere* 16 v⁰ 14—17 r⁰ 1.

fără-mărire = „neasemănat de mare": 15 r⁰ 10.

fără-moarte, s. = „nemurire"; dar cf. şi *făr'-moarte*, = „nemuritor": 13 r⁰ 1—2; *fără-de-moarte*: 2 r⁰ 14, 2 v⁰ 12—13, 17 r⁰ 11—12.

fără-vedére = „nevăzută", „care nu se poate vedeà": 15 r⁰ 11.

fără-véste = „pe neaşteptate", „subit": 25 v⁰ 1—2.

fečoară, s. f., : 7 r⁰ 6 şi 11, 20 r⁰ 2, 29 v⁰ 3.

fericăciune, s. f., = „fericire": 11 v⁰ 10.

fericat-, part. lui *fericà* = „ferecà", „încătuşà": *(legăturile fericaţilor)* 30 r⁰ 4—5.

ferice, s. şi adj. nevariabil: *ferice de cei s. ceía* ⌣ = „fericire" şi „fericit": 17 v⁰ 13, 18 r⁰ 2, 4, 6 şi 9, 18 v⁰ 1, 7 şi 13; *ferice în ce cale mergi* 20 r⁰ 6, dar cf. *fericiţi veţ[i] fi* 19 r⁰ 7.

fericitâ, s. f., = „fericire": 2 v⁰ 4, 3 r⁰ 3.

féţeei, gen. sg. a lui *faţă*, s. f., : 6 r⁰ 7.

fi, vb. aux., passim; *e* 23 v⁰ 13 (dar cf. şi *iaste* şi *i*, passim); pers. III pl. prez. ind. *su*: *înălţate-su* 2 r⁰ 2 (altundeva *s*: *unde-s* 2 r⁰ 5, 23 r⁰ 11, 24 r⁰ 5 şi 6, *toate-s* 2 r⁰ 10 şi 11, *toate-sŭ* 2 r⁰ 11 etc.); perf. *fuiu* 2 v⁰ 8, *fuseşi* 3 v⁰ 14; viit. *fi-voor* 1 v⁰ 13; cond. trecut: *n-am vrut fi* 2 v⁰ 8, cf. şi *n-ai vrut fi pus* 15 v⁰ 7; ger. *fiindu* 2 v⁰ 1.

fiiu-, s. m., = „fiu", : 1 r⁰ 14, 7 v⁰ 6, 15 r⁰ 3, 21 r⁰ 10, 22 r⁰ 2 şi 6, *hiiul* 14 r⁰ 12.

fire, s. f., = „existenţă", „viaţă", „natură": 8 r⁰ 14, *hiri* 11 v⁰ 3.

flămândzi, pl. lui *flămând*, adj.: 18 r⁰ 6.

focu, s. m., = „foc": 1 v⁰ 12.

folosi-, vb., = „ajută": 1 v⁰ 7.

frămsiaţe-, s. f., = „frumuseţe": 13 v⁰ 5, 15 r⁰ 9, 16 v⁰ 10 şi 11, 24 v⁰ 2, 25 r⁰ 12, *frămséţé* 25 r⁰ 4—5, *frămsefia* 24 r⁰ 7.

fricos-, adj., = „înfricoşat": 3 r⁰ 4, 27 r⁰ 10—11.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

G.

gândĭă, pers. I sg. impf.; *gândĭa de moarte* (= „gândeam la moar'te): 15 r⁰ 6.

glas, s. a, = 1. „glas“: 22 r⁰ 14, *glasuri* 17 r⁰ 7; 2. = „gamă“, apoi „melodie“ în muzica orientală: 17 v⁰ 9.

gloti- (a se ⌣), vb., = „a se adunà în gloate“: 13 v⁰ 4.

goni-, vb. = „urmărì“, prigonì“, „persecutà“: 18 v⁰ 12.

grăi-, vb.,: *grăescu* 21 v⁰ 12; adj. vb. *grăitor-*, v. *mai-apoi-grăitor.*

greşitŭ, part. lui *greşi* într. ca adj., = „păcătos“: 5 v⁰ 5—6.

grijì (a să ⌣), = „a se îngrijì“: *nu să va grijì de lumĭa ačasta deşar'tă* 23 r⁰ 7—8.

groapă, s. f., = „mormânt“: 15 r⁰ 7, 15 v⁰ 6—7.

H.

hiclén-, adj., = „viclean“: 4 v⁰ 14.

hĭĭul, v. *fĭĭu-.*

hire-, v. *fire.*

hrănì-, vb., *hrănescu* 12 r⁰ 5—6; adj. vb. *hrănitor-*, *apele hrănitoare* = „râurile desfătării s. desfătătoare“: 16 r⁰ 14.

I.

a (să ⌣), v *luoa-.*

ĭară, conj., = „ĭarăşi“: 5 v⁰ 1, 12 v⁰ 11, 17 r⁰ 14, 17 v⁰ 4, 28 r⁰ 5, dar cf. şi *ĭară* = „iar“ *(passim).*

imr[ec], s. m., = „spune numele“, „cutare“: 30 v⁰ 5.

isop-, s. = „plantă aromatică din familia labiatelor“: 28 r⁰ 13.

ispiti-, vb., = „a pune la încercare“: 14 v⁰ 4.

ĭubitorĭu-la-oameni, v. *la-oameni-ĭubitorĭu.*

iviria, s. f.: 13 v⁰ 3.

izbăvi- vb.= „mântuì“: 4 v⁰ 3 şi 12—13, 29 v⁰ 5; de-aici *izbăvire* = mântuire“: 4 r⁰ 1 şi 3, 7 v⁰ 7; *izbăvitorĭu-* = „mântuitor“: 14 r⁰ 5.

izbăvitor-, v. *izbăvì.*

izvoru, s. a.: 12 r⁰ 6—7; pl. *izvoarăle* 6 v⁰ 4.

izvorăscu, pers. III pl. prez. ind. a verbului *izvorî*,: 16 v⁰ 2.

Î.

îi, dat. sg. pr. pers. III,: 12 r⁰ 9, 28 r⁰ 4; altundeva *i.*

îmi, dat. sg. pr. pers. I,: 27 r⁰ 10; altundeva *mi.* Cf. *căn'dŭ mi veţi vedé groapa* 29 r⁰ 4, etc.

în, prep., = 1. „prin“: *în darŭ cu dulcaţă acela roagă* (= „prin dar“) *acela roagă* 7 r⁰ 12; 2. = „la“: *În ceriu* 7 v⁰ 11.

înălbì- (a se ⌣), vb.,: 28 r⁰ 14.

înbrăcatŭ, part. lui *înbrăcà*, vb.,: 25 r⁰ 3.

începe, vb.,: 8 v⁰ 9, 16 v⁰ 14; *începum* = „începurăm“ în joc de „începuşi“: 16 r⁰ 7; *începere*, s. f., = „început“: 17 r⁰ 1, *începătorĭu-:începătorĭul vieţiei* 16 v⁰ 13, *începătorĭu, morţilor fu* 20 r⁰ 11, *începătorĭu e h[risto]s* 20 v⁰ 4; *început*, s. a.: *din'nceputŭ* 12 v⁰ 4—5. Înţelesul e cu totul deosebit în: *cu d[u]mnedzăĭască începută* (= „stăpânitoare“) *putére... despui* 10 r⁰ 10.

începătorĭu-, v. *începe.*

începere, s. f., v. *începe.*

începere, v. *începe.*

începum, pers. I pl. perf. ind. al lui *începe*, v. *începe.*

început-, v. *începe.*

închiisu-s'au, perf. lui *închide*, = „închisu-s'au“, încheiatu-s'au“: 23 v⁰ 5; *să închisă* = „se închise“: 24 v⁰ 5.

înderepta-, vb., = „îndreptà“: *îndereptédză-mă* 6 r⁰ 1, *neu îndereptat* 14 r⁰ 9—10, *îndereptămu-né* 7 r⁰ 11—12.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

îndrăznitoare, adj. vb. al lui *îndrăzni*: *eşti îndràznitoare* = „îndrăzneşti“ 17 r° 2- 3.

înfrămsăşată (sic) în loc de *înfrămşată*, fem. lui *înfrămşat*, adj., = „înfrumseţat“: 1 r° 10—11.

îngădui-, vb., = „iertà“: 11 r° 9, de-aici compusul *neîngâduitŭ* = „necuprins cu mintea“: 4 v° 2.

în-multŭ-m[i]lostivu, adj., v. *milostiv-*.

înpărat-, s. m.,: 2 r°13, 2 v° 11—12, 7 r° 8 - 9, 13 v° 5—6, 15 v° 11, 27 v° 5, *înpăratu* 5 v° 5, voc. *înpărate* 4 r° 5.

înpărăţi, vb.,: 20 v° 12.

înbla-, vb.,: 7 v° 3, 27 v° 1.

înpărăţiie-, s. f.,: *înpărăţiia* 18 r° 1, 19 r° 1, 20 v° 7; *părăţie: în părăţie-ţi* 17 v° 11, *în părăţiia* 18 r° 14, 18 v° 6 şi 12, 20 r° 1.

înpeliţatŭ, part. lui *înpeliţà*, vb. = „întrupà“: 4 v° 1—2.

înpreunatŭ, part. lui *înpreunà*, vb.,: 3 r° 8—9.

înputà, vb ,: 19 v° 8.

însătoşiat-, part. lui *însătoşà*, vb. construit cu *pentru* (= „de“): *însătoşiaţi. pentru dereptate* 8 r° 7.

înşălăciune, s. f., = „înşelăciune“, „înşelare“: 24 r° 13.

întru, prep., = „în“, „întru“: *într'una făp'turâ* 11 v° 4, *întru lege* 14 r° 8, *într'o semeninţă* 16 v° 3—4, *întru viaţă* 21 v° 11, *întru sine* 22 r° 5, *întru deşăr'tu* 23 v° 11; cf. şi 1 r° 10.

Întru tot, = cu totul“, „prea“: *întru tot nevinovată* 7 v° 5, *întru totŭ précurată* 26 v° 2 - 3, *întru toate căntat* (= „prea lăudat“) 14 v° 1;

într'-una, = „cu totul“, „mereu“: *într'-una înfrămsăşată* (sic) 1 r° 10, *într'-una sf[i]nţită în taină* 2 r° 3—4, *într'-una dumnezaiască* 19 v° 12.

înţeles-, 1. part. lui *înţelege*,: *Luminâ înţelésâ* (= „făclie înţelegătoare“) 1 r° 8, 2. s. a. = „înţelepciune“: 8 v° 13.

învieriei, gen. sg. al lui *înviere*, s. f.: 9 v° 14.

învie, vb., = „învià“: *învisă* (= »învise«) 30 r° 14, *învisu-ĭai* 28 r° 7—8.

învĭià, vb.,: *vor învĭià* 20 v° 2 - 3, *vorŭ învĭià* 22 r° 3; de-aici *învĭiare*- s. f.: *învĭiarĭa* 20 r° 14, *învĭiaré* 22 v° 3 şi 5, 29 r° 11.

învisă, v. *învie*.

Ğ.

gice, v. *dzice-*.

ğoc-, s. a., = „joc“: *ğocurile* 2 r° 9-10.

ğudeca-, vb , „judecà“: *ğudecŭ* 22 v° 7-8.

ğudeţ-, s. a.,=„judecată“: 21 v° 9, 22 r° 8, 22, v° 5 şi 8.

ğudeţ-, s. m. = „judecător“: 26 v° 5-6 *ğudeţu* 27 v° 2.

ğunghĭa-, vb., = „junghià“: 16 r° 7-8.

J.

jelanie s. f., = „dor“: 5 r° 3.

L.

lacrămi, pl. lui *lacrămă*, s. f.,: 12 r° 3, 24 r° 10.

lăcui-, vb., = „locui“: 19 r° 4, *lăcuescu* 6 v° 5-6.

la-oameni-ĭubire, s. f.,: *la-oamene-ĭubirĭa* (sic) *ta* (= „iubirea ta de oameni“): 10 r° 7-8.

la-oameni-ĭubitorĭu adj., = „de-oameni-ĭubitorĭu“: 3 v° 1-2, 4 r° 10-11, (vocativ) 29 v° 1-2, 30 v° 9; *ĭubitorĭu-la oameni*: 5 v° 9-10, 6 r° 5, 10 v° 4-5, 16 r° 12, 16 v° 7-8, 28 r° 3-4; cf. şi *de-oameni-ĭubitorĭu*.

lăpădăm, pers. I pl. prez. ind. a verbului *lăpădà*,: 26 v° 10.

latur-, s. f., = „parte“, „loc“: *laturé vieţiei* 8 v° 6-7, 16 r° 12-13, *în laturé aleşilor* 13 v° 12, 20 r° 5.

legătură-, s f., = 1. „încheetură“: 3 r° 9; 2. „lanţ“ 30 r° 4.

BDU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

lege, s. f.,: 14 r⁰ 8; gen. sg. *legiei:* 7 r⁰ 9-10, 14 r⁰ 4.

lemn-, s. a., = „pom": 10 v⁰ 13.

lu, ac. pron. pers. de pers. III sg.,: = „l": *odihnéşte-lu* 3 r⁰ 12; altundeva *l.*

lucru-, s. a., = „muncă", „robie": 12 r⁰ 1.

luminâ, s. f., = 1 „făclie", „lumânare": 1 r⁰ 8; 2. = „lumină : *nevechita-ţi lumină*": 13 v⁰ 2.

lumina- vb.,: *să luminédze* 4 v⁰ 7, *luminédză* 6 r⁰ 9, 13 r⁰ 13-14, 16 v⁰ 12-13; part. *luminat-*: 4 r⁰ 7-8, 11 v⁰ 8-9.

luminos-, adj., = „luminat": 3 v⁰ 11-12; cf. *luminat-* 4 r⁰ 7-8.

luoa-, vb., = „luă": *ĭa-se* 23 r⁰ 5, *ai luoatŭ* 19 v⁰ 14, *să luom* 24 v⁰ 12; dar cf. şi *fuiu luatŭ* 12 v⁰ 12, *ai luatu* 26 v⁰ 13; pers. III sg. conj. prez. *să ĭa* 28 r⁰ 9.

lupta-, vb. trans., „hărţuì", „necăjì", „torturà": *multu mă luptară chinurile* 1 v⁰ 6-7.

M.

mai-apoi-grăitor-, adj. vb., = „cel ce spune cele de pe urmă": *mai apoi grăitorii prorocii* 4 r⁰ 13.

mainte, adv., = „mai nainte": 14 r⁰ 7, 14 v⁰ 10, 23 v⁰ 3.

măncaré, s. f., = „desfătare": (*în măncaré raĭului)* 14 r⁰ 1.

măndri-, vb., = „mărì", „slăvì": 4 r⁰ 14.

măntui-, vb ,: 1 v⁰ 9, 6 r⁰ 4, 7 v⁰ 4-5, 10 v⁰ 8, 26 r⁰ 4, 30 r⁰ 9-10; *măntuitoriu-*: 1 v⁰ 8, 4 v⁰ 11-12, 9 r⁰ 4, 11 r⁰ 9, 11 v⁰ 13-14, 12 r⁰ 12, 18 r⁰ 12, 18 v⁰ 4-5, 19 r⁰ 6, 19 v⁰ 1-2 şi 10, 30 r⁰ 6.

măntuitor-, v. *măntuì.*

mănule, nom. pl. al lui *mână*, s. f.:23 v⁰ 6, 24 v⁰ 6.

mărie-, s. f., = „mărire": 13 v⁰ 14.

mărire-, s. f., = «slavă»: 24 r⁰ 14.

Mar'theei, gen. de la *Martha*, n. pr.: 29 r⁰ 10-11.

mene, ac. sg. al pron. pers. de pers. I, = „mine": 5 v⁰ 12, 19 r⁰ 11, 22 v⁰ 6; dar cf. şi *mine:* 27 r⁰ 6, 27 v⁰ 11, 29 r⁰ 3, apoi *tine* 1 r⁰ 4, 3 v⁰ 4, 26 r⁰ 5, 26 v⁰ 8-9, şi 10, 28 r⁰ 3 şi 6, 29 v⁰ 13, *din* (passim), ş. a.

mérge-, vb., passim; *mergu* 27 v⁰ 2; *miarsără* (= „merserà") 21 v⁰ 2.

méser-, adj., = „sărac", „sărman": 27 v⁰ 6.

mieu, pron. pos.,: 4 v⁰ 12, 22 v⁰ 9, 26 r⁰ 3, 29 r⁰ 9, *miei* 25 v⁰ 9 şi 12, 29 r⁰ 1, *mele* 14 v⁰ 3.

milă, s. f.: 7 r⁰ 3, 7 v⁰ 9,

milosr'die s. f., = «îndurare», „milă": 16 r⁰ 6.

milostiv-, 16 v⁰ 7, 18 r⁰ 9-10, *m[i]l[o]stivu* 14 r⁰ 2: cf. şi *în-multŭ-m[i]lostivu* 9 r⁰ 11 şi *multŭ-m[i]l[o]stivŭ* 10 v⁰ 10-11.

m[i]lui-, vb ,: 7 v⁰ 14, 18 r⁰ 10; de-aici *m[i]luitor-*: 8 v⁰ 5-6.

m[i]luitor-, v. *miluì.*

mirareţi (*nu vă ⌒*), p. II pl. imper. prez. de la *a se mirà*, = „nu vă miraţi": 22 r⁰ 10-11.

mişel-, adj.. = „sărac": 5 v⁰ 5, (*mişei cu sufletul*) 17 v⁰ 13-14.

mitâ, s. f.,: 26 v⁰ 7.

moarte-, s. f.,: 2 v⁰ 5, *moarte ta* 15 v⁰ 5, *morte-* 13 r⁰ 4-5, 28 v⁰ 4-5: gen. sg. *morţiei* 3 v⁰ 6.

mohorăţit (*léu ⌒*), pers. III sg. perf. ind. a lui *mohorâţl*,: 15 v⁰ 14—16 r⁰ 1.

moştenì, vb., = „moşteni": 18 r⁰ 5.

multu, adj., = «mult»: 1 v⁰ 6.

multŭ-m[i]l[o]stivŭ, v. *milostiv-*.

muncâ, s. f.,: 27 v⁰ 14.

muced-, adj.,: 25 r⁰ 13-14.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

N.

nădăjdui- (*a se ⌒*) *pre cineva*, vb., = „nădăjduì în cinevà": 14 v⁰ 6, 26 r⁰ 4—5.

năprasnâ (de *⌒*), expr. adv., = „fără veste , „de-odată": 27 r⁰ 9-10.

naşte, vb., = „a se naşte: *au născutŭ* 28 r⁰ 6; cf. *unulŭ ce-i născutŭ* 11 v⁰ 5.

naştere, s. f., = „rudenie", „rude": 23 r⁰ 5.

neapus-, adj., = „care nu apune": 26 r⁰ 6.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

nebătrănit-, adj.,: *nebătrănita-ți fericită* 2 v⁰ 3-4, 3 r⁰ 2-3.

nebeut-, adj. = „care nu se poate beà“: *nebeutul izvor* 13 r⁰ 6-7.

neclătit-, adj., = „nemișcat“: 23 v⁰ 2 și 4.

nedéjde-, s. f. = «nădejde»: 24 r⁰ 11-12, *nedéjde cé frumoasă* 19 v⁰ 6.

nedeșer'tat, adj., = „care nu se poate deșertà sau golì“: *izvorŭ nedeșer'tat* 9 r⁰ 9-10.

neîngâduitŭ, adj., v. *îngăduinemencunosu*, adj., = „nemincinos“: 5 r⁰ 10; dar cf. *amin'te* 29 r⁰ 6, *morminte* 1 r⁰ 1, *cuvinte* 16 v⁰ 3, ș. a.

neputred-, *neputrăd-*, v. *putred.*

nescăzut, adj., = „care nu scade“: *vistĭariu nescăzut* 13 v⁰ 9.

netăcut-, adj., = „fără tăcere“, „fără întrerupere“, „neîncetat“: *netăcute cântări* 1 r⁰ 2.

nevăzut-, 1. adj., = „ceea ce nu se vede“: 16 v⁰ 3; 2. *nevădzutâ* s. f. pl. *nevădzute'e* 5 r⁰ 7, 8 r⁰ 13; cf. și *vădzutŭ* 8 r⁰ 12, *vădzutele* 5 r⁰ 6-7.

nevechit-, adj., = „care nu se învechește“, „neînvechit“: *nevechita-ți lumină* 13 v⁰ 2.

nevoe, s. f.,: 3 r⁰ 7. (*nevoĭa*) 29 v⁰ 6; *cu nevoe* (= „cu greu“): 3 r⁰ 6—7.

nevoință, s. f., = «osteneală»: 17 r⁰ 3.

nice, conj., = „nici“: 25 v⁰ 12.

noao, dat. pl. al pr. pers., 3 v⁰ 14, 11 r⁰ 7.

O.

o, pers. III sg. a verbului aux.,. *voiu.*

oamene, pl. lui *om*, = „oameni“: 10 r⁰ 7.

oborâ, cet. *oborî*: vb., = „a doborî“, „a surpà“: 11 r⁰ 6.

odihnélă, s. f., = „odihnă“, „odihnire“: 12 v⁰ 14, 15 v⁰ 4, 20 r⁰ 8, 25 r⁰ 7, 25 v⁰ 4, 29 v⁰ 14.

omorătŭ (*ai* ⌣), pers. II sg. perf. ind. a lui *omorî*,: 28 v⁰ 5.

P.

pământ-, s. a.,: 8 r⁰ 14-8 v⁰ 1, 15 r⁰ 13, 19 v⁰ 9, 24 r⁰ 12, 24 v⁰ 9-10, *pământu* 5 v⁰ 14, 25 r⁰ 13, voc. *păminte* 28 r⁰ 2.

părăție-, v. *înpărăție-.*

părinte-, s. m., = „tată“: 22 v⁰ 12.

pas[ă], pers. II sg. imp. prez. a lui *păsà* = *„păși“*, „merge“: 30 v⁰ 11.

patrĭarh-, s. m.,: 6 v⁰ 1.

peri-, vb.,: 24 r⁰ 9, 24 v⁰ 3.

pičoarele, pl. lui *picior*, s. a.,: 21 r⁰ 5, 23 v⁰ 6.

plănge-, vb., = „plânge“: *plăngu* 18 r⁰ 2; *plăngià*, pers. I sg. impf., = „plângeam“: 15 r⁰ 5.

poală, s. f., „sân“: *poala . . . lui Avram*: 6 r⁰ 14, 30 v⁰ 7.

počŭ, pers. I sg. prez. ind. a verbului *puteà*, = «pot»: 22 v⁰ 6.

pogorât (*č-au* ⌣), pers. III sg. perf. ind. a lui *pogorî*,: 30 r⁰ 3.

pohti-, vb., „poftì“: *pohtescu* 6 r⁰ 13; cf. însă și *pofti-* 9 v⁰ 1.

poménă-, s. f., «pomană», „pomenire“, „amintire“ 26 r⁰ 1, 26 v⁰ 1-2.

pomeni-, vb.,: 5 r⁰ 13, 17 v⁰ 12, 18 r⁰ 11 și 13.

postitor-, adj. vb. al lui *postì* într. ca s. m., „pustnic“: 5 r⁰ 1, 29 r⁰ 2.

prah, s. a., = „praf“: 2 r⁰ 11.

prăznui-, vb., = „serbà“: 17 r⁰ 7.

pre, prep., = „pe“: 6 v⁰ 14, 8 r⁰ 7, 9 v⁰ 7, 13 r⁰ 1, 16 v⁰ 5 și 9, 17 v⁰ 5 și 9, 19 r⁰ 4 și 14, 19 v⁰ 9, 24 v⁰ 9 și 14, 25 v⁰ 12, 26 r⁰ 5.

précurată-, fem. lui *précurat*, adj.,: 4 v⁰ 7-8, 11 r⁰ 14, 26 v⁰ 3, 30 v⁰ 2.

prédulce, adj., „prea bun“: 26 r⁰ 9.

*preț*ŭ *de viață*, gen. sg., — «prețul vieții»: 9 v⁰ 4-5.

préînțelepcĭune, s. f.,: 12 r⁰ 8.

primii-, vb., „primì“: *priimĕște* 28 r⁰ 2-3, 29 v⁰ 4: *priimește* 28 r⁰ 8.

prilăsti-, vb., „amăgì“: 12 v⁰ 8.

pristăvi- (*a se* ⌣) vb. = „a murì“ 1 r⁰ 5, 1 v⁰ 1, 2 v⁰ 2, 3 r⁰ 1, 3 r⁰ 12, 3 v⁰ 9, 4 r⁰ 6-7, 4 v⁰ 5-6, 6 r⁰ 8, 6 v⁰ 13, 11 v⁰ 9, 12 r⁰ 14, 13 r⁰ 9, 13 v⁰ 11, 14 r⁰ 14, 14 v⁰ 1, 15 v⁰ 3-4 și 9, 16 r⁰ 11,

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

26 ro 11, 30 r° 1-2, 30 v° 4-5.

proslăvi- vb. = „mări", „glorifică": 19 r° 5, *proslăvéşti-i* (= „proslăveşte-i") 19 v° 9-10.

pururé, adv.,: 8 r° 5, 14 v° 14, 16 v° 1, (*pururía*) 12 r° 5.

pusă-, s. f., = ceea ce s'a pus", „sămânţă": *pusa' în pământ'ŭ* 9 r° 1.

pusără, pers. III pl. perf. ind. a lui *pune*, = „puseră": 13 r° 3.

putred-, adj., = „stricat": 2 ro 10 comp.: *neputred-* 13 r° 10, *neputrădă* 11 v° 9, pl. *putrezi-* 17 r° 13.

putredire, s. f. = „stricăciune": 13 r° 4, 16 r° 10, gen. sg. *putredíreei* 15 r° 4.

puţinelŭ, adj.,: 23 v° 3; *puţiné vréme* 6 v° 14.

R.

rădica-, vb., = „ridică": 7 v° 11, 8 v° 1.

raĭu, s. a.,: 14 r° 1, 15 v° 8.

răpăusa-, vb., = „odihni", „a se odihni": *răpăusédză* 30 r° 1.

răpitorĭu, adj. v. al lui *răpi*, într. ca s. m. = „tâlhar", „hoţ", „fur": 2 v° 5-6.

răsipi, vb. tr., = „risipi": 2 v° 6; refl. 21 r° 2-3; *răsipită* 25 r° 12-13.

răstŗgni, (*a se ∞*), vb.,: 14 r° 9.

rrău, adj. într. ca s. a.,= „rău": 22 v° 4; altundeva *rău*.

razboinic-, s. m.: 18 r° 14.

roao, s. f., = „rouă": 24 r° 1.

rob-, s. m., = „şerb": 4 v° 6, 5 v° 8, 6 v° 8-9, 7 r° 1, 8 v° 6, 9 r° 4, (*robu* = „robul") 9 v° 11, 10 r° 14, 13 r° 8, 17 r° 4, 18 v° 4, 20 r° 4, 27 v° 4, 29 r° 14, 29 v° 4-5, 29 v° 10, 30 r° 5, 30 v° 5.

robitură-, s. f., = „robire", „robie": 4 v° 3-4.

rod-, s. a., = „rudenie", „rudă" „neam": *rodurile* 11 r° 3-4, 23 r° 11, 27 r° 7.

roditoare, adj. vb. al lui *rodi*, într. ca s. f. = „născătoare", „maică": 1 r° 12, 4 r° 13-14, 17 r° 8, 26 r° 6-7, 29 v° 3.

roşiu, adj.,: 15 v° 13.

rugă-, s. f.,: 29 v° 4, 30 v° 2.

ruga-, vb. trans.,: *vă rogu* 27 v° 11; refl. *a se ruga* (*la cineva*): *la prédulcele domnu roagă-te* 26 r° 9-10.

ruşina-, vb.,: *să nu ruşinedzi* 26 v° 7, *ruşina-* (*a se ∞ de cineva*), vb. refl. 1 v° 11.

S.

să, conj., = «dacă»: 15 v° 6.

să, pr. refl., = „se": 1 v° 11, 3 r° 10, 3 v° 3, 5 r° 3—4, 6 v° 3 şi 7, 16 r° 14, 17 ro 5 (*bis*), 18 v° 9, 10 şi 11, 20 r° 7, 20 v° 8 şi 12, 23 r° 7 şi 12, 23 v° 2, 24 v° 1 şi 4, 5 şi 8. 26 r° 11—12, 27 v° 9 (*bis*), 28 r° 5 şi 13, 28 v° 12; dar cf. şi *se*: 23 r° 5, 24 r° 14.

sălaş- s. a. = „locuinţă", „lăcaş": 1 ro 7, 7 r° 7—8, 8 v° 7—8, 9 r° 14, 26 v° 12, (*sălaşu*) 1 r° 12.

sălăşlui-, vb., = „aşează": 6 r° 10, 9 r° 14, 13 v° 11—12.

sămăna-, vb., 12 r° 2.

sămănţă-, s. f.,: 25 r° 8—9, 30 r° 9.

sămt, pers. III sg. prez. verbului *a fi*: *sămtu* 2 v° 10, *sămtŭ* 21 r° 6, *simtŭ* 5 r° 14, *sintŭ* 29 r° 11.

săvrăşi-, vb., = „săvârşi", „face": 8 r° 1, 29 r° 12; cf. însă şi *săvărşi-*: 26 r° 1.

scrăbă, s. f, = „scârbă", „necaz", „supărare": 12 r° 3, 29 v° 6.

scrăbĭià(*mă ∞*), pers. I sg. impf., = „mă scârbeam": 4 v° 10.

seca-, vb.,: 23 r° 8.

secera-, vb.,: 12 r° 4.

semenínţă, s. f., = „semănare", „asemănare"; 16 v° 4.

sf[i]nţie, s. f., = „sfinţire": 3 v° 14, *sf[i]nţiia sf[i]nţilorŭ* 10 v° 6.

sfrăşire-, s. f., = „sfârşire": 20 v° 6.

simtŭ, v. *sămt*.

sintŭ, v. *sămt*.

Sion, n. pr., fig. = „biserică": 11 v° 12.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

slăvi-, vb, = „mări“: 28 v0 13—14.

slobod, adj.,: 7 r0 1.

slobodzi-, vb., = „slobozì“: 7 r0 6.

slobodzire, s. f. = „slobozire“, „eliberare“, „mântuire“: 15 v0 12.

socoti-, vb., = „numărà“: 29 v0 11-12.

somn-, s. a., 1. = „somn“: 3 v0 2; 2. = „vis: *somnu* 2 r0 12, 2 v0 9.

sparge-, vb. = „împrăştià“, „risipì“, „nimicì“, „stricà : 3 v0 6.

spăsenie, s. f., = „mântuire“: *şi sp[ă]senie slăvim* 10 r0 7.

sp[ă]sitor-, adj. vb. al lui *spăsì*, = „mântuitor“: 8 v0 10—11.

spre, prep., = „pentru“, „întru“: *vor eşi făcătorii de bine spre învĭaţ vieţiei. ĭară făcătorii de rrău. spr* (= „pentru“, „întru“) *învĭaré ude ţului* 22 v0 2 şi 4.

străn'sură-, s f., = „chin“, „patimă „suferinţă“: *străn'sura trupulu* 23 r0 10.

striga-, vb.,: 2 v0 11.

su, sŭ, s, v. *fi*.

sufletŭ, s. a., 1. = „suflare“; *fără su fletŭ* 27 r0 4. 2. = „duh“, „suflet (passim).

supt, prep.,: *suptu* 20 v0 14, *supti* 3 r0 13, 30 v0 6.

suspinà, pers. I sg. impf., = „suspinam“,: 15 r0 5.

Ş.

şarŭ s. a. = „văpsea“: 15 v0 12.

T.

tată-, s., m.,: *tatălu* 4 r0 2., *tatălŭ* 16 v0 3, 20 v0 8, *tatăl* 15 r0 2, 22 r0 4; cf. şi *tatălui* 16 r0 9.

tineréţe-, s. f.,: 24 r0 5-6.

tot, adv. = „mereu“, „în continuu“: 19 r0 10.

trece-, vb., — 1. „iertà“: 10 r0 1; 2. = „a murì“: *trecut de pre lume* 16 v0 9.

trecut, v. *trece*.

tremesŭ, part. perf. al verbului *trimet* = „trimit“: *m-au tremesŭ* 21 v0 7; *m-au tremes* 22 v0 11-12.

troiţă s. f. = „treime“, „trei feţe“: 2 r0 2-3, 5 r0 9, 19 v0 12.

trupu, s. a.,: 3 r0 6, 8 v0 1, 9 r0 6.

turna- (a se -), vb. refl., = „a se întoarce“, „a se înturnà“: *să mă tornu* 12 v0 13, *să toar'nă* 28 r0 5.

Ţ.

ţineà, vb., = „stăpânì“: 5 r0 6; de-aici *ţinére-*, s. f., = „stăpânire“: 6 v0 12, 12 r0 11, *ţiniaria* 3 v0 6; *ţiitoriu* = „stăpânitor“: *ţiitoriu ĭaste de troiţă* 5 r0 8-9.

ţinére-, s. f., v. *ţine*.

ţiitoriu, v. *ţineà*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

U.

uitareţi (nu -), pers. II pl. imper. prez. dela *uità*, = „nu uitaţi“: 29 r0 3.

unul, una, num., = „singur“, „singură“: 5 r0 9, 7 r0 10, 10 r0 2 şi 3, 10 v0 10, 11 v0 4 şi 5, 13 r0 1, 17 r0 11, 27 r0 1, 30 r0 7.

urăt-, adj., = „urgisit“: 8 r0 1.

următoriu, adj. vb. într. ca s. m. = „urmaş“,„moştean“, *ur'mătoriu arată-l în curţile sf[i]nţilor* 26 r0 14.

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

V.

vădzuĭu, pers. I sg. perf. lui *vedeà*: 5 v⁰ 2, *văzuĭu* 15 r⁰ 6; conj. prez. *să vadză* 7 r⁰ 14.

văzută, s. f., v. *nevăzut-*.

vécu, s. a., = „veac“: 21 v⁰ 8.

vecie, s. f., în compoziţia *de vecie* = „vecinic“: *dulčaţa cé de vecie* 2 v⁰ 1, *poména de vecie* 26 v⁰ 2.

venire-, s. f.,: 20 v⁰ 5.

ver'gură, s. f., = «fecioară»: 11 v⁰ 2, *ver'guriloru* 14 r⁰ 2.

ver'se (*să* ∽), pers. III. conj. prez. de la *vărsà*, vb.,: 28 r⁰ 10.

veştedzi-, = „a se veştezì“: 24 v⁰ 6-7.

viaţă, s. f.,: 3 v⁰ 1, 4 r⁰ 10, 8 v⁰ 3, 9 v⁰ 5, *viaţ'* 22 r⁰ 6; articulat: *viaţa* 1 v⁰ 3, şi *viaţia* 5 r⁰ 1; gen. sg. *vieţiei* 7 r⁰ 2, 8 v⁰ 6-7, 16 v⁰ 13, 16 v⁰ 13, 23 v⁰ 3.

viaţă-făcătoriu, v. *făcătoriu*.

vie (*să* ∽), conj, lui *venì*,: 16 r⁰ 5.

viia-, vb. = «trăì»,«a fi viu» : *să viedzu*: 7 v⁰ 13-14, *viiat-au* 19 v⁰ 9.

vier'milor', dat. plur. al lui *vierme*,: 25 r⁰ 14.

vistiĭariu- s. a = „tezaur“, „comoară“: 12 r⁰ 7, 13 v⁰ 8—9.

voao, dat. pl. al pr. pers.,: 19 r⁰ 8, 21 v⁰ 4 şi 12.

voinic, s. m. = „ostaş, „soldat“, „militar“: 27 v⁰ 5—6.

voitoriu, adj. vb. al lui *voì*,: *voitoriu de milă eşti* 10 v⁰ 7.

voiu, vb. aux., pers. II sg. *veri* = „vei“: 17 v⁰ 11—12, 28 r⁰ 13—14, pers. III sg. într. în locul pluralului, *o* = „vor“. „or“ 18 r⁰ 5.

vrăjmaş-, s. m., = 21 r⁰ 2.

vrătos, adj. într. ca adv, = „vârtos“ *mai vrătos de zăpada* 28 r⁰ 14.

vreme, s. f.,: 12 v⁰ 1.

vrére-, s. f., = „voe“, „voinţă“,: 3 r⁰ 9 - 10.

Dz.

dzăcea-, vb., = „zăceà“,: 15 r⁰ 7, 25 r⁰ 10 -11 şi 12, 27 r⁰ 5.

dzice-, vb., = „zice“: 5 v⁰ 13, 28 r⁰ 12, 29 r⁰ 10; *va gice* 21 r⁰ 5, *vor gič*[*e*] 19 r⁰ 9; *dzişu*, pers. I pf. sg. ind., = „zisei“: 5 v⁰ 3; *dzisă* = „dzise“: 21 v⁰ 2.

dzisă-, s. f., = »poruncă«: 8 r⁰ 11, 15 v⁰ 2.

dzuo, s. f., = „ziuă“: 27 r⁰ 8.

Z.

zavistie-, s. f.: 12 v⁰ 7—8.

zdrobi-, vb.,: 25 r⁰ 4.

zidi-, vb., = „creà“: 5 v⁰ 10, 8 v⁰ 11, 10 v⁰ 9, 12 v⁰ 4. 15 r⁰ 8-9, 17 v⁰ 2, 28 r⁰ 4; de-aici *ziditoriu* = „creator“: 28 r⁰ 7.

ziditoriu, adj. vb., într. ca s. m. v. *zidì*.

ziditurră-, s. f., = „zidire“, „creare“: 8 r⁰ 11.

zlac-, s. a. = „iarbă“: 2 v⁰ 10.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

Tabela I.

Fig. 1.

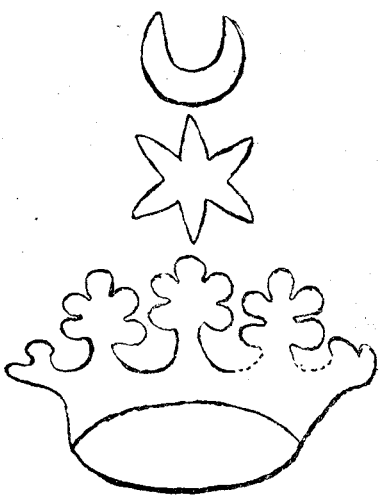
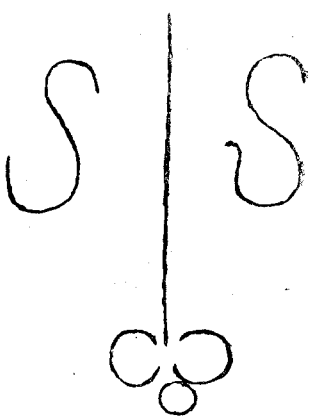

Fig. 2.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

Tabela II.

Fig. 1.

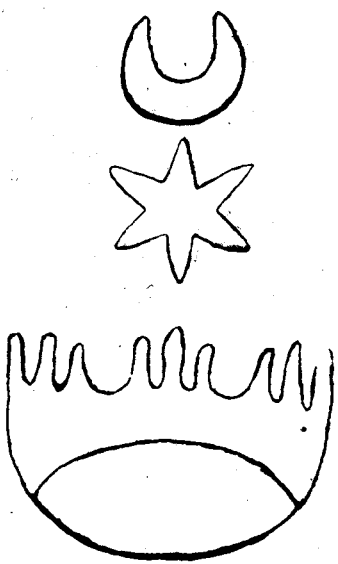
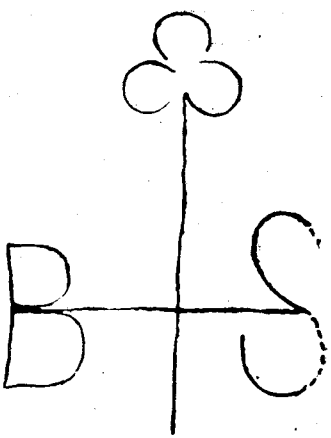

Fig. 2.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04

Tabela III.

Fig 1.

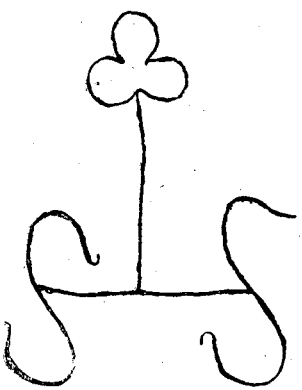
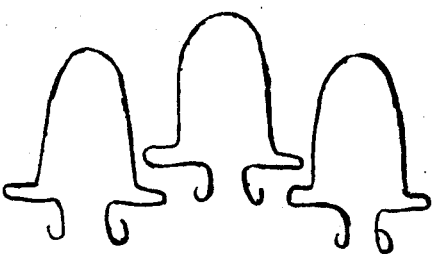

Fig. 2.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14640 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04